

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ONİOMANİANIN
DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI ARACILIĞI İLE
YORDANMASI**

FATMA IŞIK
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Sevda ASLAN MUCUR

KIRIKKALE-2023

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ONİOMANİANIN
DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI ARACILIĞI İLE
YORDANMASI**

**FATMA IŞIK
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Sevda ASLAN MUCUR**

KIRIKKALE-2023

KABUL VE ONAY

Fatma IŞIK tarafından hazırlanan “ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ONİOMANİANIN DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI ARACILIĞI İLE YORDANMASI” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Sevda ASLAN MUCUR

İmza.....

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı

Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Mehmet GÜVEN

İmza.....

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı

Gazi Üniversitesi

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Süleyman BALCI

İmza.....

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı

Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 15.06.2023

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Elde edilen tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışması sürecinde, yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Fatma Işık

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ONİOMANİANIN DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI ARACILIĞI İLE YORDANMASI

Kırıkkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Sevda ASLAN MUCUR
2023

Bu araştırmanın genel amacı; üniversite öğrencilerinde görülen oniomanianın, depresyon ve benlik saygısı ile ne ölçüde yordanabildiğini belirlemektir. Araştırmaya 18-25 yaş aralığında 305 kadın ve 146 erkek olmak üzere toplamda 451 kişi katılmıştır. Verilerin toplanması adına 'Kişisel Bilgi Formu', 'Kompulsif Satın Alma Ölçeği', 'Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği' ve 'Beck Depresyon Ölçeği' kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise SPSS 26 programı kullanılmış olup korelasyon analizi, bağımsız örneklem t-Testi, ANOVA ve Regresyon Analizleri uygulanmıştır.

Analizler sonucunda depresyon ve benlik saygısının birlikte; kompulsif satın almaya ilişkin toplam varyansın yaklaşık %049'unu, pişmanlık alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %069'unu, zorunluluk alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %031'ini, bütçe alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %035'ini ve duygu durumu alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %032'sini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Kompulsif satın alma, depresyon ve benlik saygısı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülürken Kompulsif Satın Alma Ölçeği alt boyutlarından, zorunluluk ve duygu durumu düzeylerinin erkeklerde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelir düzeyinin kompulsif satın alma, depresyon ve benlik saygısını anlamlı bir şekilde farklılaştırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kompulsif satın alma ve benlik saygısı puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Diğer yandan kompulsif satın alma ve depresyon puanları arasında düşük düzeyli negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı ve depresyon puanları arasında ise orta düzeyde, negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benlik saygısı puanları ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk, kontrol sorusu ve pişmanlık alt boyutu puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülürken depresyon puanları ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk, kontrol sorusu, ve pişmanlık alt boyutu puanları arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde, anlamlı bir ilişki vardır. Tüm bu bulgular literatür çerçevesinde tartışılmış, uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Oniomania, kompulsif satın alma, depresyon, benlik saygısı, üniversite öğrencisi

ABSTRACT

THE PREDICTION OF ONIOMANIA IN UNIVERSITY STUDENTS THROUGH DEPRESSION AND SELF-ESTEEM

Kırıkkale University

Social Sciences Institute

Department of Guidance and Psychological Counseling, Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Sevda ASLAN MUCUR

2023

The general aim of this study; To determine the extent to which oniomania seen in university students can be predicted by depression and self-esteem. 451 people, 305 women and 146 men, between the ages of 18-25, participated in this study. 'Personal Information Form', 'Compulsive Buying Scale', 'Rosenberg Self-Esteem Scale' and 'Beck Depression Scale' were used to collect data. In the analysis of the data, SPSS 26 was used and correlation analysis, independent sample t-Test, ANOVA and Regression Analysis were applied.

As a result of the analysis, It was concluded that it explained depression and self-esteem together; approximately 049% of the total variance for compulsive buying, 069% of the total variance for the regret sub-dimension, 031% of the total variance for the compulsion sub-dimension, 035% of the total variance for the budget sub-dimension, and 032% of the total variance for the mood sub-dimension. While it was seen that the levels of compulsive buying, depression and self-esteem did not differ significantly according to gender, it was concluded that the compulsive buying scale sub-dimensions, the compulsion and mood levels were higher in males. It was also concluded that income level did not significantly differentiate compulsive buying, depression and self-esteem. There is a low level of positive and significant relationship between compulsive buying and self-esteem scores. On the other hand, a low-level negative significant relationship was found between compulsive buying and depression scores. It was concluded that there was a moderate, negative and significant relationship between self-esteem and depression scores. It was observed that there was a positive and low-level significant relationship between self-esteem scores and mood, budget, obligation, control question and regret sub-dimension scores, while there was a low level of negative significant correlation between depression scores and mood, budget, obligation, control question, and regret sub-dimension scores. All these findings were discussed within the framework of the literature, and suggestions were made for practitioners and researchers.

Keywords: Oniomania, compulsive buying, depression, self-esteem, university student

TEŞEKKÜR

Öncelikle lisans ve yüksek lisans eğitim sürecim, diğer yandan tez yazım aşamam boyunca benden desteğini esirgemeyen ve pozitif enerjisini hep hissettiğim çok kıymetli danışmanım, hocam, öğreticim, rehberim Sayın Prof. Dr. Sevda Aslan Mucur'a sadece teşekkür ederim demenin yetmeyeceğini bilerek binlerce kez teşekkür ederim.

Yıllardır süren benzersiz destek ve rehberlikleri sayesinde akademik hedeflerimin yanında inancım ve kararlılığımı da besleyen, hayallerime her zaman ortak olup beni cesaretlendiren, her nazımda oynayan ve beni hiç yalnız bırakmayan sevgili anneme, babama ve ablama şükranlarımı sunmak istiyorum.

Eksiksiz bir şekilde teşekkür etmem gerekirse bu başlıkta anmam gereken çok kişi var. Her birine olan minnet borcum, bana sadece teşekkür edebilmenin yanında keşke daha fazlasını yapabilseydim dedirtiyor. Kapadokya Üniversitesi'nde geçirdiğim yıllar boyunca bana kişisel ya da profesyonel anlamda birçok şey sunmuş olan kıymetli hocalarım ve meslektaşlarım, benim için yaptıkları şeylerin ne kadar kıymetli olduğunu bilmiyor olabilirler ama bu sayfaların ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadılar. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Çalışmamın bulgular kısmının oluşmasını sağlayan, ölçek sorularına içtenlikle cevap vermiş gönüllü tüm katılımcılara da ayrıca teşekkür ederim.

İnsan önce hâyal eder sonra bu hâyali için mücadeleye girer. Bu mücadelede engebeli yolları aşıp anlamlı manzaralara kavuşmamı sağlayan küçük ya da büyük destekleriyle bu süreçte yanımda olan sayısız kişiye minnettarım.

Fatma IŞIK

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	4
1.3. Önem.....	5
1.4. Varsayımlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	6
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Neden Alışveriş Yaparız?	8
2.2. Ergenlik Dönemi	8
2.2.1. Kuramlar Çerçevesinde Ergenlik Dönemi	9
2.2.1.1. Psikodinamik Kuram.....	9
2.2.1.2. Alan Kuramı.....	9
2.2.1.3. Psikososyal Gelişim Kuramı	10
2.2.1.4. Stanley Hall Kuramı.....	10
2.2.1.5. Piaget’ nin Bilişsel Gelişim Kuramı	10
2.2.1.6. Ergenlik Dönemi Psikopatoloji	10
2.3. Oniomania.....	11
2.3.1. Etiyolojisi	12
2.3.2. Tarihçesi	13

2.3.3. Başlangıç, İlerleme ve Cinsiyet.....	13
2.3.4. Kompulsif Satın Alma Davranışı Gösteren Bireylerde Görülen Benzerlikler	14
2.3.5. Oniomanianın Sosyal ve Kültürel Yönü	14
2.3.6. Oniomania ve Psikolojik Etmenler	14
2.3.7. Kompulsif Satın Alma Davranışının Kuramsal Çerçevesi.....	17
2.3.7.1. Sosyal Öğrenme Kuramı	17
2.3.7.2. Psikoanalitik Kuram.....	17
2.3.7.3. Öz-Denetim Kuramı.....	17
2.3.7.4. Pişmanlık Kuramı.....	18
2.3.7.5. Kaçış Kuramı	18
2.3.7.6. Bağlanma Kuramı	19
2.4. Benlik Saygısı	19
2.4.1. Benlik Kavramı	19
2.4.2. Benliğin Doğuşu.....	21
2.4.3. Kuramsal Çerçeve de Benlik Kavramı.....	21
2.4.4. Benlik Saygısı	24
2.4.5. Kuramsal Çerçeve de Benlik Saygısı	27
2.4.6. Benlik Saygısının Gelişimi	28
2.4.6.1. Çocukluk Dönemi	28
2.4.6.2. Ergenlik ve Yetişkinlik Dönemi.....	29
2.4.7. Benlik Saygısı ve Psikolojik Problemler.....	31
2.8. Depresyon	34
2.8.1. Depresif Bozukluğun Alt Türleri	36
2.8.2. Bulgu ve Belirtiler.....	37
2.8.3. Tarihçesi	37
2.8.4. Etiyoloji.....	38
2.8.4.1. Genetik Risk Faktörleri	38
2.8.4.2. Cinsiyet	38
2.8.4.3. Stresli Yaşam Deneyimleri	38
2.8.4.4. İlk Çocukluk Döneminde Bağlanma ve Kişilik Özellikleri ...	39
2.8.4.5. Ailesel ve Çevresel Risk Faktörleri.....	39
2.8.5. Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Depresyon.....	40
2.8.6. Psikodinamik Kuramlar Çerçevesinde Depresyon.....	42

2.8.6.1. Psikoanalitik Kuram.....	42
2.8.6.2. Davranışçı Yaklaşım	43
2.8.6.3. Bilişsel Yaklaşım	43
2.8.7. Eşlik Eden Psikiyatrik Bozukluklar	43
2.8.8. Kompulsif Satın Alma Davranışı ve Depresyon	44
3. YÖNTEM.....	47
3.1. Araştırma Modeli	47
3.2. Araştırma Grubu	47
3.3. Veri Toplama Araçları	48
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	48
3.3.2. Kompulsif Satın Alma Ölçeği	49
3.3.3. Beck Depresyon Ölçeği.....	50
3.3.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği.....	51
3.4. Verilerin Toplanması	52
3.5. Verilerin Analizi	52
4. BULGULAR	53
4.1. Verilerin İstatistiksel Analizlere Uygunluğunun İncelenmesi.....	53
4.2. Değişkenler Arası Korelasyon Sonuçları.....	54
4.3. Değişkenler Arası Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları.....	57
4.4. Değişkenler Arası ANOVA Testi Sonuçları.....	59
4.5. Değişkenler Arası Regresyon Analizi Sonuçları	61
5. TARTIŞMA VE YORUMLAR.....	66
5.1. Çalışma Grubuna İlişkin Bulgulara Dair Tartışma ve Yorumlar.....	66
5.2. Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Arasındaki Korelasyon Bulgularına Dair Tartışma ve Yorumlar	70
5.3. Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Arasındaki İlişkiyi Yordamaya Yönelik Regresyon Analizine Dair Tartışma ve Yorumlar	72
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
6.1. Çalışma Grubuna İlişkin Bulgulara Dair Sonuçlar	74
6.2. Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Arasındaki Korelasyon Bulgularına Dair Sonuçlar	75

6.3. Kompulsif Satın Alma Ölçeği'nin Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizine Dair Sonuçlar	76
6.4. Uygulamaya Yönelik Öneriler	77
6.5. Araştırmaya Yönelik Öneriler.....	78
KAYNAKÇA	79
EKLER.....	91
EK-1. Kişisel Bilgi Formu	91
EK-2. Kompulsif Satın Alma Ölçeği	92
EK-3. Beck Depresyon Ölçeği.....	93
EK-4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği.....	96
EK-5. Etik Kurul Onayı	97
EK-6. Ölçek Uygulama İzni	98
ÖZGEÇMİŞ.....	99

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>ÇİZELGE</u>	<u>Sayfa</u>
3.1. Araştırma Grubunun Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı	48
4.1. Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğine Dair Betimsel Analizler.....	53
4.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Kompulsif Satın Alma Ölçeği ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Katsayısı Değerleri	55
4.3. Katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kıyaslanmasına İlişkin t-Testi Sonuçları.....	57
4.4. Katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kıyaslanmasına İlişkin t-Testi Sonuçları.....	57
4.5. Katılımcıların Kompulsif Satın Alma Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kıyaslanmasına İlişkin t-Testi Sonuçları.....	58
4.6. Katılımcıların Kompulsif Satın Alma Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kıyaslanmasına İlişkin t-Testi Sonuçları.....	58
4.7. Katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının, Gelir Düzeyine Göre Kıyaslanmasına Yönelik ANOVA Sonuçları	59
4.8. Katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği Puanlarının, Gelir Düzeyine Göre Kıyaslanmasına Yönelik ANOVA Sonuçları.....	60
4.9. Katılımcıların Kompulsif Satın Alma Ölçeği Puanlarının, Gelir Düzeyine Göre Kıyaslanmasına Yönelik ANOVA Sonuçları	60
4.10. Katılımcıların Kompulsif Satın Alma Ölçeği Alt Boyutu Puanlarının, Gelir Düzeyine Göre Kıyaslanmasına Yönelik ANOVA Sonuçları.....	61
4.11. Kompulsif Satın Alma Ölçeği'nin Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	62

4.12. Kompulsif Satın Alma Ölçeği Pişmanlık Alt Boyutunun Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	62
4.13. Kompulsif Satın Alma Ölçeği Duygu Durumu Alt Boyutunun Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	63
4.14. Kompulsif Satın Alma Ölçeği Bütçe Alt Boyutunun Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	64
4.16. Kompulsif Satın Alma Ölçeği Zorunluluk Alt Boyutunun Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	64

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>ŞEKİL</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. Kompulsif Satın Alma Davranışının Psikolojik Döngüsü	15
2.2. Benlik Kavramı	20

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

SİMGELER

X	Ortalama
%	Yüzde
F	Frekans
N	Kişi Sayısı
P	Anlamlılık Düzeyi
r	Korelasyon Katsayısı
sd	Serbestlik derecesi

KISALTMALAR

Akt.	Aktaran
APA	American Psychological Association; Amerikan Psikoloji Birliği
ANOVA	Analysis of Variance
BDÖ	Beck Depresyon Ölçeği
DEHB	Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu
DSM	Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
KSÖ	Kompulsif Satın Alma Ölçeği
Sd	Serbestlik Derecesi
RBSÖ	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği
vd.	Ve diğerleri

1. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı ve öneminden bahsedilmektedir. Aynı zamanda araştırmanın varsayımları, sınırlılıkları ve araştırma içerisinde yer alan kavramların tanımlarına yer verilmektedir.

1.1. Problem

Bireyin gelişmesinde bazı dönemlerin önemi fazladır ve bu dönemler ‘Kritik Dönem’ olarak adlandırılır. Ergenlik dönemi de bu kritik dönemler arasında değerlendirilir (Kulaksızoğlu, 1998). Ergenlik dönemi yaş aralığına dair her kuramcının farklı görüşü olsa dahi kabul görmüş en geniş yaş aralığı 11-21 yaş arasını kapsamaktadır (Ertem ve Yazıcı, 2006).

Ergenlik dönemi Latince gelişmeyi ifade etmesinin yanında sosyal, psikolojik ve fiziksel değişim süreçlerine karşılık gelmektedir (Alparslan, 2012). Bununla birlikte ergenlik dönemi çocukluk ve yetişkinlik arasında bir köprü görevi gören ara dönemdir (Kulaksızoğlu, 1998).

Kuramlar çerçevesinde incelendiğinde her kuramcının ergenlik dönemini konumlandığı yaş aralığı ve döneme dair kritik eylemler farklı olmuştur. Sigmund Freud’un Psikoseksüel Gelişim Kuramı’nda gelişim dönemleri; ‘Oral Evre (1, 1-5 yaş), Anal Evre (1-5, 4 yaş), Fallik Evre (3-6 yaş) Latent Evre (5-12 yaş), Genital Evre (12 yaş ve üzeri) olarak beşe ayrılmaktadır. Genital Evre tıpkı ergenlik döneminde olduğu gibi bireyde bedensel, cinsel ve psişik değişikliklerin yoğun şekilde yaşandığı evre olarak tanımlanmaktadır (Altıntaş ve Gültekin, 2014).

Psikososyal Gelişim Kuramı’nı öne süren Erikson gelişimin yaşam boyu devam ettiğini ileri sürmüştür. Bu gelişim dönemleri sekiz evreye ayrılır (Cloutier, 1994);

- Temel güvene karşı temel güvensizlik (0-1,5 yaş)
- Özerkliğe karşı utanç ve kuşku (1,5-3 yaş)
- Girişimciliğe karşı suçluluk duygusu (3-6 yaş)

- Başarıya karşı aşağılık duygusu (6-12 yaş)
- Kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası (12-18 yaş)
- Yakınlığa karşı yalıtılmışlık (20-25 yaş)
- Üretkenliğe karşı durgunluk (20-60 Yaş)
- Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (60 Yaş ve üzeri)

Psikosozyal Gelişim Kuramı'na göre her gelişim evresinde uyumlu ve uyumsuz değişkenler arasındaki çelişki 'Temel Güç' denilen ego gücünü ortaya çıkarmaktadır. Her bir dönemde kazanılması gereken temel gücün tam kazanılamaması ise 'Temel Patoloji' ye sebep olmaktadır. Ergenlik dönemi bu evreler içerisinde 'Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası' evresine karşılık gelmektedir. Bu dönem ergen bireyler için cinsiyet rolü, mesleki tercih ve toplumsal rollerin kazanıldığı, buna bağlı olarak kimlik gelişiminin en üst seviyede olduğu dönemdir. Dönemin temel gücü 'bağlılık', temel patolojisi 'rol yadsımasıdır' (İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Hall ve Nordby (1999) 'Jung Psikolojisinin El Kitabı' adlı kitabında Analitik Psikolojinin temelini atan Jung'ın gelişim basamaklarını, her ne kadar Freud ve Erikson gibi ayrıntılı biçimde ortaya koyamamış olsa dahi bireyin gelişiminin yaşam boyu sürdüğünü ve dört temel evreden oluştuğunu belirtmişlerdir; 'Çocukluk', 'Gençlik', 'Orta Yaş' ve 'Yaşlılık'. Ergenlik dönemi bu dönemler içerisinde 'Gençlik' evresinde değerlendirilmektedir. Fiziksel değişimlerin yanı sıra toplumsal rollerin kazanıldığı, aynı zamanda dışa yönelim ve yaşamla mücadele motivasyonu gerektiren bir dönemdir. Ayırıcı Özellik Kuramı çerçevesinde ergenlik dönemi ele alındığında, dönemin en temel problemi diğer yaşam amaçlarının belirlenmesidir. Bu evrenin temel yapı taşı bireyin uzun vadeli amaçlara sahip olması ve hedeflenmiş amaçlara doğru yönelmesine dayanmaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Kısacası ergenlik dönemi fiziksel ve psikososyal gelişimin yanında bireyin kimlik duygusunu kazandığı, süregelen değişikliği ifade eden dinamik bir süreçtir (Derman, 2008). Öyle ki kimlik gelişimi çocukluktan itibaren ilerlemeye başlayan ve yaşamın sonuna kadar gelişen bir olgu olmasına karşın kimlik bunalımının mihenk taşı ergenlik dönemi olarak görülmektedir (İnanç ve Yerlikaya 2008). Marcia (1994), Ericson'ın kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası evresinin temel gücünün 'bağlanma', temel patolojisinin ise 'bunalım/rol yadsıması' olduğunu ortaya koymuştur. Bağlanma bu evrede ergenin kariyer, dini inanış ve sosyal ilişkileri

sorgulayarak alternatif üretmesine karşılık gelirken bunalım ise ergenin bu sorgulamalar sonucunda sağlıklı bir kimlik oluşturamamasıdır (Işık, 2013). Diğer yandan ergenlik döneminde yaşanan kimlik karmaşası bireyi istedik olmayan davranışlara itebilmektedir. Örneğin ergen bireyler özerklik kazanma sürecinde maddesel ve somut nesnelere özerklik simgesi olarak değerlendirebilmektedir (Tunç ve Kolburan, 2019). Buradan hareketle ergen bireyler alışveriş yapma ve para harcama eylemlerini bireysel meditasyon olarak değerlendirebilmektedirler (Roberts ve Roberts, 2012).

Geçmiş zamanlardan günümüze dek düşündüğümüzde, bireyleri herhangi bir şey satın alabilmek için güdüleyen kaynak hep var olmuştur (Odabaşı, 2006). Bu satın alma eylemi aniden gelen ve kontrol edilemez hale geldiğinde bağımlılığa dönüşebilmektedir (Aksu, Ayazoğlu, Sayar ve Ünübol, 2019). Oniomania (Kompulsif Satın Alma) olarak isimlendirilen kontrolsüz satın alma eylemi, bireyler tarafından büyük ya da küçük stresörlerle baş etme mekanizması olarak görülmektedir. Alanyazında ergenlik dönemi oniomaniayı inceleyen az sayıda çalışma bulunmakla beraber, yapılan bir araştırmada aile içi bozulmaların ergenlerde kompulsif satın almaya sebep olduğu görülmüştür (Roberts ve Roberts, 2012).

Benlik saygısı kavramı; bireyin, kendini tarafsız şekilde değerlendirmesi, olumlu ve kendine güvenen bir bakış açısı ile geliştirilmesi gereken yönlerine karşı farkındalığının olmasıdır (Tunç ve Kolburan, 2019). Kişinin kendine yönelik pozitif bakış açısını kaybetmesi düşük benlik saygısı ile sonuçlanmaktadır. Ergen bireylerin benlik saygısında yaşanan düşüş, bireysel ve toplumsal çerçevede ergenin kendisini değersiz görmesine sebep olmaktadır (Kaner, 2000). Benlik saygısının yüksek olması sosyal davranışları olumlu yönde etkilemekte ve sağlığa pozitif yönlü katkı sağlamaktadır. Benlik saygısının düşük olması depresyon, anksiyete, kompulsif davranışlar gibi mental bozuklukların meydana gelmesine ve çeşitli sosyal uyumsuz davranışlara sebep olmaktadır (Hosman, Mann, Schaalma ve Vries, 2004). Düşük benlik saygısı kompulsif satın alma davranışı sergileyen bireylerde de gözlemlenmiştir. Kompulsif satın alma davranışı, düşük benlik saygısı ile mücadelede olumsuz yönlü bir başa çıkma yöntemi olarak görülmektedir (O'Guinn ve Faber, 1989).

Rey ve Birmaher (2009), (akt. Alşen, 2012) depresyon kavramını kişide uzun vadede gözlemlenen umutsuzluk, kaygı, üzüntü ve bunları takiben olumsuz düşüncelere

kapılma hali şeklinde tanımlamıştır. Depresyon kişide iştahta azalma, uykusuzluk, konsantrasyon güçlüğü gibi problemlere ek olarak işlevsellik bozukluğuna da neden olabilmektedir. Diğer yandan depresyon, bireyin mental ve fiziksel olarak gözle görülür bir yavaşlama yaşamasıdır. Aile içi olumsuz yaşantılar, akademik başarısızlık ve benlik saygısının düşük olması depresyonu tetikleyen sebepler arasında görülmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Cicchetti ve Toth (1998)'dan aktaran Hauenstein, ergenlik döneminde yaşanan fiziksel, sosyal ve psikolojik değişikliklerin de depresyon için tetikleyici olabileceği ortaya koymuştur (Hauenstein, 2003).

Tüm bu bilgiler ışığında ergenlik döneminde ergenin, özsaygının düşük olması ve yine bu dönemde yaşanan depresyonun kompulsif satın alma davranışına sebep olabileceği düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde; araştırmanın değişkenleri arasında yer alan depresyon ve benlik saygısının farklı çalışmalarda, ergenlik dönemi çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Diğer yandan oniomania kavramının; depresyon, benlik saygısı, dürtü kontrol bozukluğu, kişilik bozukluğu, mükemmelliyeçilik gibi psikolojik bozukluklar çerçevesinde ayrı ayrı ele alındığı çalışmalara rastlanmıştır. Ancak oniomanianın depresyon ve benlik saygısı değişkenleri ile birlikte üniversite öğrencileri çerçevesinde incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Üniversite öğrencilerinde görülen oniomanianın depresyon ve benlik saygısı aracılığı ile yordanması alanyazına önemli bir katkı sunacaktır.

1.2. Amaç

Çalışmanın temel amacı üniversite öğrencilerinde yaşanan oniomanianın (alışveriş bağımlılığı), depresyon ve benlik saygısı ile ilişkisini yordamaktır. Diğer yandan oniomania ile ilgili mevcut anlayışın geliştirilmesi ve depresyon ile benlik saygısı değişkenlerini inceleyerek alanyazına katkı sağlamak öncelikli amaçlardandır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır;

- Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları katılımcıların yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları katılımcıların sosyoekonomik seviyesine göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

- Katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları yaşa göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları sosyoekonomik seviyeye göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği puanları cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği puanları yaşa göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği puanları sosyoekonomik seviyeye göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Üniversite öğrencilerinde görülen onimania, benlik saygısı ile ne ölçüde yordamaktadır?
- Üniversite öğrencilerinde görülen onimania, depresyon ile ne ölçüde yordamaktadır?
- Üniversite öğrencilerinde görülen depresyon, benlik saygısı ile ne ölçüde yordamaktadır?

1.3. Önem

Kompulsif satın alma davranışı güncel bir olgu olarak algılansa da kavram Alman psikiyatrist Emil Kraepelin tarafından 85 yıl önce onimania terimini olarak ortaya konulmuştur (Black, 2001). Kompulsif satın alma davranışı uzun vadede maddi ve manevi zarara yol açmaktadır (Yılmaz, 2019). Bunun yanında psikolojik belirtiler ve kişiler arası çatışmaya da sebep olabilmektedir (Lejoyeux ve Weinstein, 2010).

Ergenlik döneminde ergenin mücadele etmesi gereken biyopsikososyal değişimler artmaktadır. Ergen, biyolojik olarak vücudunda meydana gelen farklılaşmalara, cinsel değişim ve gelişimlere uyum sağlamak durumundadır. Diğer taraftan dönemin merkezi krizi kimlik bunalımıdır. Ergen bu evrede 'Ben kimim?' sorusuna cevap arar. Tüm bu değişim, gelişim ve sorumluluklar, ergende bocalamaya sebep olabilmektedir (Alparslan, 2012). Ergenin deneyimlediği bu değişimler sonucu oluşan zorlanmalar, ergeni; alkol, sigara, uyuşturucu, evlilik öncesi cinsellik gibi çeşitli riskli davranışlara itebilmektedir. Kompulsif satın alma davranışı da bu tür riskli davranışlarla ilişkilendirilmektedir (Roberts ve Roberts, 2012).

Yurt dışında yakın zamanda yapılan araştırmalar özellikle depresyon ve kompulsif alışveriş arasındaki bağı ortaya koymuştur. Araştırmacılar, depresyonda olan bireylerin bir kısmının kendilerine odaklanmış olduklarını ve alışveriş yapıp söz konusu durumdan kendilerini uzaklaştırmak isteyebileceklerini öne sürmektedir (Yılmaz, 2019). Diğer yandan literatürde, araştırmada yer alan bütün değişkenlerin bir arada incelendiği detaylı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu bağlamda üniversite öğrencileri içinde oniomania belirtisi gösteren bireylerin depresyon ve benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişki yordanacaktır. Çalışma bulgularının; psikolojik danışmanlara, diğer alanlarda çalışan bireylere ve uzmanlara önleyici çalışmalar açısından farkındalık sağlayacağı ve bu bağlamda önemli olduğu düşünölmektedir. Araştırma sonuçları aynı zamanda kompulsif satın alma davranışının, bireyin yaşamındaki olumsuz sonuçlarına dair farkındalık kazandırarak benlik saygısı ve depresyon ile ilgili oluşturulacak eğitim ya da tedavi programlarına kaynaklık edecektir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Nevşehir ili genelindeki katılımcıların, evreni temsil ettiği; kullanılan ölçme araçlarının hedeflenen özellikleri ölçmede yeterli olduğu ve çalışmaya katılacak olan üniversite öğrencilerinin hayatlarının belli bir döneminde kompulsif satın alma davranışı sergiledikleri ya da kompulsif satın alma davranışının hâlâ devam ediyor olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma verileri Nevşehir ili genelinde ilgili yaş grubundan katılımcılarla sınırlı tutulacaktır. Ölçek verilerinin online platformda toplanmış olması kadın erkek eşit dağılımını etkilemiştir.

1.6. Tanımlar

Ergenlik Dönemi: Ergenlik dönemi, kişide biyopsikososyal değişimlerin yaşandığı çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasında yer alan kritik bir evredir. Bu dönemde birey kimlik bunalımı yaşamakta ve ‘Ben Kimim?’ sorusuna cevap aramaktadır. Ergenlik dönemi, ergenin yerine getirmesi gereken birçok gelişim görevinin olduğu ve farklı toplumsal rollere uyum sağlaması gereken bir dönemdir (Alparslan, 2012).

Oniomania: Kompulsif satın alma davranışı olarak da bilinen oniomania kavramı dürtüsel satın alma şeklinde tanımlanabilir (Türker, 2019). Bireyin istemsiz ve karşı konulamaz bir şekilde satın alma eylemine yönelmesi ve eylemi gerçekleştirdikten sonra rahatlaması durumudur. Bireyin eylem sonrasında suçluluk ve pişmanlık hissetse dahi dürtüsel satın alma davranışından vazgeçememesi şeklinde tanımlanabilir (Lejoyeux ve Weinstein, 2010).

Depresyon: Kişinin uzun vadede psikolojik, fiziksel, biyolojik ve sosyal alanlarda problem yaşamasıdır. Bireyin tüm bu alanlarda olumsuz belirtiler göstermesi ve uyum problemi yaşaması şeklinde tanımlanabilir (Kulaksızoğlu, 1998).

Benlik Saygısı: Özsaygı kişinin kendini objektif bir şekilde değerlendirmesi sonucu, pozitif ve negatif yönlerini fark edebilmesidir (Tunç ve Kolburan, 2019).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Neden Alışveriş Yaparız?

Davranışların ortaya çıkmasında biyolojik ve psikolojik faktörlerin yanında kültürel normlar da oldukça etkilidir. Örneğin birey depresif olduğunda kültürel normlar kişiyi çeşitli faaliyetlere yönlendirir, böylece kişinin belirli bir davranış kalıbına ya da maddeye karşı bağımlılık geliştirme olasılığı ortaya çıkar. Birey, bir eylemi gerçekleştirdiğinde geçici bir rahatlama sağlarsa, bu faaliyetler bireyde ve sosyal çevresinde faydalı ya da en azından iyi huylu şeklinde tanımlanır. Fakat uzun vadede bu eylemler sorunlu davranış haline gelebilmektedir. Alışveriş eylemi de sadece normal görülmele kalmaz aynı zamanda sosyal bir kaçış aktivitesi olarak kabul edilir (Haugtvedt, Herr ve Kardes, 2008).

2.2. Ergenlik Dönemi

Ergenlik dönemi, bireyin bağımlılıktan bağımsızlığa geçtiği ve özerkleştiği dönemdir. Psikolojik, duygusal, düşünsel ve sosyal değişimlerin bir arada yaşandığı çocukluk dönemi ile yetişkinlik dönemi arasında önemli bir köprü görevi gören ergenlik evresinde ergenin aile grubunun parçası olmaktan sıyrılarak bir sosyal grubun parçası olma eğiliminde olduğu söylenebilir. Ergenlik sürecinde yaşanan biyolojik zorluklar; bedensel, duygusal ve cinsel değişimlerle bağlantılıken, bilişsel zorlanmalar soyut ve eleştirel düşünme yetisinin bu dönemde olmasındandır. Diğer yandan bireyselleşme ve kimlik kazanma süreci psikolojik zorlanmalara sebep olurken ebeveyn beklentileri ve gencin sosyal bir gruba dahil olma çabası da sosyal zorluklarla ilişkilendirilebilmektedir (Geldard ve Geldard, 2013). Ergenlik dönemi; başlangıç, orta ve geç ergenlik olmak üzere kendi içinde üç döneme ayrılmaktadır (Derman, 2008);

- **Başlangıç Evresi:** Erken ergenlik olarak da bilinen bu evrede fiziksel ve davranışsal değişimler yoğun şekilde gözlemlenir. Diğer yandan bilişsel gelişme ve değişme içerisinde değerlendirilen soyut düşünme yeteneği gelişir. Bu evrede

ergen başta ailesi olmak üzere içinde bulunduğu toplumu reddeder ve olaylara karşı çıkma eğiliminde olur.

- **Orta Ergenlik:** Otonomi isteğinin yoğun olduğu bu evrede ergen aile üyelerinden kopma ve bireyleşme isteğindedir. Özellikle karşı cinse duygusal yatırım yapma yönünde eğilimi vardır. Orta ergenlik evresinde giyim tarzı, davranış, hayat görüşü gibi konularda akranlarından etkilenen ergenin, bilhassa benlik saygısı akran onayı ile yakından ilgilidir.
- **Geç Ergenlik:** Kimlik gelişimi ve kaygısının en yoğun olduğu dönemdir. Bu evrede ergende içgörü artar. Bir yere ait olma isteği ve geleceğe ilgi artar. Ergen içinde bulunduğu sosyal kurumları ve kültürel gelenekleri kabul etme eğilimindedir.

2.2.1. Kuramlar Çerçevesinde Ergenlik Dönemi

2.2.1.1. Psikodinamik Kuram

Psikodinamik kuramın önde gelen isimlerinden Freud'un psikoseksüel gelişim yaklaşımında gelişim süreçleri oral dönem, anal dönem, fallik dönem, örtülü dönem ve genital dönem olmak üzere beş evrede incelenmektedir. Ergenlik dönemi bu süreçler içerisinde genital evrenin tamamına yayılmış durumdadır. Yukarıda yer alan her evrenin kendi içinde tamamlaması gereken bir libidinal doyum yer almaktadır. Libido enerjisinin herhangi bir evreye saplanması patolojik sonuçlara sebep olabilmektedir. Ergenlik döneminin yaşandığı genital evrede libido enerjisini doğru nesnelere aktarabilmek temel amaçtır (Cloutier, 1994).

2.2.1.2. Alan Kuramı

Kurt Lewin'in ortaya koyduğu alan kuramında davranış, kişisel ve çevresel özelliklerin etkileşimi sonucu oluşmaktadır. Kişinin bireysel özellikleri ve sosyal çevrenin etkisiyle ortaya çıkan davranış varyasyonları yaşam alanını oluşturmaktadır. Sürekli devinim ve değişim halinde olan bu yaşam alanına uyum sağlamak oldukça önemlidir. Ergenlik dönemindeki birey yaşadığı fiziksel değişimlerle mücadele ederken bireysel ve toplumsal beklentilerle de yüzleşmek ve uyum sağlamak durumdadır (Kulaksızoğlu, 1998).

2.2.1.3. Psikososyal Gelişim Kuramı

Psikososyal gelişim kuramında gelişim süreçleri gelişim rollerine göre sekiz evrede incelenmekte olup ergenlik dönemi bu süreçler içerisinde ‘kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası’ evresini kapsamaktadır. Ergenlik döneminde sosyal, zihinsel ve bedensel ön şartlar kimlik gelişimi için uygun düzeye gelir. Bu evrede ergen kimlik oluşturmaya çalışırken, meslek seçimi, dini yönelim gibi konularla da yakından ilgilidir (Kandemir, 2013).

2.2.1.4. Stanley Hall Kuramı

Amerikalı Psikolog Hall (akt. Cloutier, 1994) bireyin gelişiminde ergenlik döneminin mihenk taşı olduğunu ileri sürmüştür. Ergenlik dönemi; toplumsal rollerin belirlendiği, farklı akıl yürütme yöntemlerinin oluştuğu, kişilerarası ilişkilerin geliştiği kısacası herhangi bir teknik olmadan yoğun ve meşakkatli değişimlerin toplamı şeklinde tanımlanmaktadır.

2.2.1.5. Piaget’ nin Bilişsel Gelişim Kuramı

Kurama göre bilişsel gelişimde en etkili faktör kalıttır. Bilişsel gelişim, toplam dört evrede incelenmekte olup soyut işlemler evresi (işlem sonrası evre) 11-18 yaş aralığını kapsamaktadır. Komplike bir dönem olan soyut işlemler dönemi ergenlik evresine karşılık gelmektedir. Ergen bireyler analiz, sentez, tümevarım, tümdengelim gibi bilişsel yetenekleri bu evrede kazanmaktadırlar (Kandemir, 2013).

2.2.1.6. Ergenlik Dönemi Psikopatoloji

Ergenlik döneminde bireysel ve çevresel anlamda kökten değişiklikler yaşanmaktadır. Tecrübe edinilen bu değişikliklere adaptasyon süreci ergenlerin tamamında olmasa dahi büyük bir çoğunluğunda olumsuz etkiye sebep olabilmektedir. Fiziksel, cinsel ve sosyal anlamda meydana gelen değişikliklere uygun davranış ve tutumların öğrenilmesi, diğer yandan farklılıklara alışma sürecinde ortaya çıkan stres ve gerginlik mental sağlığı da etkilemektedir (Kulaksızoğlu, 1998).

Ergenlerde değişimlere karşılık olarak yaygın görülen bozukluklardan biri depresyondur. Büyüme ve gelişme, okul performansı, akran ve ebeveyn ilişkisini olumsuz etkileyen depresyon bozukluğu ileri boyutunda intihar girişimine sebep

olabilmektedir (Bhatia ve Bhatia, 2007). Ergenlerin yaklaşık %10-%15'inde tekrarlayan majör depresif bozukluk bipolar bozukluğu beraberinde getirmektedir. Bu iki bozukluk bir arada ergende aşırı şişirilmiş benlik algısı, uçuk fikirler, uyku düzeninde bozulmaları ortaya çıkarabilmektedir (Hauenstein, 2003).

Kaygı bozukluğu; bireyin gelecekte olumsuz bir yaşantı tecrübe edeceğine ilişkin mantık dışı düşünceleri ortaya çıkaran bilişsel ve fiziksel tepkilerinin toplamıdır. Ergenlik döneminde (ağırlıklı olarak üniversite çağındaki ergenlerde) şehir değişikliği sebebiyle yaşanan adaptasyon ve uyum sürecinin etkileri, gelecek kaygısı, sosyal ilişkilerde yaşanan performans kaygısı, bütçe yönetim sorumluluğu gibi görev ve sorumluluklar, ergende yoğun kaygıya sebep olmaktadır. Kaygı bozukluğuna obsesif kompulsif bozukluk ve travma sonrası stres bozukluğu eşlik etmektedir (Asıcı, 2017).

Ergenlik döneminin getirdiği olumsuz duygularla baş edebilmek ve benlik saygısını arttırabilmek amacıyla ergen birey, yoğun bir şekilde satın alma davranışına yönelebilmektedir. Başta zararsız ve iyileştirici etkisi olan satın alma eylemi zamanla dürtüsel hale gelerek bozukluğa dönüşebilmektedir (Roberts ve Roberts, 2012).

2.3. Oniomania

Birçok birey için satın alma eylemi günlük yaşamın rutin aktivitesidir. Diğer yandan bazı bireyler için satın alma eylemi güçlü ve kontrol edilemez bir dürtüdür (O'Guinn ve Faber, 1989). Kompulsif satın alma davranışı aşırı ve kontrol edilemeyen bir eylem şeklinde tanımlanırken olumsuz sonuçlarına rağmen kişiyi ekseriyetle alışverişe ve satın almaya yönlendirmektedir. Kompulsif satın alma davranışı, güncel bir olgu olarak görülse dahi yaklaşık 85 yıl önce Yunanca satış anlamına gelen 'onios' ve çılgınlık, delilik anlamına gelen 'mania' kelimelerinin birleşiminden oluşan 'oniomania' kavramı Alman Psikiyatrist Emil Kraepelin tarafından ortaya konulmuştur (Black, 2001). Kompulsif satın alma davranışında birey, bütçesinin az olması, ürünün pahalılığı ya da ürüne gerçekten ihtiyacının olup olmadığını değerlendirmeden alışveriş yapar (Baumeister, 2002). Birey alışveriş eyleminden hemen önce alışveriş yapmaya dair yoğun bir istek duyar. Alışveriş eylemi esnasında gerginlik ve stres hisseden birey eylem sonrasında gelen rahatlamayla birlikte pişmanlık duygusu yaşar (Lejoyeux ve Weinstein, 2010).

2.3.1. Etiyolojisi

Kompulsif satın alma davranışının etiyolojisi tam olarak tanımlanmamış olsa da nedenleri; nörobiyolojik, psikolojik ya da sosyolojik olabilmektedir. Anormal seratonin seviyesi diğer dürtü kontrol bozukluklarında (yeme bozuklukları, patolojik kumar oynama, kleptomani) olduğu gibi kompulsif satın alma davranışının da nörobiyolojik nedenleri arasında sayılabilmektedir (Christenson ve Faber, 1996). Öte yandan dopamin bireyin bir davranışa bağımlı hâle gelmesine sebep olan ödül bağımlılığında rol oynadığı için kuramsal hâle gelmiştir (Holden, 2001). Bununla birlikte aile içi yaşantılar, cinsiyet rolleri ve toplumsal ayrışma kompulsif satın alma davranışında rol oynayan sosyolojik nedenler arasındadır (Elliott, 1994). Diğer yandan, Jacobs (1986)'dan aktaran O'Guinn ve Faber (1989) kişinin geçici olarak olumsuz duygulardan kaçması, sosyal kabul görme talebi ve kişisel başarı duygusu elde etme isteğinin kompulsif satın alma davranışı ile bağlantısının olabileceğini öne sürmüşlerdir. Psikolojik sebepler arasında sayılabilen bu faktörlere ek olarak düşük benlik saygısı, depresyon ve anksiyetenin de kompulsif satın alma davranışının nedenleri arasında sayılabileceği ortaya konulmuştur (Christenson ve Faber, 1996). Cushman (1990)'dan aktaran Elliott (1994) boş benlik çağında olduğumuzu vurgularken bireylerin satın alma davranışı ile bu boş benliklerini doldurmaya ve değer duygularını güçlendirmeye çalıştıklarını ileri sürmektedir. Aile içi dinamiklerin bozulması, bireyin yalnızlaşması ve toplum genelinde sosyal uyum hissini olmayışı bireyi kompulsif satın almaya yönlendirebilmekte ve birey alışveriş ile bu durumların yarattığı olumsuz duygu durumundan, belli bir sürede olsa uzaklaşabilmektedir. Diğer taraftan günümüz çağında medyanın kullanımının ve erişilebilirliğinin artması aynı zamanda televizyon reklamları da zorlayıcı satın alma davranışının olası nedenleri arasında görülmektedir (Aksu vd., 2019).

Kompulsif satın alma davranışının yaygınlığı incelendiğinde dünya genelinde var olduğu bilinen davranış, bilhassa kültürel ve sosyal nedenlere bağlı olarak gelişmiş ülkelerde daha yaygındır (Black, 2001). Gelişmiş ülkelerde, piyasaya dayalı ekonominin ilerlemiş olması, geniş yelpazedeki ürün çeşitliliği, yaygın kredi kartı kullanımı ve alışveriş için yeterli boş zamanın olması kompulsif satın alma davranışını tetikleyebilmektedir (Lee ve Mysyk, 2004).

2.3.2. Tarihçesi

Oniomania kavramı literatürde; kompulsif satın alma, satın almada bağımlılık (Griffiths, Lisha ve Sussman, 2011), dürtüsel satın alım (Türker, 2019) gibi isimlerle de yer alabilmektedir. Diler ve diğerleri yaptıkları araştırmada Alman Psikiyatrist Emil Kraepelin'in, Yunanca 'satılık' anlamına gelen 'onios' ve 'çılgınlık, delilik' anlamına gelen 'mania' sözcüklerinin birleşiminden oluşan oniomania terimini ilk kez yaklaşık bir asır önce tanımladığını ortaya koymuşlardır (Diler, Özpoymaz ve Tamam, 1998). Hollander (2006)'den aktaran Aksu ve diğerleri (2019) kompulsif satın alma davranışının, bireylerin duygularını yönetebilmek ya da öz benliklerini tanımlayabilmek adına kullandıkları bir ruh sağlığı bozukluğu ya da tümüyle bir boş zaman aktivitesi olup olmadığı konusu üzerine münakaşalar yapıldığını ortaya koymuşlardır. Diğer taraftan kompulsif satın alma davranışının, genel kabulde ahlâki bir sorunun tıbbileştirilmesi olarak görülmesi sebebiyle tartışmalı olduğunu aktarmışlardır.

2.3.3. Başlangıç, İlerleme ve Cinsiyet

Kompulsif satın alma davranışının başlangıcının tahmini olarak onlu yaşların sonu ile yirmili yaşların başı olduğu öne sürülmektedir (Black, Blum ve Shaw, 2010). Diğer yandan alışveriş ve tüketimin gençlik deneyimlerini karşılayan kavramlar olması sebebiyle başlangıç döneminin daha erken olduğu düşünülebilir. Kompulsif satın alma davranışı sergileyen bireyler; satın alma eylemi bireysel, sosyal ve ekonomik yaşamlarını olumsuz yönde etkilemeye başlayana kadar davranışın bir bozukluk olduğunu düşünmezler (Haugtvedt vd., 2008). Belli bir dönem, düşük gelirlili bireylerin kompulsif satın alma davranışına daha yatkın olduğu kabul edilmiştir. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda farklı gelir seviyelerindeki insanların dürtüsel satın alma eylemine karşı eşit derecede duyarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (O'Guinn ve Faber, 1989).

Dürtüsel satın alma davranışının cinsiyete göre yaygınlığı incelendiğinde literatürdeki bazı çalışmalar davranışın kadınlarda yoğun olduğunu gösterirken bazı çalışmalar ise davranışın yaygınlığının kadın ve erkekte eşit olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda kompulsif satın alma davranışına dair cinsiyet bulguları çok belirleyici görünmemektedir (Black, 2007).

2.3.4. Kompulsif Satın Alma Davranışı Gösteren Bireylerde Görülen Benzerlikler

Faber ve O'Guinn yaptıkları çalışmada, kompulsif satın alıcıların büyük bir çoğunluğunun satın alma eylemini kendisi için yapmakta olduğunu, vakaların çok küçük bir kesiminin ise satın alma eylemini bir diğeri için yaptığı ortaya koymuşlardır. Diğer yandan kompulsif satın alma eylemi sergileyen bireyler genellikle satın aldıkları şeyleri ilk aldıkları andan itibaren bir kez bile kullanmama eğilimindedirler (O'Guinn ve Faber, 1989). Öyle ki kompulsif alıcılar aldıkları itemleri satın aldıktan sonra orijinal kutusundan dahi çıkarmayabilirler. Bu durum dürtüsel satın alma eylemini sergileyen kişilerin ürüne sahip olmaktan ziyade satın alma eylemini önceliklediklerini düşündürmektedir (Haugtvedt vd., 2008).

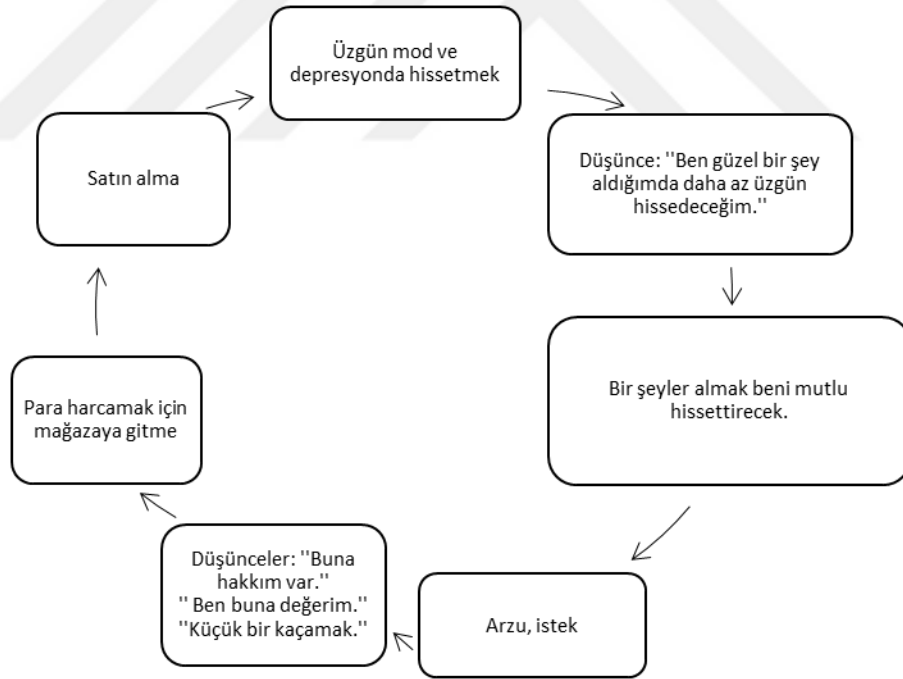
2.3.5. Oniomanianın Sosyal ve Kültürel Yönü

Bireysel kontrol olarak bilinen irade toplumda âhlaki sistemin, hukukun ve dini görüşlerin merkezi konusudur. Bu sebeple kompulsif satın alma davranışının ağırlıklı olarak sosyal yapılar tarafından inşa edildiği söylenebilir. Diğer taraftan alışveriş eyleminin zorlayıcı olması aşırı materyalist bir toplum belirtisi olarak görülebilmektedir. Bu görüş; kadınların ağırlıklı olarak kıyafet, ayakkabı, mücevher gibi somut itemlere yönelirken erkeklerin araba ile ilgili öğelere ve elektronik gereçlere yönelmesi ile desteklenmektedir (Haugtvedt vd., 2008).

2.3.6. Oniomania ve Psikolojik Etmenler

Kompulsif satın alma davranışı olan bireylerde, en sık rastlanan psikiyatrik bozukluk duygu durum bozukluğudur (Aksu vd., 2019). Burgard ve diğerleri 2007 yılında yaptıkları çalışmada, kompulsif satın alma davranışı olan bireylerin %68'inde herhangi bir duygusal bozukluğun yaşam boyu devam ettiğini ortaya koymuşlardır (Burgard, ve diğerleri, 2007). Diğer taraftan Christenson ve diğerlerinin 1996 yılında yaptıkları çalışmadan aktaran Aksu ve diğerleri (2019) kompulsif satın alma davranışı olan ve olmayan bireylerin her ikisinin değerlendirilmesi sonucunda her iki grupta da duygu durum bozukluğu tespit edildiğini ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda kompulsif satın alma davranışı ve afektif (duygusal) bozukluklar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını bildirmişlerdir. Kompulsif satın alma davranışı ve duygu durum bozuklukları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söyleyen çalışmalar incelendiğinde; depresyonun, kompulsif satın alma davranışı sergileyen bireylerde en

sık kaydedilmiş afektif bozukluk olduğu aktarılmıştır (Black, Repertinger, Gaffney ve Gabel, 1998). McElroy ve diğerlerinin 1994 yılında yaptığı çalışmadan aktaran Diler ve diğerleri (1998) yirmi hastanın incelendiği araştırmada vakaların %70'inde kompulsif satın alma eylemi belirtilerinden bir yıl kadar önce; %30'unda ise belirtilerden yaklaşık bir yıl sonra depresyon semptomları görüldüğünü aktarmışlardır. Depresyonun temel belirtileri arasında yer alan; mutsuzluk, yalnızlık, uyarılara karşı sinir sisteminin aşırı tepkisi, öfke hâli ve engellenme duygularından kurtulmak ya da kaçmak isteyen birey alışveriş yapar. Alışveriş eylemi kişinin kendisini güçlü, huzurlu, rahatlamış ve yeterli hissetmesini sağlayabilmekte ancak kişi, içsel boşluk hissi ile uzun vadede mücadele edemediği için bu durum kişideki depresyon düzeyini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Ades, Lejoyeux, Solomon ve Tassain, 1996). Kompulsif satın alma davranışının yoğun negatif duygulara bir tepki olduğunu öne süren Lejoyeux ve Weinstein'in ortaya koyduğu kompulsif satın alma davranışının psikolojik döngüsü Şekil 2.1'de gösterilmiştir (Lejoyeux ve Weinstein, 2010);

Şekil 2.1. Kompulsif Satın Alma Davranışının Psikolojik Döngüsü

Tüm bunlara ek olarak kompulsif satın alma davranışı ve depresyon arasındaki ilişkinin temelinde benlik saygısının olabileceği düşünülmektedir. Birey alışveriş eylemi ile benlik saygısını yükseltmekte bu sayede mücadele edemediği stres, kaygı ve engellenme duyguları ile baş edebilmektedir (Diler vd., 1998). Bu bağlamda

oniomania davranışı sergileyen bireylerde benlik kaygısı olduğu söylenebilir. Kişi toplumda kabul görebilmek ve benlik kaygısıyla baş edebilmek adına satın alma davranışına yönelebilmektedir (Aksu vd., 2019).

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı-5 (DSM-5)'e göre bireyin bir eylemi içsel bir motivasyonla gerçekleştirmesi ve kontrol edememesine dürtü kontrol bozukluğu denilmektedir. Dürtü kontrol bozukluklarının genelinde görülen ortak özellikler; eylemi gerçekleştirmek için kontrol edilemez bir istek duyulması, eylem öncesinde gerginlik hissedilmesi ve bireyin duygusal olarak uyarılması, eylem sırasında haz, sevinç ve rahatlama duygularının hissedilmesi şeklinde sıralanabilir (APA, 2013). Kompulsif satın alma davranışı sergileyen bireylerin eylem öncesi ve eylem sırasında alınan anamnezlerinde dürtü kontrol bozukluklarına benzer duygu ve davranış sergiledikleri görülmüştür (Aksu vd., 2019). Schlosser ve diğerleri kompulsif satın alma davranışı sergileyen 46 ayrı vaka üzerinde araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda kompulsif satın alma davranışı gösteren bireylerin yaklaşık %37'sinde kleptomani, %20'sinde patolojik kumar oynama gibi dürtü kontrol bozuklukları kaydedilmiştir (Black, Freet, Schlosser ve Repertinger, 1994).

Grant ve diğerleri 2005 yılında psikolojik bozukluğu olan 63 hasta üzerinde yaptıkları bir çalışmada; hastaların hemen hemen %40'ında dürtü kontrol bozukluğu olduğunu tespit etmişlerdir. Diğer yandan aynı hastaların %9,3'ünün kompulsif satın alma davranışı sergilediği, %7,8'inin kleptomanik olduğu ve neredeyse %7'sinin de patolojik kumar oynama rahatsızlığının olduğunu bildirmişlerdir (Grant, Kim, Levine ve Potenza, 2005).

Kompulsif satın alma davranışına dair literatür araştırmalarında davranışın anksiyete (kaygı) ile ilişkisini inceleyen çalışmalara rastlanmıştır. Örneğin, Amerika ve Almanya'da kompulsif satın alma davranışı sergileyen bireyleri karşılaştıran bir çalışmada kompulsif satın alma davranışı sergileyen bireylerin neredeyse %69'unun yaşam boyu kaygı bozukluğu yaşadığı ortaya konulmuştur (Burgard vd., 2007).

2.3.7. Kompulsif Satın Alma Davranışının Kuramsal Çerçevesi

2.3.7.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Öğrenmelerin çoğu başka bireylerin davranışları ve onların davranışlarının sonuçlarını gözlemleyerek gerçekleşmektedir. Model alma olarak da isimlendirilen gözlem yoluyla öğrenmede birey yeni tepkiler kazanabilir ya da var olan tepkilerinden kaçınabilir (Altıntaş ve Gültekin, 2014). Bireylerin sosyal bağlamda başka bireyi (ebeveynleri, akranları, öğretmeni ya da televizyon aktrisleri) gözlemlemesi ve taklit etmesi yoluyla davranış eğilimlerinin geniş bir kısmını öğrendikleri ortaya konulmuştur. Öyle ki bireyler gözleyerek taklit ettikleri bu bireyleri sonraki süreçte rol model olarak görebilmektedir (King ve Multon, 1996).

Kompulsif satın alma davranışının temeli bireylerin geçmiş deneyimlerden öğrendikleri davranış ve yaklaşımları benimsediğini öneren sosyal öğrenme kuramına dayanmaktadır (Aksu vd., 2019). Kompulsif satın alma davranışı sergileyen bireyler kompulsif satın alma davranışı sergilemeyen bireylerden izole olurlarsa, bu bireylerin dürtüsel satın alma davranışını azaltma ya da bırakma olasılıkları artmaktadır. Diğer yandan bu bireylerin satın alma davranışına gelen olumlu geri bildirimler davranışın sıklık ve süreğenliğini arttırmaktadır (Workman ve Paper, 2010).

2.3.7.2. Psikoanalitik Kuram

Psikoanalitik kuram, bireyin davranışlarının altında yatan nedenlerin temelini bilinçaltına bağlar. Bu bağlamda kişinin eylemlerine içgüdüler hakimdir. Her birey, en temel içgüdü kabul edilen cinsellik ve saldırganlık dürtüleriyle dünyaya gelir (Aydoğan, 2013). Bu temel dürtüler bazında değerlendirildiğinde kompulsif satın alma eylemi saldırganlık dürtüsüyle satın alma sonrasındaki rahatlama ve haz alma cinsellik dürtüsüyle açıklanabilir.

2.3.7.3. Öz-Denetim Kuramı

Toplumda bireyler hoşlandıkları deneyimleri devam ettirirken hoşlanmadıkları ve rahatsız edici eylemlerden uzaklaşırlar. Bireylerin olumlu deneyimleri arttırarak en üst düzeye çıkarmak istemesi ve olumsuz deneyimleri en aza indirme güdüsü, psikolojinin merkezinde kabul görmüş teoriyi oluşturmaktadır (Alicke ve Sedikides, 2009). Kişinin davranışlarını kontrol edebilme kapasitesi olarak da tanımlanan öz-

denetim; bireyin kendini değiştirme ve topluma uyarlama becerisidir. Birey bu sayede toplumla daha ideal bir uyum yakalar (Duyan, Gelbal ve Gülden, 2012). Fakat bireyin öz-denetim başarısızlığı yaşadığı durumlar da olabilmektedir.

Kendini kontrol edememe; bireyin karar verememesi ve harekete geçememesi durumudur. Örneğin diyet yapmayı düşünen kişinin sürekli karbonhidrat ve şeker ağırlıklı beslenmesi, parası ya da ihtiyaı olmadığı halde alışveriş yapan tüketicisi ya da sigara içmeyi bırakamayan kişinin öz-denetim hususunda başarısız olduğu söylenebilir (Fujita, 2011).

Kompulsif satın alıcı bireyler, alışveriş sonucu elde edilen ödül hissine karşı bilhassa savunmasızdırlar. Diğer yandan ürünlerin düşük fiyatlandırılması, zaman kısıtlaması olan teklifler, kişiye özel indirimler vb. tketicisiyi öz-denetim başarısızlığına itmektedir (Aksu vd., 2019).

2.3.7.4. Pişmanlık Kuramı

Güçlü bir olumsuz duygu olan pişmanlık duygusu pişmanlık kuramının temelini oluşturmaktadır. Pişmanlık bilhassa belirsizliğin ağır bastığı kriz anlarında karar verme sürecini etkilemektedir (Loomes ve Sugden, 1982).

Zeelenberg ve Pieters, (2007) (akt. Aksu vd., 2019), pişmanlık duygusunun yalnızca olumsuz durumlar sonucunda ortaya çıkan bir durum olmadığının araştırmalar sonucunda ortaya konulduğunu belirtmişlerdir. Pişmanlık duygusu, karar sürecinde ve davranış aşamasında etkin bir role sahipken eylemi gerçekleştirmede güçlü bir motivasyon kaynağı olarak da görülmektedir.

2.3.7.5. Kaçış Kuramı

Baumeister (1991) (akt. Haugtvedt vd., 2008); kaçış teorisinin insanların kendine zarar verme yönündeki düşünce ve eylemlerini açıklamak adına, en sık kullanılan kuram olduğunu öne srmştr. Buradan hareketle bazı bireyler için öz farkındalık acı verici olabilmektedir. Kişi bu acı verici ve kendisini strese sokan duygulardan geçici olarak kurtulabilmek amacıyla somut ve anlık görevlere yönelir. Diğer taraftan kompulsif satın alıcılar alışveriş eylemi sırasında sadece satın almaya odaklanarak negatif öz farkındalıklarını engellerler.

Benson (2006)'a göre (akt. Aksu vd., 2019), bireylerin karşılayamadıkları yüksek yaşam standartları ve beklentileri kişide öz saygı düşüklüğüne, başarısızlık

duygusuna ve depresif duygu durumuna sebep olabilmektedir. Kişi bir nebze olsun bu olumsuz benlik imajından kurtulabilmek adına çeşitli yollar arar. Kaçış kuramına göre kendilerini yüksek standartlarda tutan kompulsif satın alıcılar, olumsuz öz farkındalık yaşarlar. Sonuçta dürtüsel alışveriş eylemi ile bu acı verici öz farkındalıktan kaçmaya çalışırlar.

2.3.7.6. Bağlanma Kuramı

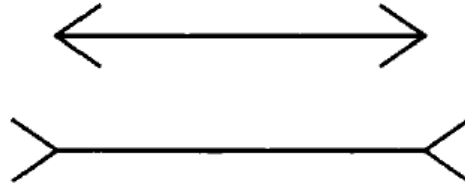
Bağlanma kuramı temelde bebek ve bebeğe bakım veren kişi arasındaki bağın güven duygusuna etkisini incelemektedir. Öte yandan bireylerin sosyal çevrelerinde diğer bireylerle bağ kurma eğilimleri ve bu bağların normalitesi üzerinde durur. Bebeğe bakım veren kişi onun ihtiyaçlarını duyarlı bir şekilde sevgiyle ve zamanında karşılırsa bebekte güven duygusu oluşur. Ancak ebeveynlerin, çocuğun istek ve ihtiyaçlarına tepkisiz kaldığı durumlar süreğenlik gösterirse bu da çocukta güvensizlik duygusuna sebep olur. Her ikisi de bireyin kişiliğini ve bağlanma stilini etkiler. Bu kişiler ebeveynlerinden tutarlı ve olumlu geri dönüt sağlayamadıkları için olumsuz davranışlar kazanırlar (Işık, 2013).

2.4. Benlik Saygısı

2.4.1. Benlik Kavramı

Benlik kavramının kökeni Eflatun'a kadar dayanmaktadır. Diğer yandan Avrupa'da Berkeley, Locke, Hume, Descartes ve Kant gibi dönemin önde gelen filozofları da eserlerinde benlik kavramına yer vermişlerdir. Benlik kavramını en kapsamlı şekilde ortaya koyan ve kendinden sonraki araştırmacılara ışık tutan kişi pragmatist psikolog William James (1890) olmuştur (Cemalçılar ve Kağıtçıbaşı, 2008). James'den (1950) aktaran Yılmaz, benliğin 'sosyal benlik', 'maddesel benlik', 'ruhsal benlik' ve 'saf ego' olmak üzere dört başlıkta incelendiğini belirtmiştir. Diğer yandan benliğin 'bilen ben' ve 'bilinen ben' olacak şekilde iki alt türü olduğunu aktarmıştır. Sınıflandırmaya göre maddesel, ruhsal ve sosyal benlik, bilen ben sınıfına girerken saf ego bilinen bene karşılık gelmektedir (Yılmaz, 2019). Saf ego ile bağdaşmasının yanında, bireyi toplumdaki diğer bireylerden farklı kılan; kişinin duygu, davranış ve tutumlarının örgütlenmiş bütününe "benlik" denir (Tukuş, 2010). Yaşamın ilk yıllarından itibaren kişiliğin oluşmasında temel etmen olan benlik, doğumla birlikte var olmaya başlar. Ardından bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişime paralel olarak

gelişmeye devam eder (Işık, 2013). Frondizi (1954)'den aktaran Özoğlu (2019) benliğin, kendisini oluşturan dinamiklerin farklılığı ve karşıtlığı ile var olduğunu ortaya koymuştur. Mead, benliğin doğuştan var olmayan ve yaşam boyu gelişim gösteren bir olgu olduğunu ileri sürmüştür. Diğer bir ifadeyle benlik; kişinin bir bütün olarak sosyal deneyimleri ve toplumdaki bireylerle ilişkilerin sonucu oluşur (Mead, 1934). Bu bağlamda kendilik psikolojisinde (benlik psikolojisi) benliğin; sosyal çevre, inançlar ve tutumlar gibi faktörlerin bütüncül etkisi sonucu oluştuğu savunulur. Örneğin Şekil 2.2'de görüldüğü üzere hangi okun daha uzun olduğu sorusuna her birey farklı cevap verecektir. Bu durumun sebebi, bireyin olaylara yaklaşımının öznel olması ve somut gerçekliği farklı bakış açılarıyla değerlendirmesiyle ilintilidir (Brown, 1998).

Şekil 2.2. Benlik Kavramı

Özetle benlik, psikolojik olarak kişinin çevresinde olup bitenleri algılaması, anlamlandırması ve yapılandırıp tepkide bulunmasında merkezi işlevselliğe sahiptir (Özoğlu, 2019). Rossenberg (1979) (akt. Tukuş, 2010) benliğin karmaşık bir düzenek olduğunu ileri sürmesinin yanında kabul görmüş küresel bir benlik kavramından ziyade bireyin kendi özünü ve varoluşunu muhakeme ettiği bir düşünsel yapıdan bahseder. Rossenberg'e göre benlik teorik olarak üç başlıkta incelenmektedir;

- Mevcut benlik; bireyin sosyal kimliği, belirgin bireysel nitelikler ve fiziksel özelliklerinin tamamıdır.
- İstenilen benlik olarak da bilinen arzu edilen benlik mevcut benliği kaynak alan ve idealize edilen benliktir.
- Sunulan benlik, bireyin toplumsal ya da kültürel yönden kabul görmüş davranış kalıplarına uygun olacak veya en azından genel kabule uygun imaj verecek eylemlerin tamamını kapsamaktadır.

2.4.2. Benliğin Doğuşu

Benliğin oluşumuna dair farklı yaklaşımlar bulunmakla beraber net bir fikir birliğine henüz varılamamıştır. Bireyin doğduğu ilk andan itibaren maruz kaldığı iletişim ve iletişim dilindeki semboller benliğin doğuşunda önemli bir etkiye sahiptir. Dil ve semboller vasıtasıyla meydana gelen iletişim, iletişim kurulan kişiden bağımsız olarak bireyin kendini bir nesne şeklinde anlamlandırmasına yardım eder ve benliğin gelişimine katkı sağlar. Benliğin doğuşu ve gelişimi evrelerinde önemli etkiye sahip bir diğer etmen de çocukluk çağı oyunlarıdır. Benliğin gelişim aşamasında öncelikle çocuk, gözlem yoluyla taklit etmeyi öğrenir. Bu aşamada bilhassa ebeveynler ve çocuğun iletişim kurduğu herkes olası rol model konumundadır. Taklit evresinin ardından çocuk çeşitli rollere bürünmektedir. Grup içinde oynanan bu roller çocuğun benlik gelişimine önemli katkı sunmaktadır (Mead, 1934).

2.4.3. Kuramsal Çerçeve de Benlik Kavramı

Psikanalitik kuramların başında gelen Yapısal Kişilik Kuramı'nda kişiliğin temel yapı taşlarını "id", "ego" ve "süperego" oluşturmaktadır. İdin (altbenlik) tek işlevi organizmanın içsel ve dışsal uyarılma sonucu oluşan isteklerini gidermektir. Freud'un, acıdan kaçmak ve hazzı yakalamaya dayanan prensibinin hazza erişmesinde id önemli bir rol oynar. Diğer yandan benlik; Psikanalitik Yaklaşım'da ego olarak kabul edilir. Ego ise gerçeklik ilkesine bağlı olmasının yanında id (altbenlik) ve süperego (üstbenlik) arasında dengeyi sağlayıcı konumdadır yani egonun temel amacı uyum sağlamaktır. Süperego (üstbenlik) ise organizmanın olmasını istediği şeye değil olması gerekene odaklanır. Kısaca üstbenlik, kişiliğin ahlaki ve vicdani boyutunu temsil etmektedir (Altıntaş ve Gültekin, 2014).

Sullivan'ın (1965) öne sürdüğü Kişiler Arası İlişkiler Kuramı'nda benlik kavramı ihtiyaçların karşılanması ve kaygıdan kaçış şeklinde biçimlendirilmiştir. Kurama göre benlik, kişiler arası ilişkiler ve toplumdaki diğer bireylerin benlik sistemleriyle etkileşim sonucu oluşmakta ve gelişmektedir. Kişiler Arası İlişkiler Kuramı'nda temel hipotez; bireyin başkaları ile yakın ilişki içinde olması gerektiğine dayanır. Birey bu yakın ilişki sayesinde kendisini emniyette hisseder. Diğer bir deyişle kişinin toplumdaki bireylerle ilişki kurma sürecinde onaylanma, reddedilme, engellenme ve yoksun kılma tecrübeleri benliğin oluşumunda işlevsel bir role sahiptir (İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Allport (1955) Ayırıcı Özellik Kuramı'nda benlik kavramını 'proprium' terimi ile açıklamaktadır. Kurama göre benliğin oluşum ve gelişimi yedi evreye ayrılmaktadır (Yılmaz, 2019).

- **Beden Anlamında Benlik:** Bedenimizi meydana getiren kas, kemik ve eklem gibi somut oluşumlar, çoğunlukla farkında olmadığımız hissel bir akış oluşturmaktadır. Bu akış ancak acı, zevk, kas etkinliği gibi durumlarda fark edilmektedir.
- **Benlik Kimliği:** Sosyal etkileşimin önemli bir yere sahip olduğu bu evrede, süreklilik olarak da tanımlanan geçmişte meydana getirilmiş eylemlerin ve sözel ifadelerin hatırlanma becerisi gelişir.
- **Ego Geliştirme:** Bireyin hayatta kalma itkisiyle özünü araması ve kendisini ifade edebilmesi ile ilişkilendirilen evredir.
- **Benliğin Genişlemesi:** Bu aşama benliğin genişlemesi; bireyin sahiplendiği ve benimseyebildiği fikir, kişi, nesne ve durumlar ile ilişkilendirilmiştir.
- **Rayonellik:** Bireyin akıl ve mantık çerçevesinde eylemlerini yönlendirmesi aşamasıdır.
- **Benlik İmgesi:** Allport, benliği; kişinin gelecekte olmak istediği benlik ve arzularla bağlantılı olan ideal benlik olarak ikiye ayırmaktadır.
- **Motivasyon:** Kişinin günlük yaşamında farkında olmadan yaptığı her işe benliğini kattığını kabul eden evredir.

Hümanistik kuramların başında gelen Fenomenolojik Benlik Kuramı Carl Rogers tarafından (1951-1959) ortaya konulmuştur. Rogers, kuramında benlik kavramını odak noktasına almış ve benliği; 'benlik ve ideal benlik' olarak iki başlıkta incelemiştir. Benlik; kişinin yetenekleri, sınırlılıkları, değer yargıları, kimliği, hayat görüşü ve hedeflerine dair duygu, düşünce ve tutumlarının toplamı şeklinde tanımlanmaktadır (Işık, 2013). Ülküleştirilmiş benlik (ideal benlik) ise kişinin erişmek istediği ve sahip olduğunda kendini değerli hissedeceği benliktir. Benlik ve ideal benlik arasındaki farkın fazla olması işlevsellik alanlarında fonksiyonelsizliğe sebep olabilir. Diğer yandan kuram çerçevesinde değerlendirildiğinde benliğin nihai bir sonu olmadığı ve yaşam boyu geliştiği görülmektedir (Altıntaş ve Gültekin, 2014). Fenomenolojik Benlik Kuramı'nın çekirdeğinde yer alan benlik kavramının

kuram çerçevesinde ortaya konulmuş özellikleri aşağıda sıralanmaktadır (Özoğlu, 2019);

- Benlik, çevre ve organizmanın etkileşimi sonucu oluşan bir dizgedir.
- Benlik kavramı süreğen bir şekilde gelişime açıktır.
- Birey benlik kavramına uygun davranışları benimser.
- Benlik dizgesiyle uyuşmayan davranışların algılanması ile oluşan duygu tehdit olarak isimlendirilmektedir.

Karen Horney'in öncülüğünü yaptığı Bütüncül Yaklaşım'a göre güven duygusu ve haz (doyum) benliğin iki temel yönlendiricisi kabul edilmektedir. Buna göre kişinin davranışlarının temelini tehlikeden kaçma ve güvenlik ihtiyacı şekillendirir. Yaklaşımına göre kişi kendine idealleştirilmiş bir benlik oluşturur ve bu benliğe gelecek olası tehditlere karşı kendini korumaya alır. Ülküleştirilmiş benlik olarak adlandırılan bu benlik, bireyin kendisi için oluşturduğu kusursuz benliktir. Gerçek benlik ise aile, kültür, kişilik ve normlarla barışık olunması ve bunların gerçekçi şekilde kabul edilmesidir (Altıntaş ve Gültekin, 2014).

Psikososyal Gelişim Kuramı benlik kavramının yaşam dönemlerine göre şekillendiğini vurgulamaktadır. Erikson, yaşam dönemlerini sekiz evreye ayırır ve her evrenin birbirinin tamamlayıcısı olduğunu ileri sürer. Kimlik duygusunun bir anlamda benlik yaşantısı olduğu varsayılmakta ve benlik gelişimi her dönemin yaşantısal tecrübeleri ile biçimlenmektedir (Işık, 2013). Tajfel ve Turnel'in (1970) (akt. Demirtaş, 2003) geliştirdikleri Sosyal Kimlik Kuramı'nda benlik oluşumunun bireyin mensup olduğu gruba ve topluluğa göre şekillendiği ortaya konulmuştur. Birey üyesi olduğu grubu var olan diğer topluluklarla karşılaştırmakta ve kendi grubunu koşulsuz kabul etmektedir.

Gestalt ekolünün benlik kavramına ilişkin yaklaşımını ele alan Frondizi (1952)'den aktaran Özoğlu benliğin kişiliğin işlevsel bir birleşimi olduğunu ortaya koymuştur. Gestalt yaklaşımı çerçevesinde benlik, kendisini meydana getiren unsurların karşıtlığına dayanan bir bütündür (Özoğlu, 2019). Analitik Psikoloji'nin öncüsü Jung'a göre benlik; kişiliğin bütünü, egonun arketipal özüdür. Bireyleşmenin temeli olarak kabul edilen benlik özelliklerinin kişiye atalarından aktarıldığı yani doğuştan var olduğu savı kabul edilmektedir (Altıntaş ve Gültekin, 2014).

Mead, Sosyal Etkileşim Kuramı'nda bireylerin sosyal etkileşim ile gerçekliklerini yarattıklarını belirtmiştir. Sosyal etkileşimde en birincil iletişim aracının dil olduğunu savunan Mead dilin bireyin benliğinin oluşmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Kurama göre hayvanlar gibi insanların da jestle iletişim kurdukları kabul edilir. Ancak insanları hayvanlardan farklı kılan şey ise jesti yapan kişinin jesti alan kişide aynı etkiyi yaratmasıdır. Bu anlamlılık dil sembolleri ile sağlanmaktadır. Bu sayede dil vasıtasıyla, sözü söyleyen de alan da aynı şeyi anlayabilmektedir. Diğer yandan Mead kişinin toplumsal rolünün, aile, arkadaş ve toplumdaki diğer bireylerin benlik gelişimi için çok önemli olduğunu vurgulamıştır (Mead, 1934).

Kinch benlik kavramı yaklaşımında, benliğin oluşumunu ağırlıklı olarak sosyal çevreyle iletişime bağlamıştır. Bu kapsamda Kinch herhangi birinin bizimle ilgili ne düşündüğüne dair algımızın kendimiz üzerindeki fikirlerimizi ve bakış açımızı belirlediğini öne sürmüştür. Kinch'in ortaya koyduğu modelin temeli, etrafımızdaki bireylerin bize verdiği tepki ve dönütlerin, bizim bunları anlamlandırma filtremize göre şekillendiği ve benliğimizi etkilediği görüşüne dayanır. Akabinde benliğimiz de davranışlarımızı meydana getirir. Kinch'in ortaya koyduğu modelin döngüsü aşağıda görülmektedir (Kinch, 1963);

1. Bireyin benlik kavramı (S-self)
2. Başkalarının tepkisine karşı bireyin algısı (P-perception)
3. Başkalarının bireye karşı gerçek tepkisi (A-actual)
4. Kişinin davranışı (B-behavior)

$$A \rightarrow P \rightarrow S \rightarrow B$$

2.4.4. Benlik Saygısı

Harter (1999) (akt. Hosman vd., 2004), benlik saygısının benliğin oluşumunda merkezi bir öneme sahip olduğunu ortaya koymuştur. En genel tanımı ile bireyin kendini değerlendirmesi sonucu, eriştiği benlik kavramına karşı olumlu bakış açısı ve onayı, benlik saygısı olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilimlerde ve günlük rutin yaşamda merkezi bir öneme sahip olan benlik saygısı bireyin kendini ödüllendirdiği, onayladığı ve değer verdiği olgu, düşünce ve yaklaşımların tamamı şeklinde özetlenebilmektedir. Öte yandan kişinin olumlu ya da olumsuz özelliklerinin

tamamının farkında olması şeklinde de tanımlanabilen benlik saygısı; beden imajı, akademik başarı algısı, zekâ ya da yeteneklere dair inançları kapsayan global bir olgudur (Blascovich ve Tomaka, 1991). Benlik saygısı; bireyin kendine yönelik değerli, aktif ve yeterli olduğuna dair bakış açısının tamamı şeklinde literatüre girmiştir. Daha karmaşık bir perspektiften bakıldığında benlik saygısı, eleştirel bakış açısı sonucunda ortaya çıkan bir histir. Yani bireyin kendini sorgulamasıyla beraber eriştiği, kendini kabul durumudur (Özkan, 1994). Yörükoğlu (1998) (akt. Tunç ve Kolburan, 2019) benlik saygısını, bireysel yönde öznel değerlendirme ve akabinde iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gereken yönleri kabul etme şeklinde tanımlamışlardır. Öznel olan bu değerlendirme, sosyal çevreye sözel ya da davranışsal olarak yansımaktadır.

Benlik saygısının en istendik hâli; bireyin kendini normalden daha az değerli hissetmemesinin yanında kendisine, gerçekçi hedefler belirlemesi ve hata yapabilme alanı sağlamasıdır. Tıpkı benliğin oluşumu gibi benlik saygısının oluşumu da çocuğun birinci derecede bakımını sağlayan kişilerin, çocuğa karşı sözlü ya da davranışsal yaklaşımları ile oluşmaya başlamaktadır. Çocuğun aile içerisinde gördüğü değer, aldığı sevgi, yetenek ve zekâsına karşı aile üyelerinin yaklaşımlarının tamamı çocuğun yaşamının ilk yıllarından itibaren benlik saygısının oluşumuna katkı sağlamaktadır (Çuhadar, Güner, Karadağ ve Uçan, 2008).

Bireylerin sosyal uyum ve kabulleriyle benlik saygıları arasında doğru orantı bulunmaktadır. Bu doğrultuda düşük benlik saygısı ve benlik saygısının yüksek olması yönünde iki düzey benlik saygısı bulunmaktadır (Tunç ve Kolburan, 2019). Benlik saygısı yüksek olan bireylerin kendi kabiliyet ve kapasitelerine olan inançları güçlüdür. Nitekim bu bireyler güçlü sosyal ilişkiler kurma, başarıya odaklanma, başarısızlığı kabul edebilme, güçlülere karşı yılmazlık ve kendine güven gibi özelliklerin yanı sıra sosyal çevre tarafından değerli görülme gereksinimi de duyarlar. Öte yandan kendine güveni az olan, sosyal çevrede kendini ifade etmek yerine ekseriyetle dinleyici rolünü üstlenen, umutsuzluğa kolaylıkla düşebilen, iletişimde süreğen şekilde eleştirileceklerini ve aykırı fikir sunacaklarını düşünüp endişeye kapılan bireyler ise benlik saygısı düşük bireylerdir (Hosman vd., 2004). Bireyin içsel olarak kendine karşı olumlu bakış açısını kazanamaması ya da olumlu bakış açısını kaybetmesi sonucu oluşan ruhsal duruma düşük benlik saygısı denilmektedir. Benlik saygısı; içinde yaşanılan toplum üyeleriyle sağlıklı sosyal

ilişkilerin kurulamaması ve etkileşim fırsatlarının engellenmesi sonucu pozitif düzeyde gelişmemektedir (Kaner, 2000). Diğer taraftan benlik saygısının çocukluk ve ergenlik dönemindeki gelişimi geniş yelpazede içsel ve sosyal kaynaklara bağlıdır. Özellikle aile ve arkadaş grubu içinde onaylanma ve kabul diğer yandan kişinin bireysel olarak kendini yeterli gördüğü alanların farkına varması gibi faktörler benlik saygısının gelişimini etkilemektedir. Erken çocukluk döneminde kişinin bakım verenleri tarafından kötü muameleye maruz kalması, etrafındaki önemli kişiler tarafından olumsuz geri dönütler almasının yanında aile dinamiğinin bozuk olması olumsuz benlik saygısının tetikleyicilerindedir (Hosman vd., 2004). Leary'nin benlik saygısına ilişkin üç varsayımında benlik saygısı düzeyi ele alınmıştır (Leary, 1999);

- Psikolojik yararı göz önünde bulundurulduğunda yüksek benlik saygısı, beklenen ve hedeflenen bir durumdur.
- Kişi benlik saygısını koruma ve artırma eğilimindedir.
- Benlik saygısını arttırmak ve düşük benlik saygısını geliştirmek mental iyi oluşu olumlu etkilemesinin yanında, bireyin istedik davranışlar geliştirmesini sağlar.

Benlik saygısını etkileyen faktörlere bakıldığında William James (1890) (akt. Tukuş, 2010) üç temel etmenden söz eder;

1. Kişinin amaçları, değerleri ve istekleriyle, gerçekleştirdiği eylemler arasındaki fark benlik saygısını etkileyen önemli bir etmendir. Bireyin idealleri ve başarabildikleri arasındaki oran benlik saygısına tesir etmektedir. Başarılan eylemler başarılmak istenen eylemlere oranla daha fazla olduğunda benlik saygısı da doğru orantılı olarak yükselecektir.
2. Bireyin kendi değeriyle ilgili inançlarının toplumun başarı ve statü kabulüyle ne oranda örtüştüğü de benlik saygısını etkileyen faktörlerden biridir. Meslek, kazanılan başarılar, eğitim seviyesi ve statü gibi kaynakların, toplumda beklenen ve istenen başarı anlayışıyla uyumluluğu, benlik saygısını arttırmaktadır.
3. Benlik saygısını etkileyen üçüncü etmen benliğin alt dallarına verilen değerle bağlantılıdır. Bireyin somut olarak aidiyet hissettiği her şeye (eşi, arkadaşları, çocukları, malı, yaşadığı ev, giydiği kıyafetler vs.) karşı bakış açısı benlik saygısını etkilemektedir.

2.4.5. Kuramsal Çerçeve de Benlik Saygısı

Karen Horney, benlik saygısını bireyler arası ilişki dinamiği ve aşağılık hissini önüne geçme yolları çerçevesinde ele almıştır. Horney benliğin idealleştirilmiş imgesinin gerçeklikten uzaklaşması sonucu bireyin anksiyete yaşadığını öne sürmüştür (Tukuş, 2010). Diğer bir ifadeyle kişinin ilgi, yetenek ve kapasitesine uygun bir benliği idealleştirmesi anksiyete ile mücadele etmede en etkili yollardan biridir. Aksi taktirde ideal benlikte yapılması planlanan hedef ve isteklerin gerçek benlik ile uyuşmaması sonucunda kişinin benlik saygısında negatif yönde değişim gözlemlenebilmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Bowlby'nin (1988) bağlanma teorisine göre ebeveynlerin çocuklarına karşı tutarlı olması ve güvenli bağlanma sağlaması oldukça önemlidir (Işık, 2013). Güvenli bağlanma, olumlu benlik gelişimi ve benlik saygısının pozitif yönlü değişimine katkı sunmaktadır. Buna karşılık çocuğa bakım veren kişilerin çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaması ve bakımını reddetmesi çocukta güvensiz bağlanmaya ve doğru orantılı olarak olumsuz benlik saygısının içselleştirilmesine sebep olabilmektedir (Seki, 2020).

Bireysel Psikoloji kuramında Adler insan davranışlarının neredeyse tamamını aşağılık duygusu ile açıklamaktadır. Benlik saygısının gelişiminde ise temeli aşağılık duygusuna bağlı olan iki faktör bulunmaktadır; ilki kişinin organ yönünden noksanlık yaşamaya ya da bedenen gösterişli ve beğenilen bir vücut şekline sahip olmamasıdır. Kişinin organlarındaki ya da fiziksel görünüşündeki en küçük aksaklığın aile ya da arkadaş çevresi tarafından desteklenmemesi benlik saygısını etkileyen bir diğer faktör olarak değerlendirilmektedir (Altıntaş ve Gültekin, 2014). Ailesi ve sosyal çevresi tarafından noksanlıkları ile kabul edilmiş birey yaşadığı eksikliği ve aşağılık duygusunu tolere ederek benlik saygısını koruyabilir. Ancak yetersizlikleri sebebiyle yargılandığını düşünen bireyin aşağılık kompleksi artar ve benlik saygısı olumsuz yönde etkilenir (Tukuş, 2010).

Benlik kavramını, kişinin kendine yönelik olumlu veya olumsuz, gerçekçi ya da imgesel birtakım hipotezlerin toplamı şeklinde tanımlayan Rogers benlik saygısını, çevrenin etkisine ek olarak benliğin sağlıklı gelişimi ile ilişkilendirmektedir. Benlik saygısının gelişimi bireyin çevresiyle olan iletişim ve etkileşimini nasıl algıladığına

bağlı olmakla birlikte özellikle kendisine yakın olan bireylerin tutumları, benlik saygısını olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir (Altıntaş ve Gültekin, 2014).

2.4.6. Benlik Saygısının Gelişimi

2.4.6.1. Çocukluk Dönemi

Benlik saygısı bebeklik döneminden itibaren oluşmaya ve bilhassa ergenlik dönemine ek olarak yetişkinlik döneminde de gelişmeye devam eden dinamik bir süreçtir. Bireyin edindiği tecrübeler ve yaşantılarının tamamı benlik saygısının gelişim ve değişimine katkı sunmaktadır (Boz, 2022). Diğer bir ifadeyle, kişinin yaşamı boyunca karşılaştığı deneyimler belleğe kaydedilir ve bu kaydolmuş tecrübeler içsel bir değerlendirmeyle benlik saygısını inşa eder (Seki, 2020). Richman Hope ve Mihalas (2010)'dan aktaran Seki (2020) benlik saygısının çocukluk döneminden itibaren oluşmaya başladığını savunur. Çocuğun girişkenliğe karşı desteklenmesi ve eylemleri yönünde cesaretlendirilmesi sonucu çocuk olumlu benlik saygısına vakıf olacaktır. Fakat süregelen şekilde tenkite maruz kalan, başarısız girişimleri sebebiyle cezalandırılan çocuğun benlik saygısının olumsuz yönde etkilenmesi kuvvetle muhtemeldir. Erikson (1968), çocukların okulla yeni tanıştıkları 'başarıya karşı aşağılık' döneminde, akademik dersler, takım çalışması, iletişim ve sosyal yeteneklerin keşfi gibi alanlarda çocuğun kendini geliştirdiğini ve yeni yaşantılar tecrübe ettiğini ortaya koymuştur. Bu sayede öz disiplin geliştiren çocuk, ilgi alanlarını ve güçlü yönlerini tanıyarak benlik saygısının gelişimine katkı sunmaktadır (Işık, 2013).

Harter'dan (1998) aktaran Seki (2020), çocukların benlik saygısı oluşumunda çevrenin etkisi üzerinde durmuştur. Bu bağlamda ebeveynleri tarafından desteklenen ve akranları içerisinde kabul gören çocuğun benlik saygısını sağlıklı bir temele oturttuğu söylenebilir. Larouche ve diğerleri de çocuğun akranları tarafından sosyal ve duygusal yönde desteklenmesinin benlik saygısını etkilediğini vurgulamışlardır (Bouffard, Galand ve Larouche, 2008). Harter (1999), (akt. Bouffard, 2008) ilkökul çocuklarının ailelerinden, arkadaşlarından, öğretmenlerinden aldıkları sosyal desteğin önemini yadsınmaz olduğunu belirtse de ebeveyn ve akranlardan alınan onay ve kabul duygularının benlik saygısının gelişim sürecinin en etkili yordayıcılarından olduğunu ortaya koymuştur.

Çocukluk döneminde benlik saygısı gelişimi büyük oranda ebeveynler tarafından şekillendirilmektedir. Ebeveynlerin çocuğa karşı ilgi ve sevgi dolu yaklaşımı benlik saygısının inşasında önemli bir yere sahiptir. Ebeveynleri tarafından sevildiğini ve desteklendiğini gören çocuğun olumlu benlik saygısı imajı gelişmekte ve geleceğe yönelik denetimi güçlenebilmektedir (Tözün, 2010).

Aile içi ilişki dinamiklerinin iç içe geçtiği aile türü, fonksiyonel olmayan aile tipleri içerisinde değerlendirilmektedir. Aile içi ilişkilerin iç içe geçmiş olduğu ailelerde, üyeler arasında herhangi bir sınır bulunmamaktadır. Üyeler birbirlerinin yaşamına gereğinden fazla müdahil olurlar. İç içe geçmiş ailelerde; bireysellik, bağımsızlık ve özerklik duygularını sağlıklı şekilde kazanamayan çocukların benlik saygısı da olumsuz yönde etkilenebilmektedir (Nazlı, 2000). Coopersmith (1967), (akt. Seki, 2000) anne babanın davranışsal olarak çocuğa yaklaşımı ile çocuğun benlik saygısı gelişimini ilişkilendirmiştir. Ebeveynlerin çocuğun davranışlarını değerlendirme ve yönlendirme konusunda etkisiz olduğu ailelerde, çocuklar desteklenen ya da benlik saygısını azaltan davranışlar konusunda belli bir standart oluşturamazlar. Bu bağlamda, aileni şekilde ortaya konmuş belli standartlar çocukların benlik saygısını oluşturmalarında kritik bir öneme sahiptir.

2.4.6.2. Ergenlik ve Yetişkinlik Dönemi

İnsanlar yaşamları boyunca kendi kimliğini keşfedebilme, içinde bulunduğu topluma uyum sağlayabilme ve çevresi tarafından kabul görme ihtiyacı duyarlar. Çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasında köprü görevi gören ergenlik dönemi, bu ihtiyaçlar için yoğun çabaların harcandığı bir evredir. Bu dönemde ergen kim olduğunu, olumlu ve olumsuz özelliklerini, çevrenin kendisini nasıl algıladığını ve kendi kendini nasıl değerlendirdiğini anlamaya çalışır (Çuhadar vd., 2008).

Gelişimsel görevlerin yoğun olduğu ergenlik döneminde ergen, değişen fiziksel ve düşünsel özellikler, aileden ayrılma ve bireyleşme, gelişen ahlâki ve etik değerlere ek olarak toplumun bir parçası olabilme görevleriyle mücadele içindedir. Bu yüzden bireyin yetişkinlik dönemine girmeden önce ergenlik döneminde sağlıklı bir benlik saygısı geliştirmesi oldukça önemlidir (Anderson ve Olnhausen, 1999). Piaget'nin soyut işlemler evresinde değerlendirilen ergenlik dönemi soyut düşünülebilen ve mantığın düşünceye dahil olduğu evredir. Gittikçe artan bilişsel yetenekle ergen

bireyde benlik kavramının gelişimi daha merkezi ve soyut bir hâle bürünür (Işık, 2013).

Birçok farkındalığı ve radikal değişimleri içeren ergenlik döneminde ergenin içinde bulunduğu aile yapısı, arkadaşları ve sosyal çevresi benlik saygısı üzerinde mühim bir etkiye sahiptir. Üyesi olduğu sosyal çevrede kabul gördüğünü ve onaylandığını gören ergenin benlik saygısı olumlu yönde etkilenir (Felson ve Zielinski, 1989). Aile ve arkadaşlardan alınan sosyal destek, adölesanın (ergenin) sosyolojik ve psikolojik sorunların çözümünde, iyilik hâlinin süreğenliğinde, kriz anlarının yönetiminde ve problem durumlarıyla başa çıkabilmede güçlü bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak sosyal destek ve benlik saygısı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu söylenebilir (Kahriman ve Polat, 2003).

Kendilik kavramının bütünleşmesi ve benlik saygısını düzenleyen/etkileyen sistemler, ergenlik döneminde önem kazanmaktadır. Ben merkeziliğin arttığı ergenlik döneminde birey, aşağılık ve zayıflık hisleriyle mükemmellik ve yeterlilik duyguları arasında gelgitler yaşar. Onaylanma ve önem görme gereksinimi artan ergen, kendilik bütünleşmesini ve benlik saygısını olumlu düzeyde etkileyecek bir gruba dahil olma ihtiyacı hisseder (Tözün, 2010).

Ergenlik döneminde benlik saygısını etkileyen etmenler incelendiğinde beden imajı bu faktörlerin başında gelmektedir. Ergen bireylerin dış görünüşleri, boy uzunluğu, sportif ve atik olabilme yeteneği gibi faktörler benlik saygısını önemli düzeyde etkilemektedir (Kaner, 2000).

Kahriman ve Polat tarafından 2003 yılında yapılan ve evreni yaklaşık on üç bin ergenden oluşan araştırmada, arkadaş çevresi ve aileden alınan sosyal dayanağın olumlu yönde yükselişinin benlik saygısının artmasını sağladığı ve iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Smith (2010)'e göre (akt. Seki, 2020) gençlerin albenisinin yüksek olması gerektiğine ilişkin inançları, benlik saygısı üzerinde etkili olabilmektedir. Ergende, olumlu beden imgesinin varlığı negatif öz değerlendirmeyi engellemekte ve yüksek benlik saygısının gelişimine katkı sunmaktadır. Ancak vücut ölçülerini kabul görmüş beden imajına uygun bulmayan adölesanların, benlik saygısı olumsuz yönde etkilenebilmektedir.

Ergenlik döneminde gözlemlenen düşük benlik saygısının birçok sağlık problemiyle doğrudan ya da dolaylı şekilde ilişkisi olabileceği ortaya konulmuştur. Örneğin 2021 yılında yapılan bir çalışmada ergenlik döneminde gözlemlenen düşük benlik saygısının, ergenleri aşırı yeme davranışına götürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu çerçevede olumsuz benlik saygısının, erkek ve kadın ergenlerde vücut imajını ve yeme davranışını etkilediği söylenebilir (Aprea, Cella, Cipriano ve Cotrufo, 2021). Ergenlerde görülen düşük benlik saygısının çeşitli mental problemlerle ilişkili olduğu varsayımını destekleyen bir diğer argüman ise düşük benlik saygısının, ergenlerde, bağımlılık yapıcı madde kullanımına yönelim, sigara kullanımı ve intihar düşüncesi gibi bireyin sağlığını ve yaşamını tehdit edici çoklu davranışlara sebebiyet verdiği gerçeğidir (akt. Seki, 2020).

Nöropsikolojik bozukluklar içinde değerlendirilen dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ergenlik döneminde görülebilen bozukluklar arasındadır. DEHB, düşük benlik saygısı ile ilgili davranışsal özelliklere sahiptir. DEHB olan ergenlerde, kendi kapasitesinin altında başarı gösterme, arkadaşlık ilişkilerinde sorun yaşama, sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı gibi olumsuz davranış ve yönelimler arttıkça ergenin benlik saygısı düşmektedir (Çakar, 2017).

Benlik saygısı düşük olan adölesanların; başarısızlığı kabullendikleri ve bekledikleri, diğer yandan başarısızlığı normalleştirdikleri hâlde her olumsuz tecrübeye kendilerini yeteneksiz ve değersiz hissettikleri, yaşama karşı tahammül seviyelerinin düşük olduğu ve daha az gayret içinde oldukları söylenebilir (Kahrıman ve Polat, 2003).

Guindon (2010), (akt. Seki, 2020) literatürde yapılmış araştırmalarda, ergenlik döneminde nispeten benlik saygısının düşük olduğunun, genç yetişkinlik evresinde ise benlik saygısının aşamalı olarak yükseldiğinin altını çizmiştir. Çocukluk ve ergenlik döneminde yaşam görevlerini yerine getirmiş olan ve benlik saygısı yüksek olan bireylerin yetişkinlik döneminde de olumlu benlik saygısını korudukları görülmüştür.

2.4.7. Benlik Saygısı ve Psikolojik Problemler

Benlik saygısı süreğenlik gösteren ‘düşük, normal ve yüksek benlik saygısı’ olmak üzere sınıflandırılabilen bir özelliktir. Benlik saygısının normalin üstünde ya da altında olması psikolojik problem durumlarına sebebiyet verebilmektedir. Kişinin her

konudaki kabiliyetine olan inancının çok yüksek olması yaşam boyu deneyimlenebilecek zorluklara karşı hassasiyeti artırır ve başa çıkma yeteneğini zedeler (Seki, 2020). Diğer yandan bireyin sınırlılıklarını gerçekçi biçimde analiz edememesi ve benlik saygısının çok yüksek olması narsizme işaret eder. Yapılan bir araştırmada, narsizm ile sonuçlanan yüksek benlik saygısının, empati seviyesinin düşük olmasına, sürekli onay ihtiyacına ve kişinin şiddete eğilimin artmasına neden olabileceğini ortaya konulmuştur. Olumlu ve abartılmış benlik değerlendirmesi, çevreden alınabilecek geri bildirimlerin tehdit olarak algılanma ihtimalini arttırabilmektedir. Yani kişinin kendi hakkındaki olumlu algıları ne kadar fazla olursa dışsal geri bildirimleri kabul etme olasılığı düşer. Bu çerçevede benlik saygısı çok yüksek olan bireyin şiddete yatkınlığı artar. Yüksek oranda benlik saygısı aynı zamanda dış çevreden gelen eleştirilere ve görüşlere itiraz etme, gerekirse de tartışmayla sonuçlanabilmektedir (Baumeister, Boden ve Smart, 1996).

Benlik saygısı kavramı, küresel anlamda her ne kadar olumlu çağrışımlara ve pozitif yönlü kendini değerlendirmeye karşılık gelse de olumlu öz değerlendirmenin derinlerinde; kibir, bencillik, onur, narsizm ve üstünlük duygusu da yer almaktadır (Baumeister vd., 1996). Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nda benlik saygısı pek çok mental bozukluk başlığı altında incelenmiş olup, depresyonun benlik saygısı ile güçlü bir ilişkisi olabileceği ortaya konulmuştur (APA, 2013).

Yapılan araştırmalar, düşük benlik saygısının çeşitli psikolojik ve bireysel problemlerle bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Depresyon, yalnızlık, madde bağımlılığı, akademik başarıda düşüklük ve adli suç işlemeye eğilim gibi istenmedik davranış ve durumlar düşük benlik saygısı sonucu ortaya çıkabilmektedir (Leary, 1999). Olumsuz ya da negatif öz algı; majör depresif bozukluk, manik ve hipomanik dönemler aynı zamanda distimik bozukluklar, borderline ve çekingen kişilik bozukluğunun teşhisinde önemli bir bileşendir (Hosman vd., 2004). Bununla birlikte benlik saygısının düşük olması mental problemlere sebep olabilmekteyken psikolojik problemlerin varlığı da benlik saygısının düşmesine neden olabilmektedir. Buradan hareketle düşük benlik saygısı ve mental problemler arasında kısır bir döngü olduğu söylenebilir. Silverstone ve Salsali' nin (2003) yaptığı çalışmada, psikiyatrik bozuklukları olan bireyler incelenmiştir. Ruhsal bozukluğu olan bireylerin neredeyse tamamında düşük benlik saygısı saptanırken benlik saygısının en düşük olduğu grup; depresif bozukluk, madde kullanım bozukluğu ve yeme bozukluğu tanısı alan grup

olmuştur (Silverstone ve Salsali, 2003). Bununla birlikte kişiler arası ilişkilerde duygusal reddedilme, başka bir bireyle sosyal ilişki kurmada zorluk ve sosyal gruplar içinde kabul görebilmek adına yapılan zoraki uyum çabaları ve benzeri durumlar, düşük benlik saygısının ürünleri olarak değerlendirilebilir (Leary, 1999).

Düşük benlik saygısına sahip birey, hata yapmamaya karşı yoğun bir hassasiyet içindedir. Bununla birlikte bu bireyler daha az serotonin salgılar ve doğru orantılı olarak duygusal stresleri fazladır. Aynı zamanda müstakil seyirci konumunda kendi yaşamlarını izleyerek depersonalizasyon deneyimi yaşarlar (Seki, 2020). Benlik saygısının düşük olması, uzun vadede antisosyal davranışların ve şiddetin kök nedeni olarak görülebilmektedir. Öte yandan Baumeister ve diğerlerinin (1996) gözlemleri; benlik saygısı çok yüksek bireylerin, şiddete ve anomali davranışlara daha yatkın olduğu yönündedir. Bu açıdan bakıldığında yüksek benlik saygısı arayışı, önemli ölçüde ruhsal ve toplumsal zararlara yol açabilir. Düşük benlik saygısının ilişkilendirildiği bir diğer davranış bozukluğu da kompulsif satın alma davranışıdır. Alışveriş yapmak bireye kendini değerli hissettirir ve sonuçta kişi değerlerini doğrulamak için maddi nesnelere ihtiyaç duyabilmektedir. Diğer taraftan benlik saygısı ve yeme bozukluğuna dair yapılan araştırmalarda, düşük benlik saygısı ve aşırı yeme bozukluğu arasında doğrudan bir ilişki görülmemiştir. Ancak yüksek yeme popülasyonuna sahip toplumlardaki bireylerde dış gıdaya bağımlılık, negatif diyet başarısı ve düşük benlik saygısı olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Davenport, Griffiths ve Houston, 2012).

Düşük benlik saygısına sahip bireylerde günlük yaşamda gerçekleşen olumlu ya da olumsuz olaylar benlik imajını ve psikolojik iyi oluşu kolaylıkla etkilerken; rutin yaşamdaki hadiselerin, pozitif benlik saygısına sahip bireylerin mental iyi oluşunda keskin iniş çıkışlara neden olmadığı görülmüştür. Bu çerçevede bakıldığında olumsuz benlik imajına sahip bireyler, günlük yaşamdaki negatif yaşantıları olağan kabul ederken, olumlu yaşantıları şansa bağlarlar (Hosman vd., 2004).

Çocuklar, ergenler, yetişkinler ve yaşlılar üzerinde yapılan araştırmalardan hareketle depresyon ve benlik saygısı arasında bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Pearlin ve Lieberman'ın 1979 yılında Chicago'da 2,300 kişi üzerinde yaptıkları araştırmada depresyon ve benlik saygısı arasında anlamlı bir korelasyon olduğu görülmüştür (Pearlin ve Lieberman, 1979). Diğer yandan Luck ve Heiss (1972) (akt. Schooler vd.,

1995) benlik saygısının, anksiyete ve somatik bozukluk gibi psikolojik tezahürlere sebep olabileceğini belirtmişlerdir.

Vietnam'da 1149 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada benlik saygısının; depresyon, anksiyete, akademik stres ile ilişkili olabileceği ortaya konulmuştur. Bununla birlikte çalışma bulguları, benlik saygısı düzeyinin öğrencinin yaşam kalitesini etkilediği ve intihar düşüncesiyle bağlantılı olduğu yönündedir (Bunders, Dedding, Nguyen, Pham ve Wright, 2019).

Benlik saygısının normalden az ya da çok olması, bilhassa düşük benlik saygısı psikolojik iyi oluşu etkilemektedir. Bu kapsamda Harter (1999) (akt. Hosman vd., 2004) olumsuz benlik saygısının gelişmesini önlemek ve öz değeri arttırmak için bazı ilkeler ortaya koymuştur;

- Olumlu benlik saygısı için ideal benlik ve gerçek benlik arasındaki tutarsızlık giderilebilmeli ya da azaltılabilmelidir.
- Kişi nispeten gerçekçi benlik algılarını arttırabilir.
- Kişide olumlu öz değerlendirmelerin gerekli olduğu inancı geliştirilebilir.
- Negatif benlik inançlarının kök nedenlerine dair farkındalık geliştirilebilir.
- Kişi, daha entegre bir kişisel yapı sağlayabilmek için içsel çelişkilerinin farkına varabilmelidir.
- Bireyin kişisel algıları ve benlik saygısına dair görüşleri olumsuz benlik saygısını tetikleyebilir.
- Bireyin sosyal olarak desteklenmesi benlik saygısını olumlu yönde etkileyebilir.
- Gerçekçi olumlu görüşlerin içselleştirilmesi benlik saygısını artırabilir.

2.8. Depresyon

Depresyon; çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde yaygın olarak görülebilen bir psikiyatrik bozukluktur. Depresif belirtiler gösteren bireyde üzüntü, yalnızlık, değersizlik ve sinirlilik duygularına; umutsuzluk, ajitasyon ve suçluluk duyguları eşlik eder (Sharp ve Lipsky, 2002). Depresyon; akademik, sosyal, iş ve aile yaşamında ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında fonksiyonelsizliğe sebep olabilmesinin yanında, somatik bozukluklar ve intihar girişimlerinin önemli

tetikleyicilerinden biri olarak da görülmektedir (Alşen, 2012). Depresyon duygularda kötümserlik, bunalım ve güvensizlik oluşmasıdır. Duygusal anlamda bu etkilenim, bireyin düşünsel ve davranışsal yönden yavaşlamasına sebep olabilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Başka bir tanıma göre depresif bozukluk, kişinin benlik saygısının düşük olmasıdır. Bununla birlikte bireyin yaşamsal amaçlar belirlemede zorlanması veyahut belirlediği yaşamsal gayelere ulaşabilmek için yeterli motivasyon sağlayamamasıdır (Lovibond ve Lovibond, 1995). Çoğunlukla olumsuz duygulanım içerisinde olan depresif bireyler, aşağılık ve mutsuzluk duygularını yoğun ve süreğen şekilde yaşarlar (Aslam ve Iqbal, 2016).

Dünya Sağlık Örgütü (2011) verilerine göre depresyon önem teşkil eden ve aciliyeti olan bir halk sağlığı sorunu olarak değerlendirilir. İleri düzey depresyonun sebep olduğu yaşamsal aksaklıklar arasında yeti yitimi bulunmakta olup bunlar üç başlık altında incelenebilir (Akçagöz, 2017);

- Sosyal yeti yitimi (içe çekilme, yalnızlık)
- Fiziki yeti yitimi (fiziki sağlığın azalması, kronikleşme)
- Psikolojik yeti yitimi (yaşam kalitesinin düşmesi, bilişsel yetilerde azalma, intihar)

Hastalık belirtisinden ziyade günlük yaşamda karşılaşılabilen depresyon neredeyse her bireyin deneyimlemiş olabileceği bir durumdur. Günlük yaşamda görülen depresyon çoğu kez; bir yakının vefatı, iş kaybı, değer verilen ilişkisel bir bağın sonlanması ya da duygusal anlamda yaşanan kayıplar sonucu açığa çıkar. Bu depresyon türünün şiddeti ve süresi sınırlıdır. Diğer taraftan klinik tedavi gerektiren depresyon, bireyin yaşamının her yerine dağılır. Birey zamanla yaşamının her alanında ve bu bağlamlarda edindiği rollere karşı duyarsızlaşır. Kendine yönelik umutsuzluk ve öfkeye paralel olarak kişinin düşünceleri çarpıklaşır (Özdel, 2001).

Görüldüğü üzere depresyonun birçok farklı tanı ve sınıflandırması mevcuttur. Farklı tanı ve yaklaşımların neredeyse tamamında depresyonun ana teması; üzüntü ve boşluk hissinden meydana gelir. Kısaca kişinin düşünme, konuşma ve eylemlerinde aksaklıklar yaşadığı, kendini değersiz hissettiği ve rutin eylemlerine karşı isteksiz bir yaklaşım sergilemesine sebep olan bir sendrom olarak özetlenebilir (Akçagöz, 2017).

2.8.1. Depresif Bozukluğun Alt Türleri

Majör Depresyon, depresyonun en şiddetli türü olarak kabul edilir. DSM-5 ölçütlerine göre majör depresyon tanısı için aşağıda yer alan dokuz semptomdan en az beşinin, en az iki haftalık süre boyunca gözlenmiş olması gerekmektedir (APA, 2013);

1. Hastanın kendisinin bildiri mi ya da başkalarının gözlemlemesiyle belirli hemen her gün, gün boyu süren depresif duygudurum (çocuk ve ergenlerde iritabl duygudurum olabilir)
2. Hemen her gün gün boyu süren, tüm etkinliklere ya da bu etkinliklerin çoğuna karşı belirgin bir ilgi azalması ya da eskisi gibi zevk alamama
3. Diyet yapmadığı halde önemli derecede kilo değişikliği (azalma ya da artma),
4. Hemen her gün uykusuzluk ya da aşırı uyuma
5. Hemen her gün başkalarınca da gözlenebilir bir psikomotor ajitasyon ya da retardasyonun varlığı
6. Hemen her gün yorgunluk, bitkinlik ya da enerjisizliğin varlığı
7. Hemen her gün değersizlik, aşırı ya da uygun olmayan suçluluk duyguları (hezeyan düzeyinde olabilir)
8. Hemen her gün düşüncelerini bir konuya yoğunlaştırma yetisinde azalma, kararsızlık
9. Yineleyici ölüm ya da intihar düşünceleri, intihar tasarısı ya da girişimi.

Distimi, kronik düzeyde daha hafif şiddetteki depresyon belirtileridir. Teşhis için belirtilerin en az iki yıl süreyle devam ediyor olması gerekmektedir. Belirtileri her ne kadar majör depresyona göre daha hafif olsa da psikolojik ve fizyolojik iyilik hâlinin bozulma düzeyi majör depresyonla aynıdır. Diğer yandan distimi uzun vadede ortaya çıkabilecek majör depresyon için ciddi bir risk faktörüdür (Çakır, 2009). *Eşik Altı Depresif Bozukluk*, DSM-5 ölçütlerine göre depresyon kriterlerini karşılamayan ancak bireyde belirgin yeti kayıplarına ve işlevsel bozukluklara neden olan depresyon türüdür (Çakır, 2009). *Minör Depresyon* ise yaşamın neredeyse her alanında işlevsellikte aksamalara neden olan, depresyon belirtilerinin baskın olduğu ancak depresyon kümesi içinde yer alan bozuklukların herhangi birini tam olarak

karşılayamayan klinik durumdur (APA, 2013). DSM-5'te resmi bir tanısı olmayıp tanımlanmamış depresyon bozukluğu sınıflaması altında yer alır.

2.8.2. Bulgu ve Belirtiler

Depresif belirtilerin çoğu, kişinin kendisi ya da çevresindekiler tarafından fark edilebilir düzeydedir. Depresif bireyde, sıkıntılı ve tedirgin bir hâl mevcuttur. Kişi genellikle yavaş ve alçak sesle konuşur. Majör depresyonda ise hiç konuşmama (mutizm) durumu gözlenebilir. Bazı depresyon vakalarında öfke, hüznün, anksiyete yoğun yaşanırken belli bir kısmında ise duygusal küntleşme meydana gelebilmektedir. Unutkanlık, dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon sorunlarına ek olarak zaman algısının değişmesi de depresyonun bilişsel bulguları arasında değerlendirilir. İştah kaybı ya da aşırı yeme, aşırı uyuma isteği (hipersomni) ya da hiç uyuyamama (insomnia) ve cinsel istekte azalma da depresif belirtiler içinde yer almaktadır (Özdel, 2001).

2.8.3. Tarihçesi

Depresyon; Latince bastırmak, acı çekmek, kederli olmak gibi anlamlarda kullanılan 'depressus' kelimesinden türemiştir (Basha ve Kaya, 2016). Depresyon tarih boyunca farklı tanı ve bulgularla kaydedilmiş bir psikiyatrik bozukluktur. Öyle ki bir rahip ve bilim insanı olan Robert Burton 1621 yılında kaleme aldığı 'Anatomy of Melancholy' adlı kitabında depresif bozukluğun belirtilerini tanımlayarak nedenleri üzerinde durmuştur. Yaklaşık bir asır önce Alman psikiyatrist Emil Kraepelin 'manik depresyon (bipolar bozukluk)' terimini literatüre kazandırmıştır. Depresyonun tanımı ve bulguları çağlar öncesinden ortaya konulmuş olsa da teşhis ve tedavisine yönelik gelişme yirminci yüzyılda kaydedilmiştir. DSM-3 1980 yılında yayımlandığında çocukluk çağı depresyonunun yetişkinlik çağı depresyonu ile aynı belirtileri ortaya koyduğu ve çocukların, depresif süreç boyunca gelişim dönemlerine göre farklı semptomlar gösterebilecekleri ortaya konulmuştur. DSM-4'te çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemi depresif bulgularının kök semptomları benzerlik göstermesi sebebiyle ortak kabul edilmiştir. DSM-5'te depresyona dair benzer veriler görülmektedir (Alşen, 2012).

2.8.4. Etiyoloji

Günümüzde depresyonun etiyojisi tam olarak ortaya konulamamış olsa dahi literatürdeki bulgular biyopsikososyal etkilere işaret etmektedir. Genetik aktarım, çocukluk yaşantıları, psikososyal stres faktörleri ve nörobiyolojik etmenlerin tamamı eklektik şekilde depresyonun sebepleri arasında gösterilebilir (Özdel, 2001).

2.8.4.1. Genetik Risk Faktörleri

Birinci derece yakınlarında depresyon öyküsünün olması kişide depresyon riskini arttırmaktadır (Alşen, 2012). Moleküler genetik bulgular da depresyon vakalarında kalıtımın etkisini ortaya koymuştur. Kişilik, strese karşı tepkisellik ve mizaç gibi özellikler biyolojik kökenli depresyon tetikleyicileri arasında değerlendirilir. Diğer yandan ikizler üzerinde yapılan çalışmalar da genetik faktörlerin depresyon üzerindeki etkisini ortaya koymuştur (Thapar ve Rice, 2006).

2.8.4.2. Cinsiyet

Geçmiş yıllarda yapılan bazı çalışmalar, majör depresif bozukluğun kadınlarda %5 ile %9 erkelerde ise %3 civarında görüldüğünü söylerken güncel araştırmalardan elde edilen veriler, depresyon bulgularında kadın erkek arasındaki farkın giderek azaldığını ortaya koymaktadır (Özdel, 2001). Diğer yandan depresyonun sosyal, hormonal ve genetik faktörlerin etkileri çerçevesinde erişkinlik döneminde kadınlarda erkeklere oranla iki-üç kat daha fazla görüldüğü ortaya konulmuştur. Örneğin kadınlarda bilhassa mens döneminde salgılanan östrojen hormonu strese karşı duyarlılığı arttırabilmektedir. Doğumdan sonra beş saatlik süre boyunca erkek ve kız bebeklerin kontak kurabilme yetilerinin incelendiği bir araştırmada erkek bebeklerin bakış açıları sabit ve değişmezken kız bebeklerin kontak kurabilmek adına daha çok çaba sarf ettiği gözlemlenmiştir. Araştırma sonucunda kız bebeklerin daha empatik olduğu ve ileriki yaşamlarında depresyona daha yatkın olabileceği bulgusu öne sürülmüştür (Goldberg, 2006).

2.8.4.3. Stresli Yaşam Deneyimleri

Olumsuz yaşam deneyimleri ve psikiyatrik bozukluklar arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin çocuğun ya da ergenin, fiziksel anlamda agresif arkadaşlar edinmesi; tartışma, kavga ve yaralamalara tanık olma olasılığını arttırmaktadır. Bu durum doğrudan depresyon riskini ortaya çıkarabilmektedir. Diğer yandan herhangi

bir aile üyesinin vefatı, uzun vadeli bir arkadaşlığın bitmesi, boşanma ya da ayrılık gibi kayıp ve yas süreci içeren yaşantılar depresyonu ortaya çıkaran olumsuz yaşam deneyimleri arasında sayılabilir (Bird, ve diğerleri, 2001). 2004 yılında yapılan bir araştırmada, çocukluk döneminde cinsel istismara uğramış kadınların depresyon bulgularının, çocukluk döneminde cinsel istismar öyküsü bulunmayanlara göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kendler, Kuhn ve Prescott, 2004). Literatürde, stresli yaşam deneyimlerinin depresyonu tetiklemesinin yanında bu yaşam deneyimlerinin olumsuz etkilerinin kalıtsal olarak aktarıldığını öne süren çalışmalar da bulunmaktadır (Goldberg, 2006).

Özetle bazı yaşantılar depresyon ataklarına neden olabilmekteyken bazı olumsuz yaşam deneyimleri de depresyona yatkınlığı arttırmaktadır (Alşen, 2012).

2.8.4.4. İlk Çocukluk Döneminde Bağlanma ve Kişilik Özellikleri

Çocukluk döneminde, çocuğun kendine birinci derece bakım veren kişiyle kurduğu bağın, ergenlik ve yetişkinlik döneminde görülen psikolojik bozukluklarla bağlantılı olduğu ortaya konulmuştur. Erken çocukluk döneminde ebeveynle sağlıklı bir bağ kurulamamasından kaynaklı duygusal yoksunluklar, yaşamın ilerleyen dönemlerinde stresle mücadele becerisini etkileyebilmektedir (Kaya, 2017).

Psikososyal etmenler içinde değerlendirilen kişilik özellikleri depresyonun oluşumunu tetikleyebilmektedir. Özseverlik (narsizm), bağımlılık, güvensizlik, takıntılı düşünceler, titizlik gibi kişilik özellikleri ve bireyde suçlama eğiliminin yüksek olması depresyonu tetikleyen kişilik özelliklerindedir. Bu özelliklere sahip bireyler genellikle çevresindekilere karşı yoğun bir hassasiyet duyarlar, etrafindakileri incitmek için süregelen bir çaba içindedirler, sorumluluk almaya yatkındırlar ve hayır diyemezler aynı zamanda beklentileri yüksek olan ve olumsuz yönde çabuk etkilenen bu bireylerin depresyona yatkınlıkları da yüksektir (Özdel, 2001).

2.8.4.5. Ailesel ve Çevresel Risk Faktörleri

Temel görevi bebeğin/çocuğun ihtiyaçlarına cevap verme, sevgi gösterme ve koruma olan ebeveynlerde çocuğa yaklaşımda; “hoşgörülü, otoriter, güvenilir ve ilgisiz” olmak üzere dört farklı ebeveyn tutumundan söz edilebilir. Aile içi anlaşmazlıklar, ebeveyn depresyonu ile ilişkilendirilirken ailenin işlevselliğinin bozulması çocuk ve

ergenlerde depresyonu tetikleyen risk faktörleri arasında yer alabilmektedir. Pilowsky ve diğerleri, 182 bebek üzerinde 20 yıllık gözlem ve incelemeleri sonucunda, çiftler arasında evlilik uyumu düşük olan ebeveynlerin çocuklarında ilerleyen dönemlerde depresif belirtiler gözlemlenmiştir. Diğer yandan ebeveynde depresif belirtiler olmasa bile, ebeveynlerin ilgisiz ve şefkat yoksunu tutumlarına eşlik eden çocuğu suistimal eden davranışları, çocukta ilerleyen dönemlerde depresyona neden olabilmektedir (Nomura, Pilowsky, Wikramaratne ve Weissman, 2006).

Çocuğun ebeveynleri tarafından reddedilmesi, kabul görmemesi, ebeveynin çocuğa sevgi ve hoşgöründen yoksun yaklaşımı çocukluk çağı depresyonu ile güçlü bir şekilde ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte aşırı otoriter ve kontrolcü ebeveyn tutumlarıyla depresif belirtiler arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (McLeod, Weisz ve Wood, 2007).

Çocukluk dönemi ve takiben ergenlik dönemi depresyonuna sebep olan faktörler sadece genetik aktarım ve aile içi ilişkilerle sınırlı değildir. Araştırmalar; gelir seviyesinin düşük olması, suç oranının yüksek olduğu bir çevrede yaşıyor olmak, işsizlik gibi faktörlere ek olarak okulların yeterliliği ve maddi anlamda zenginliği de depresyonu etkileyen faktörler arasındadır (Fitzpatrick, Gory, Piko ve Wright, 2005).

2.8.5. Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Depresyon

Depresyon; irritabl (huzursuz) duygu durumunun oluşması, neredeyse tüm aktivitelere karşı belirgin bir ilgi kaybının görülmesi ve depresif ataktan hemen önce keyif veren ve haz duyulan eylemlere dönük gözle görülür bir duygusal küntlük oluşması şeklinde tanımlanmaktadır (Arbelaez, Birmaher ve Brent, 2002). Çocuğun ya da ergenin yaşantısını geniş yelpazede olumsuz yönde etkileyen depresyon farklı olgularla ortaya çıkmakta ve kendi gelişimsel süreçleri içerisinde değerlendirilmektedir (Alşen, 2012). Büyüme ve gelişme, okul başarısına ek olarak akran ve aile ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen depresyon, ileri düzeyde intihar düşüncesi ve girişimiyle de sonuçlanabilmektedir. Çocukluk ve ergenlik dönemi depresyonu ayrı ayrı değerlendirildiğinde depresyonun temelde aynı sonuçlara sebep olabildiği görülsede gelişim dönemine göre depresif semptomlar farklılık gösterebilmektedir (Bhatia ve Bhatia, 2007).

Depresyon tanısının konulabilmesi için semptomların en az iki haftalık süre boyunca hemen hemen her gün, çocuk ya da ergenlerde işlevsellik alanlarını etkileyecek boyutta gözlemlenmesi gerekmektedir. Diğer yandan özellikle çocukluk döneminde depresif belirtilerin fiziksel ve davranışsal şikâyetler şeklinde kendini göstermesi, hastalığın fark edilmesini ve tanısının konulmasını zorlaştırabilmektedir (Arbelaez, Birmaher ve Brent, 2002).

İlk yedi yılı içerisine alan erken çocukluk döneminde çocuğun; olumsuz duygu ve düşüncelerini karşı tarafa aktarmada yeterince gelişmemiş olması somatizasyonla sonuçlanabilmektedir. Bu bağlamda depresif çocukta başta karın ağrısı, baş ağrısı olmak üzere çeşitli ağrı ve acılar gözlemlenebilmektedir. Öyle ki depresyon belirtileri gösteren bir çocuğun ebeveyninde majör depresyon olması hâlinde ebeveyn, çocuğun gösterdiği ağrı ve acı semptomlarını minimize ederek göz ardı edebilmektedir. Bu durum hastalığın teşhisini geciktirebilmektedir (Bhatia ve Bhatia, 2007). Öte yandan yedi yaş öncesi çocuklarda depresyon taraması yapılabilecek somut bir ölçme aracı olmaması nedeniyle bu yaş grubunda depresyon kaydı nadirdir (Sharp ve Lipsky, 2002).

Majör depresyon; çocuklarda %2, ergenlerde %5 oranında görülmektedir. Kronik depresyon olarak da anılan distimik bozukluğun, çocuklarda %2 ve ergenlerde %4 oranında görüldüğü kaydedilmiştir. İlk çocukluk ve ikinci çocukluk dönemlerini kapsayan 0-12 yaş aralığındaki çocuklarda depresyon bulguları %1 ile %3 arasında değişirken ergenlik döneminde ağır depresyon yaşayan ergenlerin oranı %20 civarında kaydedilmiştir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde depresyonun ergenlik dönemiyle birlikte arttığı söylenebilir (Çutuk, 2017).

Ergenlik dönemi çerçevesinde değerlendirildiğinde, majör depresyon bozukluğu dönemin en yaygın psikopatolojidir. Bu dönemde görülen depresif bozukluğun etkileri bilişsel, duyuşsal ve sosyal olabilmekteyken; akademik başarıda düşüklük, akran ilişkilerinde bozulma, çeşitli davranışsal problemler, ebeveynler ve diğer otorite figürleriyle yoğun çatışma ve madde bağımlılığı depresif bozuklukların belirgin sonuçları arasında sayılabilmektedir (Hauenstein, 2003). Düşük sosyoekonomik seviye, düşük benlik saygısı ve olumsuz yaşam deneyimleri de ergenlik dönemi depresyonunun sebepleri arasında değerlendirilebilir. Üç farklı sosyoekonomik düzeyde olan lise bir-iki ve üçüncü sınıflar üzerinde yapılan bir

araştırmada üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin depresif belirtilerinin diğer iki gruba göre daha az olduğu ortaya konulmuştur (Kulaksızoğlu, 1998).

Çocukluk ve ergenlik döneminde depresif bozuklukları tetikleyen risk faktörleri kısaca aşağıda sıralandığı gibidir (Bhatia ve Bhatia, 2007);

- **Biyomedikal Risk Faktörleri:** Kronik hastalıklar, ergenlik dönemi hormonal değişimler, ebeveyn depresyonu ya da ailede depresyon öyküsünün olması, belli ilaçların kullanımı ve serotonin taşıyıcı gendeki bozukluk depresyona sebep olan faktörler arasında değerlendirilmektedir.
- **Psikososyal Faktörler:** Çocukluk döneminde duygusal, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmak ve çocuğun bakım veren kişi tarafından ihmâl edilmesi, sosyoekonomik yoksunluklar ve duygusal anlamda yoksunluk (ebeveyn ya da partner) depresyonu tetikleyen psikososyal sebepler arasında yer almaktadır.
- **Diğer Faktörler:** Anksiyete, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, öğrenme bozukluğu, sigara kullanımı ve kişinin belli bir dönem depresyon yaşantısı olması depresyonun ikincil sebepleri arasında değerlendirilmektedir.

2.8.6. Psikodinamik Kuramlar Çerçevesinde Depresyon

2.8.6.1. Psikoanalitik Kuram

Kurama göre, herhangi bir kayıp sonucu oluşan yas tepkileri ve depresif semptomlar arasında benzerlikten söz edilebilir. Kayıp sonucu yas tutan kişide üzüntü, uyku bozukluğu, yapılan eylemlerden zevk alamama ve isteksizlik gözlenir. Depresiflerde ise somut bir kayıp olmasa bile bilinçdişi imgesel bir yok oluştan söz edilebilmektedir. Bu bağlamda duygusal anlamda yaşanan yitim sonucu kişide yas sürecindeki belirtilere benzer semptomlar gözlemlenir. Kişi gerçek ya da imgesel bir yitim sonucunda ambivalans (ikili) duygulara teslim olur. Yani kişi yitirilen somut ya da soyut şeye karşi özlem duyarken kişinin bilinçdişi, kişiyi nefret ve kin duygularıyla tetikler. Üstbenlik bu duyguları bireyin kendisine yöneltmesine sebep olur ve sonuça kişinin kendisine yönelttiği olumsuz duygular öz saygısını negatif yönde etkileyerek depresif duygulara kapılmasına zemin oluşturur (Özdel, 2001).

2.8.6.2. Davranışçı Yaklaşım

Hayvanlar üzerine yapılan deneyler doğrultusunda geliştirilmiş öğrenilmiş çaresizlik durumu ile depresyon belirtileri arasında benzerlik gözlemlenmiştir. Tıpkı öğrenilmiş çaresizlikte olduğu gibi kişi zaman zaman var olan mevcut durumu değiştiremeyeceğine dair içsel bir görüş geliştirir. Örneğin birey, geçmiş zamandan getirdiği yıkıcı travmatik tecrübelerinin etkisinden kurtulamayacağı düşüncesiyle kendini depresif duruma sürükleyebilmektedir (Özdel, 2001).

2.8.6.3. Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel ekole göre depresyon dâhil tüm duygu temelli sorunların kökeni kognitifdir (Özdel, 2001). Bilişsel yaklaşımın merkezinde yer alan otomatik düşünceler, herhangi bir olayda olayın meydana gelişinden sonraki ilk saniyelerde bireyin zihnini kapsayan olumsuz ve kalıp düşüncelerin tamamıdır. Kişisel güçte değer düşmesi olarak da tanımlanan depresyon vakalarında, zihne yerleşmiş olan; çevreye, geleceğe ve kendine dönük olumsuz inançlara rastlamak mümkündür. Örneğin sınıfta notları açıklayan öğretmenin bir öğrencinin düşük not aldığını vurgulaması bilişsel çarpıtmaları olan bir bireyde *“ben kesin daha düşük aldım, şimdi herkes benim notumla içten içe alay edecek, öğretmen notumu sınıfta okuyacak ve rezil olacağım”* gibi türlü düşüncelerin saniyeler içinde bilişsel çağırılmasına sebep olabilmektedir. Bu çerçevede, bireyin olaylar karşısındaki olumsuz ve karamsar senaryoları uzun vadede depresyonla sonuçlanabilmektedir (Altıntaş ve Gültekin, 2014).

2.8.7. Eşlik Eden Psikiyatrik Bozukluklar

Çocuk ve ergenlerde sosyal ve tıbbi örneklem bir arada incelendiğinde depresif bozukluğa yüksek oranda diğer psikiyatrik bozuklukların eşlik ettiği görülmüştür (Alşen, 2012). Çocukluk ve ergenlik döneminde eşanlılık yetişkinlik döneminde daha ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Örneğin çocukluk döneminde majör depresyon tanısı alan bir çocuğun davranım bozukluğu ve madde bağımlılığı eş tanıları varsa çocuğun ergenlik döneminin sonlarında sadece depresyon tanısı alan bir bireyden daha yüksek oranda olumsuz davranış örüntüsü gösterdiği görülmüştür (Angold, Costello, Copeland, Keeler ve Miller-Johnson, 2007).

Depresyona eşlik eden psikiyatrik bozukluklar arasında davranım bozuklukları, anksiyete bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, obsesif

kompulsif bozukluk, madde kullanım bozuklukları ve öğrenme bozuklukları yer almaktadır. Costello ve diğerlerinin yaptıkları epidemiyolojik bir araştırmada depresyon tanısı almış çocuklarda ve ergenlerde takip eden üç aylık süre boyunca anksiyete bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, karşıt olma karşıt gelme bozukluğu, davranım bozukluğu ve madde kullanım bozukluğu eş tanıları görülmüştür (Angold vd., 2007).

Ergenlik döneminde ergenin tecrübe ettiği bazı kriz süreçleri travmaya sebep olabilmektedir. Travmayı takiben ortaya çıkan travma sonrası stres bozukluğu çoğunlukla depresyonla beraber anılan psikiyatrik bozukluklardan biridir. Bilhassa travmadan sonraki bir yıl içerisinde kişide depresif belirtiler ve intihar görülebilmektedir (Smith, Perrin ve Yule, 2000).

Sınırdaki kişilik bozukluğu olarak da bilinen borderline kişilik bozukluğunda, davranış örüntülerinde disforik duygudurumu ve reddedilmeye karşı aşırı hassasiyetin varlığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda borderline bireylerin, depresyona yatkınlığı daha yüksektir. Bireyde var olan terk edilme korkusu, öfke atakları ve olumsuz duygu durumları kendine zarar verme davranışını tetikleyebilmektedir (Ezzati, Jamison, Lopez, Mathers ve Murray, 2006).

2.8.8. Kompulsif Satın Alma Davranışı ve Depresyon

Depresyonla birlikte anılan bozukluklardan bir diğeri de kompulsif satın alma davranışıdır. Yapılan çalışmalar depresyonla dürtüsel satın alma davranışı arasında ilişki olabileceğini gösterirken kompulsif satın alma davranışının, klinik depresyon ve ruh hali bozukluğu ile bağımlı ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Alghraibeh ve Bani-Rshaid, 2017).

Yoğun ve kontrol edilemeyen satın alma dürtüleri ile karakterize edilen oniomania davranışı ve depresyonun (her ne kadar iki bozukluk arasındaki ilişkinin ayrıntıları ortaya konulamamış olsa da) neden sonuç bağına sahip olabileceği belirtilmektedir. Depresyonun; sosyal, finansal ve kişiler arası ilişkilerde görülebilen komplikasyonları, dolaylı olarak kompulsif satın alma davranışı ile ilişkilendirilebilmektedir. Buna karşılık dürtüsel satın alma davranışı olumsuz duygularla mücadele etme ve bu duyguları hafifletmede uyumsuz bir yöntem olarak kullanılabilir. Kısacası oniomania, savunmasız bireylerde duygusal onarım yöntemi olarak görülebilmektedir (Al-Menhali, Humeidan ve Thomas, 2016).

Dürtüsel satın alma davranışı sergileyen bireylerde duygu durum bozuklukları, en sık kaydedilen bozukluklar içinde değerlendirilmektedir. Burgard ve diğerleri 2007 yılında 77 kişi üzerinde yaptıkları bir araştırmada kompulsif satın alma bozukluğu olan bireylerin %68'inde depresif bozukluk ve anksiyete bozukluğun yaşam boyu var olduğunu ortaya koymuşlardır (Burgard, ve diğerleri, 2007). Valance ve diğerlerinin (1988), yaptıkları çalışmada ise dürtüsel satın alma ve depresif bozukluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür (Valance, D'Astous ve Fortier, 1988).

Majör depresyon tanısı alan 119 hasta üzerinde yapılan bir araştırmada hastaların %40'ında dürtüsel satın alma eştanısı dikkat çekmektedir. Öyle ki depresif birey yaşadığı olumsuz duygularla baş etme yöntemi olarak satın alma davranışına yönelebilmektedir (Lejoyeux, Tassain, Solomon ve Adès, 1997).

Depresyon ve kompulsif satın alma davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen ve 288'i erkek 456'sı kadın olmak üzere toplamda 744 kişiyi kapsayan bir araştırmada dürtüsel satın alma davranışı ve depresyon semptomları arasında önemli bir korelasyon kaydedilmiştir. Dürtüsel satın alma davranışından önce hissedilen olumsuz duygular ve satın alma davranışı sonrasında yaşanan hayal kırıklığı, huzursuzluk ve pişmanlık duyguları depresyon semptomlarıyla ilişkilendirilebilmektedir (Alghraibeh ve Bani-Rshaid, 2017).

Alışveriş eylemi depresyonun ortaya çıkardığı; irritasyon, öfke, mutsuzluk, yalnızlık ve engellenme duygularının yerine bireyin mutlu, etkin, güçlü ve yeterli hissetmesini sağlamaktadır. Ancak kompulsif satın alma davranışı kişinin içsel boşluğunu uzun vadede dolduramamaktadır. Bu sebeple belli bir düzeye kadar depresyona olumlu etkisi olduğu düşünülen alışveriş eyleminin depresyonun boyutunu etkileyen bir semptomla dönüşebilmesi de olasıdır (Ades vd., 1996).

Dürtüsel satın alma davranışının, depresif duygu durumuna yanıt olarak ortaya çıktığını gösteren çalışmalar mevcuttur. Öyle ki epidemiyolojik örnekler incelendiğinde depresyon ve anksiyetenin kompulsif satın alma davranışına eşlik ettiği görülmüştür. Diğer yandan, dürtüsel satın alma eylemi ve duygu durum korelasyonunu araştıran ve 26 katılımcı üzerinde yapılan bir çalışmada ise satın alma eyleminin olumsuz duygu durumunu düzeltmeye hizmet edeceğine dair hipotezi desteklenmemiştir (Williams, 2012).

46 kadın ve 36 erkek olmak üzere toplamda 82 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada kompulsif satın alma davranışının başta depresyon olmak üzere anksiyete, suçluluk, utanç ve kaygı gibi olumsuz duygu durumlarıyla baş etme ve bu duyguların sebep olduğu stresi azaltmada herhangi bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Roberts ve Roberts, 2012).

Kompulsif satın alma davranışını merkeze alan bir diğer çalışmada ise iki aşamalı bir sũre yũrũtũlmũřtũr. İlk aşamada kendini alışveriş bağımlısı olarak tanımlayan on beş kişiyle derinlemesine nitel gũrũřmeler yapılmıştır. Akabinde yine kendisini bağımlı olarak tanımlayan 46 kişiye e-posta yoluyla anket gũnderilerek nicel veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen nitel ve nicel veriler bir arada değerlendirildiğinde, alışveriş eyleminin olumsuz duygu durumla mũcadelede etkisi olduğunu destekler veriler elde edilmiştir. Aşağıda nitel gũrũřmeler sonucunda katılımcıların cevaplarından bir kısmı yer almaktadır (Elliott, 1994);

“On yıl nce eşimi kaybettiğimde depresif ruh hlim geri geldi. Sũrekli bir Şeyler satın almak olumsuz duygularımı azaltmada yardımcı oluyor.”

“Ktũ hissettiğimde alışveriş yapmak beni keyiflendiriyor.”

“Depresif hissettiğimde bir Şeyler alırım.”

“Alışveriş yapmak geçmişte depresyonu yenmemde etkili bir faktrdũ.”

“Tedavi için hastanede kaldığım ciddi bir hastalık geçirdim. Bu sũre boyunca hastaneden alışveriş için çıktığım her dakika bana çok iyi geliyordu.”

Online alışveriş ile depresyon ve diğer bozukluklar arasındaki ilişkiyi inceleyen Tũrker, 272 gnũllũ üzerinde yaptığı araştırmada kompulsif evrimii satın alma ve depresyonun anlamlı ve pozitif ynlũ bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır (Tũrker, 2019).

Diğer yandan dũřuk benlik saygısı ve yaşam hedeflerini gerçekleştirme motivasyonunda yaşanan gzle grũlũr azalma Şeklinde tanımlanan depresyonun, kompulsif satın alma davranışıyla anlamlı bir ilişkisi olmadığını ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Aslam ve Iqbal, 2016).

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde çalışma grubunun demografik özellikleri, veri toplama araçları ve verilerin toplanma aşamalarına dair bilgiler yer almaktadır. Araştırma sürecinde kullanılan Kişisel Bilgi Formu, Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği, veri toplama araçları kısmında açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma mevcut durumu sorgulayan betimsel bir araştırmadır. Veriler üniversite eğitimi gören bireylere uygulanmış olup kesitsel araştırma deseni kullanılmıştır.

Araştırma, üniversite öğrencilerinde görülen depresyon ve benlik saygısının oniomaniyayı yordamadaki rollerini açıklamayı amaçlamaktadır. Yani üniversite çağı oniomanianın, benlik saygısı ve depresyon aracılığıyla yordanması hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama, en az iki ya da daha fazla değişken arasında ilişkinin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir tarama modelidir (Siyez, 2012). Diğer yandan ortaya konulan değişkenler arası ilişkiler, kesin bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamamakla beraber bir değişkenin durumunun bilinmesi, diğer değişkenin durumuna dair fikir verebilmektedir (Karasar, 1986).

Araştırmanın bağımlı değişkeni oniomania bağımsız değişkenleri ise depresyon ve benlik saygısıdır.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini Türkiye'deki üniversite öğrencileri, örneklemini ise Nevşehir ilinde bulunan üniversite öğrencileri kapsamaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme; araştırmanın problem durumuna uygun olduğu düşünülen ve belirli özellikleri taşıyan kişi ya da nesnelere örnekleme grubuna dahil edilmesidir (Gürbüz ve Şahin, 2014). Diğer bir ifadeyle

örnekleme seçilen kişi yahut objelerin araştırmacının amacına en uygun yanıtı verebilecek birey ya da nesnelere içinden seçilmesidir (Aziz, 1990).

Araştırmada kullanılan ve uygulama esnasında gönüllülük ilkesini öncelikleyen veri toplama araçları, toplamda 451 üniversite öğrencisine uygulanmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların bilgi formuna verdikleri yanıtlara dair frekans ve yüzde dağılım çizelgeleri aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 3.1. Araştırma Grubunun Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişkenler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	305	67,6
	Erkek	146	32,4
Yaş	18-25	451	100
Gelir Düzeyi	Düşük	75	16,6
	Orta	338	74,9
	Yüksek	38	8,4

Frekans dağılımı, değişkenlere ait değerlerin dağılımına ilişkin özelliklerin betimlenmesini amaçlamaktadır (Büyüköztürk, 2018). Çizelge 3.1.'de katılımcıların cinsiyet, yaş ve gelir düzeyi değişkenlerine ait frekans ve yüzde oranları yer almaktadır. Çizelgeye göre araştırmaya katılan bireyler, 305'i kadın (%67,6) ve 146'sı erkek (%32,4) olmak üzere toplamda 451 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 18-25 yaş aralığında değişmektedir. Çizelgeye göre gelir düzeyi değişkeni incelendiğinde, katılımcıların 75'inin düşük (%16,6), 338'inin orta (%74,9) ve 38'inin yüksek (%8,4) gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanabilmesi için Kişisel Bilgi Formu, Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçme araçlarıyla ilgili detaylı araştırmalar aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş ve gelir düzeyini ölçmek amacıyla hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır (Bkz. Ek-1).

3.3.2. Kompulsif Satın Alma Ölçeği

Kompulsif satın alma davranışını ölçmek amacıyla alanyazında en sık başvurulan ölçme araçları, Faber (1992) ve Edwards'ın (1993) geliştirdiği ölçeklerdir. Faber ve O'Guinn tarafından geliştirilen "Kompulsif Satın Alma Tespit Ölçeği" dürtüsel satın alma yönelimi olan bireyleri tespit etmek ve bu bireylerin genel nüfustan ayrıştırılmasını hedeflemiştir (Faber ve O'Guinn, 1992). Edwards (1993) ise yaptığı çalışmada Faber ve O'Guinn'in geliştirdiği ölçeğin uç vakalar için uygun olduğunu öne sürerek on üç sorudan oluşan yeni bir ölçek geliştirmiştir (Baltacı, 2019). Bu araştırmada ise güvenilirlik ve faktör analizleri Baltacı (2019) tarafından yapılan ve her iki ölçeğin birleşiminden oluşan veri seti kullanılmıştır (Bkz. Ek-2).

Sorular 5'li likert tipinde olup 1-5 arası derecelendirme; (1) Kesinlikle katılıyorum, (2) Katılıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılmıyorum ve (5) Kesinlikle katılmıyorum şeklindedir. Ölçeğin; duygu durumu (madde 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 19), bütçe (madde 1, 2, 3, 4, 7, 17, 18), zorunluluk (madde 6, 8), pişmanlık (madde 20) ve kontrol soruları (madde 15, 16) olmak üzere toplamda 5 alt boyutu vardır.

Faber ve O'Guinn 1992 yılında geliştirdikleri yedi maddelik "Kompulsif Satın Alma Tespit Ölçeği" güvenilirlik çalışması sonucunda Cronbach's Alpha değerini .95 olarak hesaplamışlardır (Faber ve O'Guinn, 1992). Edwards ise 1993 yılında kompulsif satın alma davranışını ölçmek amacıyla geliştirdiği on üç maddelik ölçeğin Cronbach Alpha değerini .88 olarak hesaplamıştır (Edwards, 1993). Güvenilirlik analizi sonucunda elde edilen Cronbach Alpha değerinin 0,60 ve üzerinde olması ilgili soru setinin güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. İki ölçeğin birleşiminden oluşan soru seti için Cronbach Alpha değeri .92 bulunmuştur. Diğer yandan veri setinin yapı geçerliliğinin test edilmesi amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda, elde edilen P değerlerinin yalnızca kontrol soruları alt boyutu hariç anlamlı olduğu ($p < .05$) sonucuna ulaşılmıştır. Kontrol soruları bazında uyum ihtiyacına gerek olmaması göz önünde bulundurulduğunda, iki ölçeğin birleşiminden oluşan bu veri setinin yapısal geçerliliğinin olduğu söylenebilir (Baltacı, 2019).

Bu çalışmada örneklem grubunun farklı olması nedeniyle Kompulsif Satın Alma Ölçeği ve alt boyutları için ayrı ayrı güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda güvenilirlik katsayıları ölçeğin bütünü için .93 bulunurken; duygu

durum alt boyutu için .89, bütçe alt boyutu için .88, zorunluluk alt boyutu için .80, kontrol alt boyutu için .83 bulunmuştur. Pişmanlık alt boyutunun tek maddeden oluşması sebebiyle güvenilirlik katsayısı ayrıca hesaplanamamıştır.

3.3.3. Beck Depresyon Ölçeği

Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) Aaron Beck tarafından 1961’de geliştirilen ve ergenlik dönemindeki bireyler için yaygın olarak kullanılan öz-bildirime dayalı bir ölçektir (Alşen, 2012). Araştırmaya katılan bireylerin depresyon düzeylerini tespit etmek amacıyla BDÖ kullanılmıştır (Bkz. Ek-3). Ülkemizde ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Teğin (1980) ve Hisli (1989) tarafından yapılmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin madde analizi sonucunda Cronbach Alpha katsayısı .80 olarak bulunmuştur. Bu çerçevede katılımcıların depresyon düzeylerinin tespitinde güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Ölçekte karamsarlık, suçluluk, huzursuzluk, kararsızlık gibi duygulara ek olarak doyum alamama, yorgunluk, iştah azalması, uyku bozukluğu, libido kaybı ve sosyal geri çekilme şeklinde sıralanabilecek depresif belirtilere ilişkin 21 madde yer almaktadır (Dilbaz, Kaptanoğlu, Seber ve Tekin, 1993). Ölçek maddeleri 0-3 arasında puanlanacak şekilde dört kademedan oluşmaktadır ve her madde depresyona yönelik bir davranış ya da tutumu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 0-63 arasında değişmekte olup 17 ve üstünde puan alanların depresyon için riskli grupta olduğu söylenebilir (Hisli, 1989).

Teğin, 1980 yılında kırk üniversite öğrencisi üzerinde uyguladığı test-tekrar test yöntemi ile Beck Depresyon Ölçeği’nin güvenilirlik katsayısını .65 olarak belirlemiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı üniversite eğitimi gören bireyler için .78 depresif bulguları olan hastalar için ise .61 olarak tespit edilmiştir (Teğin, 1980). Hisli, (1989) Beck Depresyon Ölçeği’nin üniversite eğitimi gören bireyler üzerindeki geçerlik ve güvenilirliğini tespit etmek amacıyla yaş aralığı 17-25 arasında değişen 259 üniversite öğrencisine BDÖ uygulamıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısını tespit etmek amacıyla madde analizi ve yarıya bölme tekniği uygulanmış ve analizler sonucunda güvenilirlik katsayıları sırasıyla; .80 ve .74 olarak aktarılmıştır. Envanterin geçerlik tespiti için birlikte geçerlik yöntemini kullanan Hisli, Pearson korelasyon katsayısını .50 olarak belirlemiştir (Hisli, 1989). Bu bilgiler ışığında Beck Depresyon Ölçeği’nin üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerini belirlemede

kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir envanter olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada Beck Depresyon Ölçeği için güvenilirlik çalışması yapılmış ve Cronbach Alfa değeri .88 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Morris Rosenberg (1963)'in geliştirdiği Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) toplam 63 sorudan oluşmaktadır. Ölçekte on iki alt boyut (benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana baba ilgisi, babayla ilişki, psişik izolasyon) yer almaktadır (Tukuş, 2010). Bu çalışmada sadece on maddelik benlik saygısı alt boyutu kullanılmıştır (Bkz. Ek-4).

Sorular 4'lü likert tipinde olup 1-4 arası derecelendirme; (1) Çok Doğru, (2) Doğru, (3) Yanlış ve (4) Çok Yanlış şeklindedir. Ölçekte toplam on madde yer almakta olup 1., 2., 4., 6. ve 7. maddeler olumlu; 3., 5., 8., 9. ve 10. maddeler ise olumsuz yüküldür. Ölçekte olumlu ve olumsuz yüklü maddeler ayrı ayrı puanlanmaktadır ve alınabilecek en düşük puan 10 en yüksek puan ise 40'tır (Yiğit, 2010). Ölçeğin on maddelik benlik saygısı alt boyutu için yurt dışında, farklı çalışmalarda geçerlik ve güvenilirlik araştırmaları yapılmıştır. Silber ve Tippett (1965) RBSÖ'nün benlik saygısı alt envanteri için yaptıkları geçerlik çalışmasında $r = .60$ geçerlik katsayı elde etmişlerdir. Kernis ve diğerleri (1993) örneklem grubunu 97 üniversite öğrencisinin oluşturduğu araştırmalarında, RBSÖ'nün yalnızca benlik saygısı alt boyutunu kullanmışlar ve güvenilirlik katsayısını .91 olarak hesaplamışlardır. Aynı yıl Woike ve Baumgardner (1993) daha geniş bir üniversite öğrenci örnekleme ile aynı ölçeği kullandıkları çalışmalarında ise Cronbach Alfa katsayısını .83 şeklinde aktarmışlardır (Korkmaz, 1996).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Çuhadaroğlu (1986) tarafından 205 kişilik bir ergen grubu üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı test-tekrar test yöntemi ile .75 olarak hesaplanırken geçerlik çalışmaları için katılımcılarla biber bir görüşmeler gerçekleştirilmiş ve geçerlik katsayısı .71 olarak aktarılmıştır (Çuhadaroğlu, 1986). Bu kapsamda ölçeğin, benlik saygısını belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir. Bu çalışmada

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği için güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, ölçeğin Cronbach Alfa değeri .86 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Üniversite öğrencilerinde onimaniyanın, depresyon ve benlik saygısı aracılığıyla yordanması konulu bu çalışmada verilerin toplanması amacıyla eklerde yer alan 'Kişisel Bilgi Formu', 'Kompulsif Satın Alma Ölçeği', 'Beck Depresyon Ölçeği' ve 'Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin uygulanabilmesi için Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 21.12.2021 tarihinde gerekli etik izin alınmıştır. Diğer yandan ölçeklerin ilgili örneklem grubuna uygulanabilmesi adına Kapadokya Üniversitesi Rektörlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Ölçekler katılımcılara çevrimiçi olarak uygulanmıştır. Çalışmaya gönüllü olarak katılan katılımcılara, araştırmacı tarafından ölçeklere ve araştırmaya ilişkin bilgilendirme yapılmış ve araştırmaya toplamda 451 kişi katılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde katılımcılardan elde edilen verileri analiz etmek adına elde edilen veriler önce MS Office Excel programı üzerinde tasnif edilmiş ve ardından analiz için 'Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (IBM SPSS Statistics 26)' kullanılmıştır. Araştırmada yer alan değişkenler için betimsel istatistikler hesaplanmıştır. SPSS'e aktarılan veriler normallik, güvenilirlik, frekans ve yüzde dağılımı, regresyon, korelasyon, Anova ve t-Testi analizlerine tâbi tutulmuşlardır. Yapılan her analizden sonra elde edilen bulgulara ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

4. BULGULAR

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde görülen oniomanianın depresyon ve benlik saygısı aracılığıyla yordanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen verilere uygun istatistiksel analizler yapılmış ve analiz sonuçları bu bölümde sunulmuştur.

4.1. Verilerin İstatistiksel Analizlere Uygunluğunun İncelenmesi

Analiz öncesinde, mevcut verilerin uygulanacak parametrik analizler için elverişli olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda verilerin SPSS'e aktarımı esnasında meydana gelebilecek hatalı veri girişi olasılığına karşılık, kontrol amacıyla kayıp veri ve uçdeğer analizleri yapılmıştır. Ardından verilerin, normal dağılıp dağılmadığını incelemek amacıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri hesaplanmıştır. Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda normallik varsayımının karşılanabilmesi için ilgili toplam puanların çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olması beklenmektedir (Fidell ve Tabachnick, 2014). Bu çalışmada yapılan analiz sonucunda tüm değerlerin -1,5 ile +1,5 arasında olduğu saptanmıştır. Değişkenlere ait betimsel istatistikler Çizelge 4.1.'de sunulmuştur.

Çizelge 4.1. Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğine Dair Betimsel Analizler

Değişkenler	En Düşük	En Yüksek	$\bar{x}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
Duygu Durumu	8	40	25,12	8,74	-,29	-,94
Bütçe	7	35	24,9	7,75	-,74	-,45
Zorunluluk	2	10	7,43	2,6	-,76	-,64
Kontrol Soruları	2	10	7,42	2,59	-,7	-,71
Pişmanlık	1	5	3,67	1,41	-,68	-,91
Kompulsif Satın Alma Ölçeği	20	100	68,54	19,21	-,76	-,12
Beck Depresyon Ölçeği	0	54	15,38	9,86	,76	,56
Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	13	40	30,49	6,25	-,36	-,56

Çizelge 4.1.'de ölçek ve alt boyutları toplam puanlarına ilişkin en düşük ve en yüksek değerler, ortalama ($\bar{x}$), standart sapma (SS) ile çarpıklık ve basıklık değerleri yer almaktadır. Çizelgeden hareketle araştırma grubunda araştırmanın değişkenleri için ortalamalar incelendiğinde; Kompulsif Satın Alma Ölçeği ortalama puanı $X=68,54$ ($SS=19,21$) bulunmuştur. Kompulsif Satın Alma Ölçeği alt boyutlarından; duygu durumu ortalama puanı $X=25,12$ ($SS=8,74$), bütçe ortalama puanı $X=24,9$ ($SS=7,75$), zorunluluk ortalama puanı $X=7,43$ ($SS=2,6$), kontrol soruları ortalama puanı $X= 7,42$ ($SS=2,59$) ve pişmanlık ortalama puanı $X=3,67$ ($SS=1,41$) olarak bulunmuştur.

Beck Depresyon Ölçeği ortalama puanı $X=15,38$ ($SS=9,86$) bulunurken Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin ortalama puanının $X=30,49$ ($SS=6,25$) olduğu saptanmıştır. Çizelgede yer alan betimsel istatistikler incelendiğinde duygu durumu, bütçe, zorunluluk, kontrol soruları, pişmanlık alt boyutları, Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği için çarpıklık ve basıklık katsayılarının $-1,5$ ile $+1,5$ arasında olduğu görülmüş ve dağılımın normal olduğu anlaşılmıştır.

4.2. Değişkenler Arası Korelasyon Sonuçları

Çalışmada, ölçek toplam puanları ve alt boyutlar arasında ilişki olup olmadığını, eğer ilişki varsa bu ilişkinin yönü ve derecesini ölçmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analize dair ilgili sonuçlar, Çizelge 4.2.'de yer almaktadır.

Çizelge 4.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Kompulsif Satın Alma Ölçeği ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Katsayısı Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
Duygu Durumu ¹	1							
Bütçe ²	,753**	1						
Zorunluluk ³	,804**	,728**	1					
Kontrol Sorusu ⁴	,095*	,287**	,180**	1				
Pişmanlık ⁵	,542**	,523**	,513**	,405**	1			
K. Satın Alma Ölçeği ⁶	,919**	,921**	,856**	,348**	,655**	1		
R. Benlik Saygısı Ölçeği ⁷	,170**	,181**	,172**	,160**	,256**	,214**	1	
Beck Depresyon Ölçeği ⁸	-,144**	-,145**	-,124**	-,116*	-,198**	-,171**	-,582**	1

p < .05* p < .01**

Çizelge 4.2.'de Kompulsif Satın Alma Ölçeği ve alt boyutları, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği toplam puanları arasındaki korelasyon sonuçları yer almaktadır. Korelasyon testi, değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlılığını, ilişkinin yönünü ve kuvvetini tespit etmeyi sağlamaktadır. Değişkenler arası korelasyon katsayısının .70-1.00 arasında olması güçlü, .70-.30 arasında olması orta, .30-.00 arasında olması zayıf düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Diğer yandan değişkenler arası ilişkinin pozitif yönlü olması her iki değişkenin de eş zamanlı artması ya da azalmasına karşılık gelmekteyken ilişkinin negatif yönlü olması ise iki değişkenin doğrusal olmayan değişimini ifade etmektedir (Büyüköztürk, 2018).

Çizelge 4.2. incelendiğinde Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları arasında ($r = .214$, $p = .000$) düşük düzeyde ve pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani kompulsif satın alma davranışı ve benlik saygısı düzeyi birlikte artmakta veya azalmaktadır. Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları ve Beck Depresyon Ölçeği puanları arasında ($r = -.171$, $p = .000$) düşük düzeyde ve negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarıyla Beck Depresyon Ölçeği puanları arasında ($r = -.582$, $p = .000$) orta düzeyde, negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur. Bu bağlamda korelasyon analizi sonucunda elde edilmiş negatif

yönlü ilişkidir hareketle kompulsif satın alma davranışı ve depresyon düzeyi ile benlik saygısı ve depresyon düzeyinin doğrusal olmayan şekilde yükselmekte veya düşmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kompulsif Satın Alma Ölçeği'nin alt boyutu olan duygu durumu puanları ile Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları arasında ($r = .919$, $p = .000$) yüksek düzeyde pozitif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bütçe alt boyutu puanları ile Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları arasında ($r = .921$, $p = .000$) pozitif yönlü ve yüksek düzeyde, anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Zorunluluk alt boyutu puanları ve Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları arasında ($r = .856$, $p = .000$) pozitif yönlü ve yüksek düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Kontrol sorusu alt boyutu ile Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları arasında ($r = .348$, $p = .000$) pozitif yönlü ve orta düzeyde, anlamlı bir ilişki vardır. Pişmanlık alt boyutu puanları ve Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları arasında ($r = .655$, $p = .000$) pozitif yönlü ve orta düzeyde, anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda kompulsif satın alma davranışı ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk ve pişmanlık değişkenleri doğrusal şekilde artmakta ya da azalmaktadır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları ve duygu durumu alt boyutu puanları arasında ($r = .170$, $p = .000$) pozitif yönlü ve düşük düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Bütçe alt boyutu puanları ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları arasında ($r = .181$, $p = .000$) pozitif yönlü ve düşük düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Zorunluluk alt boyutu puanları ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları arasında ($r = .172$, $p = .000$) pozitif yönlü ve düşük düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Kontrol sorusu alt boyutu puanları ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları arasında ($r = .160$, $p = .001$) pozitif yönlü ve düşük düzeyde, anlamlı bir ilişki vardır. Pişmanlık alt boyutu puanları ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları arasında ($r = .256$, $p = .000$) pozitif yönlü ve düşük düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak benlik saygısı düzeyi ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk ve pişmanlık değişkenleri doğrusal olarak birlikte artmakta ya da azalmaktadır.

Beck Depresyon Ölçeği puanları ve duygu durumu alt boyutu puanları arasında ($r = -.144$, $p = .002$) negatif yönlü ve düşük düzeyde, anlamlı bir ilişki vardır. Bütçe alt boyutu puanları Beck Depresyon Ölçeği puanları arasında ($r = -.145$, $p = .002$) negatif yönlü ve düşük düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Zorunluluk alt boyutu puanları ve Beck Depresyon Ölçeği puanları arasında ($r = -.124$, $p = .008$) negatif yönlü ve düşük düzeyde, anlamlı bir ilişki vardır. Kontrol soruları alt boyutu puanları ve Beck Depresyon Ölçeği puanları arasında ($r = -.116$, $p = .013$) negatif yönlü ve düşük düzeyde, anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Pişmanlık alt boyutu puanları ve Beck Depresyon Ölçeği puanları arasında ($r = -.198$, $p = .000$) negatif yönlü ve düşük düzeyde, anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bulgulardan hareketle depresyon düzeyi ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk ve pişmanlık değişkenlerinin ters orantılı şekilde artmakta ya da azalmakta olduğu görülmektedir.

4.3. Değişkenler Arası Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Katılımcıların ölçek ve alt boyutları toplam puanlarının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bağımsız örneklem t-Testi sonuçları aşağıdaki çizelgelerde yer almaktadır.

Çizelge 4.3. Katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kıyaslanmasına İlişkin t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	t	sd	p
Beck Depresyon Ölçeği	Kadın	305	14,90	9,46	-1,491	449	,137
	Erkek	146	16,38	10,63			

$p < .05^*$ $p < .01^{**}$

Çizelge 4.3.'de yer alan bağımsız değişken t-Testi sonuçları incelendiğinde, katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($t = -1,491$, $p > .05$). Bu bağlamda depresyon puanlarının erkek ve kadın olma durumuna göre değişiklik göstermediği görülmektedir.

Çizelge 4.4. Katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kıyaslanmasına İlişkin t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	t	sd	p
Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	Kadın	305	30,40	6,19	-,437	449	,663
	Erkek	146	30,68	6,39			

$p < .05^*$ $p < .01^{**}$

Çizelge 4.4.'de yer alan cinsiyet değişkeni ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarına ilişkin t-Testi sonuçları incelendiğinde Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur ($t = -.437$, $p > .05$). Yani benlik saygısı düzeyi, erkek ve kadın olma durumuna göre değişiklik göstermemektedir.

Çizelge 4.5. Katılımcıların Kompulsif Satın Alma Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kıyaslanmasına İlişkin t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	t	sd	p
Kompulsif Satın Alma Ölçeği	Kadın	305	67,46	19,10	-1,733	449	,084
	Erkek	146	70,80	19,32			

$p < .05^*$ $p < .01^{**}$

Çizelge 4.5.'de cinsiyet değişkeni ve Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanlarına ilişkin t-Testi sonuçları yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur ($t = -1.733$, $p > .05$). Başka bir deyişle kadınların ve erkeklerin kompulsif satın alma düzeyleri cinsiyete göre değişmemektedir.

Çizelge 4.6. Katılımcıların Kompulsif Satın Alma Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kıyaslanmasına İlişkin t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	t	sd	p
Zorunluluk	Kadın	305	7,18	2,62	-2,965	449	,003**
	Erkek	146	7,95	2,48			
Kontrol Soruları	Kadın	305	7,88	2,41	5,418	260,53	,000**
	Erkek	146	6,47	2,68			
Bütçe	Kadın	305	24,74	7,70	-,644	449	,520
	Erkek	146	25,24	7,86			
Duygu Durumu	Kadın	305	24,02	8,56	-3,935	449	,000**
	Erkek	146	27,42	8,68			
Pişmanlık	Kadın	305	3,64	1,42	-,586	449	,558
	Erkek	146	3,73	1,40			

$p < .05^*$ $p < .01^{**}$

Çizelge 4.6.'da yer alan Kompulsif Satın Alma Ölçeği alt boyutları ve cinsiyet değişkenine ilişkin t-Testi sonuçları incelendiğinde, bütçe ($t = -.644$, $p > .05$) ve pişmanlık ($t = -.586$, $p > .05$) alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel

olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur. Buradan hareketle katılımcıların kompulsif satın alma eğilimleri bütçe ve pişmanlık düzeylerine göre değişmemektedir.

Katılımcıların zorunluluk ($t = -2.965, p < .01$) alt boyutu puanları cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Katılımcıların zorunluluk düzeyleri cinsiyet değişkenine göre karşılaştırıldığında erkeklerin ortalaması ($X = 7.95$), kadınların ortalamasına ($X = 7.18$) göre anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Kontrol soruları ($t = 5.418, p < .01$) alt boyutu puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda kontrol soruları puanları cinsiyet değişkenine göre karşılaştırıldığında kadınların ($X = 7.88$) ortalamasının erkeklerin ($X = 6.47$) ortalamasına göre anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların duygu durumu ($t = -3.935, p < .01$) alt boyutu puanları cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Katılımcıların duygu durumu düzeyleri cinsiyet değişkenine göre karşılaştırıldığında erkeklerin ($X = 27.42$) ortalama puanı, kadınların ($X = 24.02$) ortalama puanına göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

4.4. Değişkenler Arası ANOVA Testi Sonuçları

Katılımcıların ölçek toplam puanları ve alt boyutları çerçevesinde gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini araştırmak amacıyla ANOVA testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına ilişkin çizelgeler aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 4.7. Katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının, Gelir Düzeyine Göre Kıyaslanmasına Yönelik ANOVA Sonuçları

Değişken	Gruplar	N	$\bar{x}$	S	F	sd	p	Fark
Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	Düşük	75	29,45	6,71	1,272	448	,281	-
	Orta	338	30,72	6,22				
	Yüksek	38	30,47	5,41				

$p < .05^*$ $p < .01^{**}$

Çizelge 4.7. incelendiğinde katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının gelir düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır, $F(2,448) = 1.272, p > .05$. Diğer bir ifadeyle

katılımcıların düşük, orta ya da yüksek gelir düzeyinde olmaları benlik saygısı puanlarını etkilememektedir.

Çizelge 4.8. Katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği Puanlarının, Gelir Düzeyine Göre Kıyaslanmasına Yönelik ANOVA Sonuçları

Değişken	Gruplar	N	$\bar{x}$	S	F	sd	p	Fark
Beck Depresyon Ölçeği	Düşük	75	16,61	12,29		2		
	Orta	338	14,96	9,29	1,041	79,697	,358	-
	Yüksek	38	16,66	9,43				

$p < .05^*$ $p < .01^{**}$

Çizelge 4.8’de yer alan analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği puanlarının gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır, $F(2,79.697)= 1.041$, $p > .05$.

Çizelge 4.9. Katılımcıların Kompulsif Satın Alma Ölçeği Puanlarının, Gelir Düzeyine Göre Kıyaslanmasına Yönelik ANOVA Sonuçları

Değişken	Gruplar	N	$\bar{x}$	S	F	sd	p	Fark
Kompulsif Satın Alma Ölçeği	Düşük	75	68,51	20,20		2		
	Orta	338	68,69	19,09	,090	448	,914	-
	Yüksek	38	67,29	18,80				

$p < .05^*$ $p < .01^{**}$

Çizelge 4.9. incelendiğinde katılımcıların Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları ve gelir düzeyi değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır, $F(2,448)= .090$, $p > .05$.

Çizelge 4.10. Katılımcıların Kompulsif Satın Alma Ölçeği Alt Boyutu Puanlarının, Gelir Düzeyine Göre Kıyaslanmasına Yönelik ANOVA Sonuçları

Değişken	Gruplar	N	$\bar{x}$	S	F	sd	p	Fark
Kontrol Sorusu	Düşük	75	6,69	2,70	3,869	448	,022*	orta>düşük
	Orta	338	7,54	2,57				
	Yüksek	38	7,84	2,26				
Zorunluluk	Düşük	75	7,49	2,68	,325	448	,723	-
	Orta	338	7,45	2,58				
	Yüksek	38	7,11	2,62				
Bütçe	Düşük	75	24,41	7,88	,179	448	,836	-
	Orta	338	24,99	7,81				
	Yüksek	38	25,08	7,03				
Duygu Durumu	Düşük	75	26,57	8,87	1,739	448	,177	-
	Orta	338	24,98	8,71				
	Yüksek	38	23,50	8,52				
Pişmanlık	Düşük	75	3,33	1,59	2,098	81,202	,129	-
	Orta	338	3,73	1,37				
	Yüksek	38	3,76	1,36				

p< .05* p< .01**

Çizelge 4.10.'da yer alan analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların kontrol sorusu puanlarının gelir düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür, $F(2,448)= 3.869$, $p< .05$. Başka bir deyişle gelir düzeyi kontrol sorusu puanlarını farklılaştırmaktadır. Gelir düzeyinin orta olduğunu belirten katılımcıların kontrol sorusu puanları gelir düzeyinin düşük olduğunu belirten katılımcılara göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Zorunluluk $F(2,448)= .325$, $p> .05$, bütçe $F(2,448)= .179$, $p> .05$, duygu durumu $F(2,448)= 1.739$, $p> .05$ ve pişmanlık $F(2,81.202)= 2.098$, $p> .05$ alt boyutu puanları ise gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir.

4.5. Değişkenler Arası Regresyon Analizi Sonuçları

Bu araştırmada ölçülmüş, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olan bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisini tespit etmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına ilişkin çizelgeler aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 4.11. Kompulsif Satın Alma Ölçeği'nin Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Standart Hata B	Beta	t	p
Kompulsif Satın Alma Ölçeği	Sabit	54,406	6,509	-	8,359	,000**
	Benlik Saygısı	,533	,174	,173	3,058	,002**
	Depresyon	-,137	,110	-,070	-1,241	,215

R=,222^a R²= ,049 Sd: 2-448 F: 11,573 p=, .000**

p< .05* p< .01**

Çizelge 4.11.'de yer alan Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları ile anlamlı bir ilişki vermektedir. R= .222, R²= .049, p< .01. Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği birlikte Kompulsif Satın Alma Ölçeği toplam varyansının yaklaşık %049'unu açıklamaktadır. Standardize regresyon katsayısına (Beta) göre, yordayıcı değişkenlerin kompulsif satın alma üzerindeki göreceli önem sırası; benlik saygısı ve depresyon şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise yalnızca Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Beck Depresyon Ölçeği puanları anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Çizelge 4.12. Kompulsif Satın Alma Ölçeği Pişmanlık Alt Boyutunun Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Standart Hata B	Beta	t	p
Pişmanlık	Sabit	2,362	,473	-	4,989	,000**
	Benlik Saygısı	,048	,013	,213	3,807	,000**
	Depresyon	-,011	,008	-,074	-1,318	,188

R=,263^a R²= ,069 Sd: 2-448 F: 16,690 p=, .000**

p< .05* p< .01**

Çizelge 4.12.'de yer alan Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları pişmanlık alt boyutu puanları ile anlamlı bir ilişki vermektedir. $R = .263$, $R^2 = .069$, $p < .01$. Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği birlikte pişmanlık alt boyutu toplam varyansının yaklaşık %069'unu açıklamaktadır. Standardize regresyon katsayısına (Beta) göre, yordayıcı değişkenlerin pişmanlık alt boyutu üzerindeki göreceli önem sırası; benlik saygısı ve depresyon şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının pişmanlık alt boyutu puanları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Beck Depresyon Ölçeği puanları anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Çizelge 4.13. Kompulsif Satın Alma Ölçeği Duygu Durumu Alt Boyutunun Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Standart Hata B	Beta	t	p
	Sabit	20,491	2,986	-	6,863	,000**
Duygu Durumu	Benlik Saygısı	,182	,080	,130	2,283	,023*
	Depresyon	-,061	,051	-,068	-1,196	,232

$R = .179^a$ $R^2 = .032$ Sd: 2-448 F: 7,426 $p = .001^{**}$

$p < .05^*$ $p < .01^{**}$

Çizelge 4.13.'te yer alan Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları duygu durumu alt boyutu puanları ile anlamlı bir ilişki vermektedir. $R = .179$, $R^2 = .032$, $p < .01$. Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği birlikte duygu durumu alt boyutu toplam varyansının yaklaşık %032'sini açıklamaktadır. Standardize regresyon katsayısına (Beta) göre, yordayıcı değişkenlerin duygu durumu alt boyutu üzerindeki göreceli önem sırası; benlik saygısı ve depresyon şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının duygu durumu alt boyutu puanları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Beck Depresyon Ölçeği puanları ise anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Çizelge 4.14. Kompulsif Satın Alma Ölçeği Bütçe Alt Boyutunun Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Standart Hata B	Beta	t	p
	Sabit	20,107	2,643	-	7,606	,000**
Bütçe	Benlik Saygısı	,181	,071	,146	2,559	,011*
	Depresyon	-,047	,045	-,060	-1,053	,293

R=,188^a R²= ,035 Sd: 2-448 F: 8,163 p=, .000**

p< .05* p< .01**

Çizelge 4.15.'te yer alan Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları bütçe alt boyutu puanları ile anlamlı bir ilişki vermektedir. R= .188, R²= .035, p< .01. Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği birlikte bütçe alt boyutu toplam varyansının yaklaşık %035'ini açıklamaktadır. Standardize regresyon katsayısına (Beta) göre, yordayıcı değişkenlerin bütçe alt boyutu üzerindeki görece önem sırası; benlik saygısı ve depresyon şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise yalnızca Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının bütçe alt boyutu puanları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Beck Depresyon Ölçeği puanları ise anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Çizelge 4.16. Kompulsif Satın Alma Ölçeği Zorunluluk Alt Boyutunun Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Standart Hata B	Beta	t	p
	Sabit	5,653	,888	-	6,364	,000**
Zorunluluk	Benlik Saygısı	,063	,024	,151	2,647	,008**
	Depresyon	-,009	,015	-,036	-,629	,530

R=,175^a R²= ,031 Sd: 2-448 F: 7,061 p=, .001**

p< .05* p< .01**

Çizelge 4.16.'da yer alan Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları zorunluluk alt boyutu puanları ile anlamlı bir ilişki vermektedir. $R = .175$, $R^2 = .031$, $p < .01$. Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği birlikte zorunluluk alt boyutu toplam varyansının yaklaşık %031'ini açıklamaktadır. Standardize regresyon katsayısına (Beta) göre, yordayıcı değişkenlerin bütçe alt boyutu üzerindeki görece önem sırası; benlik saygısı ve depresyon şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise yalnızca Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının bütçe alt boyutu puanları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Beck Depresyon Ölçeği puanları ise anlamlı bir etkiye sahip değildir.

5. TARTIŞMA VE YORUMLAR

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde gözlemlenen oniomanianın depresyon ve benlik saygısı düzeylerini ne ölçüde yordadığı tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda daha önceki bölümlerde yapılan açıklamalar ve bulgulara ilişkin tartışma ve yorumlar bu bölümde sunulmuştur.

5.1. Çalışma Grubuna İlişkin Bulgulara Dair Tartışma ve Yorumlar

Katılımcıların ölçek toplam puanları ve demografik verileri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız örneklem t-Testi ve ANOVA testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği toplam puanlarının katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan Kompulsif Satın Alma Ölçeği alt boyutları ve cinsiyet değişkeni arasında yapılan bağımsız örneklem t-Testi sonucunda, ölçeğin zorunluluk ve duygu durumu alt boyutlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Erkeklerin kompulsif satın alma eylemine karşı hissettikleri zorunluluk düzeyleri kadınların zorunluluk düzeylerinden anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde katılımcıların duygu durumunun, kompulsif satın alma eylemi öncesi, sırası ve sonrasındaki etkisini ölçmeye yönelik duygu durumu alt boyutunun da erkeklerde, kadınlara göre anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatürdeki ilgili çalışmalar incelendiğinde kompulsif satın alma davranışının cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaştığı ve kadınlarda daha yaygın olduğunu ortaya koyan çalışmalara ulaşılmıştır (O'Guinn and Faber, 1989, 1992; Dittmar, 2005; D'Astous,1990; Elliot, 1994; Black, 1996; Mueller vd., 2007; Baltacı, 2019). Diğer yandan Koran ve diğerleri (2006), 2,513 kişi üzerinde yaptıkları çalışmada kompulsif satın alma davranışında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir ilişkisi olmadığını ortaya koymuşlardır (Koran vd., 2006). Ayrıca alanyazında Kompulsif Satın Alma Ölçeği alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır.

Araştırma bulgularının alanyazındaki çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermemesinin sebebi literatürde kompulsif satın alma davranışına yönelik yapılmış olan çalışmalarda örneklem gruplarının ağırlıklı olarak kadınlardan seçilmesine bağlanmıştır. Diğer taraftan erkeklerin kompulsif satın alım sırasında duygu durumu ve zorunluluk düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olmasının sebebi, erkeklerin alışveriş eylemini bir görev olarak görmesi ve maddi güç olarak anlamlandırması şeklinde yorumlanabilir.

Depresyona dair literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde; Özdel'in (2001) çalışma bulgularında Beck Depresyon Ölçeği ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Aynı şekilde Doğan ve diğerleri (1994) Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde yaptıkları çalışmada, depresyon ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Hisli'nin (1989) Beck Depresyon Envanteri'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında da depresyon ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığı kaydedilmiştir. Alşen (2012), ergenlik dönemindeki bireylerle yaptığı çalışmasında cinsiyet ve depresyon arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşamamıştır. Bu veriler araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Şöyle ki depresyon ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Blackburn,1992; Hankin ve Abramson, 2001). Depresyonun kadınlarda daha yaygın olduğunu söyleyen toplumsal görüşün aksine, bu araştırma bulgularından yola çıkarak depresyonda kadın erkek arası farkın giderek kapandığı düşünülmektedir.

Benlik saygısı ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını inceleyen mevcut araştırmalar incelendiğinde bu çalışmanın bulgularını destekler sonuçlara ulaşılmıştır. Mullis ve diğerleri (1992) üç yıl süren çalışmalarının sonucunda benlik saygısı ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamışlardır (Mullis, Normandin ve Mullis, 1992). Nguyen ve diğerleri (2019) 1149 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada benlik saygısının kadın ve erkek olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuşlardır. Alanyazında farklı örneklem grupları üzerinde yapılan araştırmalar da bu bulguları destekler niteliktedir (Aslan, 2021; Boylu, 2020; Lin, 2015; Tonga ve Halisdemir, 2017). Bu çalışma ve alanyazında incelenen araştırma bulgularının aksine cinsiyet ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Özkan,1994; Richman vd., 2010; Khanlou, 2004). Analiz sonuçlarından hareketle cinsiyet temelli rol ve bu rollere bağlı beklentilerimiz her ne kadar farklı olsa da

üniversite öğrencilerinin yaşama bakış açısı ve gelecekte beklenen benzer olabilmeye ihtimali, benlik saygısının cinsiyet bağlamında kutuplaşmasını engellemiş olabilir.

Katılımcıların gelir düzeyleri ve ölçek toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA testi sonucunda, Kompulsif Satın Alma Ölçeği ve ölçeğin alt boyut toplam puanları, Beck Depresyon Ölçeği toplam puanları ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği toplam puanlarının gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Beck Depresyon Ölçeği toplam puanlarının gelir düzeyi değişkenine göre analizi sonucunda iki değişken arasından istatistiksel olarak anlamlı bir farka ulaşılamamıştır. Yani gelir düzeyi depresyon düzeyini anlamlı bir şekilde farklılaştırmamaktadır. Alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde bazı araştırmaların bu araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği görülmüştür. Patel ve Kleinman (2003), gelişmiş ülkelerde yoksulluk ve mental bozukluklar üzerine yaptıkları araştırmada, sosyoekonomik eşitsizlik ve mental bozukluk arasındaki ilişkinin henüz net bir şekilde yordanamadığını ortaya koymuşlardır. Araya ve diğerleri (2003), gelir düzeyinin depresyonu anlamlı bir şekilde yordamadığını bildirmişlerdir. Ertem ve Yazıcı (2006), örneklem grubunu ergenlerin oluşturduğu araştırmalarında ailenin gelir düzeyi ve depresyon arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuşlardır. Bu araştırma sonuçlarıyla örtüşen benzer çalışmalar mevcuttur (Akdemir vd., 1996; Özdel, 2001; Abella vd., 2017). Öte yandan literatürde bazı çalışmaların da gelir düzeyi ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki saptadığı görülmüştür (Brown vd., 1999; Mcleod vd., 2007; Fleischer vd., 2007; Erözkan, 2005).

Örneklem grubunun göreceli olarak kısıtlı olması, diğer yandan yüksek, orta ve düşük gelir düzeyi gruplarındaki katılımcıların dengeli dağılmaması, iki değişken arasında anlamlı bir farklılık olmamasıyla ilişkilendirilebilir. Bu araştırmada yer alan çalışma grubunun sosyo-demografik özelliklerinin, literatürde yer alan benzer araştırmalardan farklı oluşu da elde edilen sonuçlarla ilişkilendirilebilir.

Kompulsif Satın Alma Ölçeği ile zorunluluk, duygu durumu, bütçe ve pişmanlık alt boyutlarının gelir düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yani katılımcıların gelir düzeyleri kompulsif satın alma

davranışını etkilememektedir. Bu bulguların literatürdeki çalışma bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Faber ve O'Guinn (1989), kompulsif satın alma davranışına dair geniş örneklemlerle çalışmaları gelir düzeyi ve davranış arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Faber ve O'Guinn (1992) bir önceki araştırma bulgularını destekler nitelikteki diğer araştırmalarında; kompulsif satın alma davranışının klinik seyirini araştırmışlar ve hâne gelirinin, davranış anlamlı bir şekilde etkilemediğini ortaya koymuşlardır. Foster ve McChesney (2000), kompulsif satın alma davranışı sergileyen/ sergilemeyen iki grup arasında yaptıkları araştırmalarında iki grubun gelir düzeyi arasında farklılık olmadığını tespit etmişler ve bu bağlamda gelir düzeyinin kompulsif satın alma davranışını yordamadığını bildirmişlerdir. Williams (2012), kompulsif satın almanın ruh haline etkisi üzerine yaptığı araştırmasında katılımcıların gelir düzeyi ve kompulsif satın alma davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Çalışma bulgularıyla örtüşen farklı çalışmalar da vardır (Elliot,1994; Mueller vd., 2010; Polat, 2023).

Ancak bazı araştırma bulgularında da gelir düzeyi ve kompulsif satın alma davranışı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Black, 2007; D'Astous, 1990; Koran vd.,2006; Thomas vd., 2016; Baltacı, 2019). Özetle kompulsif satın alma davranışı ve gelir düzeyi arasındaki ilişkiye dair farklı türden birçok araştırma bulgusu mevcuttur. Ancak şu an için kesin bir bilginin varlığından söz edilemeyeceği düşünülmektedir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği toplam puanlarının gelir düzeyi değişkenine göre analizi sonucunda gelir düzeyi değişkeninin benlik saygısı düzeyini anlamlı bir şekilde farklılaştırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Meira ve diğerleri (2017), örneklem grubunu 279 kişinin oluşturduğu araştırmalarında gelir düzeyinin benlik saygısı ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığını ortaya koymuşlardır. Tukuş (2010), örneklem grubunu 18-60 yaş aralığındaki bireylerin oluşturduğu çalışmasında benlik saygısı ve çalışma durumu (dolaylı olarak gelir düzeyi) arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Aprea ve diğerlerinin (2021), ergenlerde aşırı yeme ve benlik saygısı üzerine yaptıkları araştırmalarına 1046 ergen katılmıştır. Araştırma bulgularında, sosyoekonomik düzey ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı aktarılmıştır. Diğer yandan alanyazındaki bazı araştırmalar da benlik saygısı ve gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya

koymuşlardır (Özkan, 1994; Anderson ve Olnhausen, 1999; Twenge ve Campbell, 2002; Veselska vd., 2009; Uslu, 2013; Boz, 2022).

Bu araştırma sonucunda benlik saygısı ve gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememesi, örneklem grubunun ağırlıklı olarak orta gelir düzeyinde olmasına, diğer yandan benlik saygısının; kişiler arası ilişkiler, eğitim düzeyi, ilk çocukluk dönemi yaşantıları vb. birçok faktörden etkilenen karmaşık bir değişken olması ile ilişkilendirilebilir.

5.2. Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Arasındaki Korelasyon Bulgularına Dair Tartışma ve Yorumlar

Çalışmada, ölçek toplam puanları ve alt boyutlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları arasında düşük düzeyde ve pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir deyişle kompulsif satın alma davranışı arttıkça benlik saygısı düzeyi artmış; kompulsif satın alma eylemi azaldıkça benlik saygısı düzeyi de azalmıştır. Literatür incelendiğinde elde edilen sonuçların daha önce yapılan araştırma bulgularıyla tutarlılık gösterdiği görülmüştür. O'Guinn ve Faber, 1989 yılında kompulsif tüketim üzerine aldıkları binden fazla mektup ve 50 kompulsif tüketiciyle yaptıkları grup terapisi neticesinde kompulsif tüketim ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır (O'Guinn ve Faber, 1989). D'Astous'un, 1990 yılında 190 tüketici üzerinde yaptığı çalışma sonucunda, kompulsif satın alma davranışı ve benlik saygısı arasında istatistiksel olarak negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (D'Astous, 1990). Elliott, 1994 yılında 97 katılımcı üzerinde yaptığı çalışmada ise kompulsif tüketim ve benlik saygısı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır (Elliott, 1994). Bu araştırma sonucundan hareketle kompulsif satın alma davranışı ve benlik saygısı arasındaki anlamlı ilişki, bireylerin alışveriş eylemi sonucunda sahip oldukları nesnelere sayesinde kendilerini daha iyi hissetmesine bağlanabilir. Diğer yandan benlik saygısı düşük kişilerin, satın alım eylemini toplumda kabul edilebilirlik adına bir araç olarak kullanabilmeleri bu araştırma bulgularıyla ilişkilendirilebilir.

Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları ve Beck Depresyon Ölçeği puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ise kompulsif satın alma ve depresyon puanları arasında düşük düzeyli negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buradan hareketle kompulsif satın alma puanı arttıkça depresyon puanı azalmış, kompulsif satın alma puanı azaldıkça depresyon puanı artmıştır. Başka bir ifadeyle kompulsif satın alma davranışı yüksek bireylerin depresyon düzeyleri düşük, kompulsif satın alma davranışı düşük bireylerin, depresyon düzeyleri yüksektir. Literatür incelendiğinde kompulsif satın alma ve depresyon arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Pearlin ve Lieberman, 1979; Valance vd., 1988; Burgard vd., 2007; Lejoyeux ve Weinstein, 2010; Alghraibeh ve Bani-Rshaid, 2017; Türker, 2019). Diğer yandan depresyon ve kompulsif satın alma eylemi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösteren çalışmalar da vardır (Williams, 2012; Aslam ve Iqbal, 2016).

Analiz sonuçlarından hareketle kompulsif satın alma ve depresyon puanları arasındaki anlamlı ilişki, kişinin olumsuz duygu durumlarıyla baş etme yöntemi olarak kompulsif satın alma eylemine yönelmesiyle açıklanabilir. Şöyle ki depresif duygu durumu içinde olan bireyin, kompulsif şekilde alışveriş eylemine yönelerek olumsuz duygu durumlarıyla mücadele ettiği söylenebilir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği puanları arasındaki korelasyon incelendiğinde, orta düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki mevcuttur. Yani Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları arttıkça Beck Depresyon Ölçeği puanları azalmış, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları azaldıkça Beck Depresyon Ölçeği puanları artmıştır. Rosenberg ve diğerleri (1995) yaptıkları çalışmada benlik saygısının depresyon, kaygı ve yaşam doyumu ile güçlü bir ilişkisi olduğunu ortaya koymuşlardır (Schooler, Schoenbach, Rosenberg ve Rosenberg, 1995). Silverstone ve Salsali (2003), psikiyatri hastaları üzerinde yaptıkları çalışmada benlik saygısı düşüklüğü eş tanısı olan rahatsızlıkların başında; depresif bozukluk, yeme bozukluğu ve madde kullanım bozukluğu olduğunu ortaya koymuşlardır (Silverstone ve Salsali, 2003). Özcan ve diğerleri (2013), ergenlik dönemindeki 176 kadın üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda; depresyon, anksiyete ve sosyal görünüş kaygısı ile benlik saygısı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmalara ek olarak literatürde konuya

dair incelenen diğ er ç alışmalar da (Mann vd., 2004; Nguyen vd., 2019), araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Benlik saygısı d ũř ũk bireylerin kişilerarası ilişkilerde yeterli ųzg ũvene sahip olmamaları, g ũnl ũk hayatta sosyal kaygı yaşamaları, olaylar karşısındaki negatif tutumları, başta depresyon olmak ũzere birç ok psikolojik bozukluğ a karşı daha hassas olmalarına neden olabilmektedir. Diğ er yandan literat ũrde yer alan bulgular bir arada deę erlendirildiğ inde depresyon ve benlik saygısının birbirlerini yordamada tek başlarına yeterli olmayacağ ı d ũř ũn ũlmektedir.

5.3. Kompulsif Satın Alma Őlç eę i, Beck Depresyon Őlç eę i ve Rosenberg Benlik Saygısı Őlç eę i Arasındaki İlişkiyi Yordamaya Y Őnelik Regresyon Analizine Dair Tartışma ve Yorumlar

Bu araştırmada, bağ ımlı ve bağ ımsız değ işkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığ ını belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda Beck Depresyon Őlç eę i ve Rosenberg Benlik Saygısı Őlç eę i puanlarının birlikte Kompulsif Satın Alma Őlç eę i toplam varyansının yaklaşık %049'unu aç ıkladığ ı g ũr ũlm ũřt ũr. Diğ er yandan depresyon ve benlik saygısı bağ ımsız değ işkenlerinin, Kompulsif Satın Alma Őlç eę i'nin; pişmanlık, zorunluluk, b ũtç e ve duygu durumu alt boyutlarını da anlamlı bir Şekilde yordadığ ı sonucuna ulaşılmıştır. Depresyon ve benlik saygısı birlikte pişmanlık alt boyutu toplam varyansının yaklaşık %069'unu, duygu durumu alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %032'sini, b ũtç e alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %035'ini, ve zorunluluk alt boyutuna ilişkin toplam varyansın ise %031'ini aç ıklamaktadır.

Elliot (1994), 61 kadın ũzerinde yaptığ ı yarı yapılandırılmış g ũr ũřmeler ve ųlç ek uygulamaları sonucunda, kompulsif satın alma eyleminin depresyonun yarattığ ı olumsuz duygularla m ũcadele etmede ųncelikli ç ıkış yollarından biri olabileceğ ini ortaya koymuştur. Lejoyeux ve diğ erlerinin (1997), 119 depresyon tanısı almış hasta ũzerinde yaptıkları araştırmada hastaların %40'ında kompulsif satın alma eştanısı bildirilmiştir. Burgard ve diğ erlerinin (2007), yetmiş yedi kadın katılımcı ũzerinde yaptıkları ç alışma sonucunda kompulsif satın alma davranışı g ũsteren katılımcıların %68'inde depresyon bulgusuna rastlanmıştır. Williams (2012), kompulsif satın almanın ruh haline etkisini araştırdığ ı yirmi altı kişilik araştırma grubu bulguları

sonucunda, kompulsif satın alma davranışının depresyonu anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Alghraibeh ve Bani-Rshaid (2017) 744 kişi üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda kompulsif satın almanın, depresif belirtilerin %42,8'ini açıkladığını ortaya koymuşlardır. Türker (2019), 272 kişiden oluşan çalışma grubu üzerinde kompulsif çevrimiçi satın alma davranışını incelediği araştırmasında, depresyon-anksiyete ve stresin kompulsif çevrimiçi satın alma davranışı üzerindeki toplam varyansın %12'sini açıkladığını belirtmiştir. Araştırma bulguları ve destekleyici sonuçların aksine depresyon ve kompulsif satın alma davranışı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bildiren çalışmalar da mevcuttur (Roberts ve Roberts, 2012; Aslam ve Iqbal, 2016).

Alanyazında incelenen araştırmaların büyük bir çoğunluğunun bu araştırma bulgularıyla tutarlılık gösterdiği görülmektedir. Kompulsif satın alma davranışından önce hissedilen olumsuz duyguları takiben satın alma davranışı sonrasında yaşanan hayal kırıklığı, huzursuzluk, stres ve pişmanlık duyguları depresyon semptomlarıyla ilişkilendirilebilir. Diğer yandan depresif duygu durumun yarattığı olumsuz duygular kontrol edilemeyen alışveriş eylemi ile anlık mutluluk, güç ve yeterlilik duygularına dönüşebildiği, bu sebeple depresif duygular içinde olan bireylerin kompulsif eyleme yönelebileceği düşünülmektedir. Kontrolsüz ve aşırı alışveriş; kişinin aile içi ilişkilerini ve maddi durumunu ciddi anlamda etkileyebilmektedir. Bu etkinin beraberinde depresyona sebep olması olasıdır. Ancak depresyonun yalnız başına kompulsif satın alma davranışını açıklamada yeterli olamayacağı düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulgu ve yorumlarına bağlı olarak ulaşılmış sonuçların özetine, akabinde bu sonuçlardan hareketle geliştirilmiş önerilere yer verilmiştir. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinde görülen kompulsif satın alma, depresyon ve benlik saygısı değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır;

6.1. Çalışma Grubuna İlişkin Bulgulara Dair Sonuçlar

- Beck Depresyon Ölçeği puanları cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yani benlik saygısı, erkek ve kadın olma durumuna göre değişiklik göstermemektedir.
- Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Yani benlik saygısı, erkek ve kadın olma durumuna göre değişiklik göstermemektedir.
- Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları cinsiyete göre değişmemektedir. Diğer yandan Kompulsif Satın Alma Ölçeği zorunluluk ve duygu durumu alt boyutu cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Erkeklerin zorunluluk düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erkeklerin duygu durumu ortalama puanları, kadınların duygu durumu ortalama puanlarına göre anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.
- Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yani benlik saygısı düzeyleri katılımcıların düşük, orta ya da yüksek gelir seviyesine sahip olma durumuna göre farklılaşmamaktadır.
- Beck Depresyon Ölçeği puanlarının gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yani depresyon

düzeylei katılımcıların düşük, orta ya da yüksek gelir seviyesine sahip olma durumuna göre farklılaşmamaktadır.

- Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanlarının gelir düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan Kompulsif Satın Alma Ölçeği kontrol sorusu alt boyutu puanları gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Gelir düzeyinin orta olduğunu belirten katılımcıların kontrol sorusu puanları gelir düzeyinin düşük olduğunu belirten katılımcılara göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

6.2. Kompulsif Satın Alma Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Arasındaki Korelasyon Bulgularına Dair Sonuçlar

- Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları arasında düşük düzeyde ve pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani kompulsif satın alma davranışı ve benlik saygısı düzeyi birlikte artmakta veya azalmaktadır.
- Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları ve Beck Depresyon Ölçeği puanları arasında düşük düzeyli negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda kompulsif satın alma davranışı ve depresyon düzeyi ters orantılı olarak artmakta ya da azalmaktadır.
- Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları ve Beck Depresyon Ölçeği puanları arasında orta düzeyde, negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur. Buradan hareketle benlik saygısı ve depresyon düzeyi ters orantılı olarak artmakta ya da azalmaktadır.
- Kompulsif Satın Alma Ölçeği'nin alt boyutu olan duygu durumu, bütçe, zorunluluk alt boyutu toplam puanları ile Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları arasında yüksek düzeyde pozitif yönlü; kontrol sorusu ve pişmanlık alt boyutu toplam puanları ile Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda kompulsif satın alma davranışı ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk ve pişmanlık değişkenleri doğrusal şekilde artmakta ya da azalmaktadır.

- Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk, kontrol sorusu ve pişmanlık alt boyutu puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Sonuç olarak benlik saygısı düzeyi ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk ve pişmanlık değişkenleri doğrusal şekilde birlikte artmakta ya da azalmaktadır.
- Beck Depresyon Ölçeği puanları ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk, kontrol sorusu, ve pişmanlık alt boyutu puanları arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde, anlamlı bir ilişki vardır. Bu bağlamda depresyon düzeyi ile duygu durumu, bütçe, zorunluluk ve pişmanlık değişkenlerinin ters orantılı şekilde artmakta ya da azalmakta olduğu görülmektedir.

6.3. Kompulsif Satın Alma Ölçeği'nin Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Çoklu Regresyon Analizine Dair Sonuçlar

- Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının, Kompulsif Satın Alma Ölçeği puanları üzerindeki yordayıcı etkisinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği birlikte Kompulsif Satın Alma Ölçeği toplam varyansının yaklaşık %049'unu açıklamaktadır.
- Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının, pişmanlık alt boyutu puanları üzerindeki yordayıcı etkisi anlamlıdır. Pişmanlık alt boyutuna ilişkin toplam varyansın yaklaşık %069'u depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile birlikte açıklanmaktadır.
- Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının, duygu durumu alt boyutu puanları üzerindeki yordayıcı etkisinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği birlikte duygu durumu alt boyutu toplam varyansının yaklaşık %032'sini açıklamaktadır.
- Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının, bütçe alt boyutu puanları üzerindeki yordayıcı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür.

Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği birlikte bütçe alt boyutu toplam varyansının yaklaşık %035'ini açıklamaktadır.

- Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının, zorunluluk alt boyutu puanları üzerindeki yordayıcı etkisinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zorunluluk alt boyutuna ilişkin toplam varyansının yaklaşık %031'i depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile birlikte açıklanmaktadır.

6.4. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Kompulsif satın alma, depresyon ve benlik saygısı konularına dair seminerler düzenlenerek bu konuda farkındalık artırılabilir.
- Psikolojik danışma sürecinde depresyon belirtisi gösteren danışanla kompulsif satın alma ve benlik saygısı kavramları üzerinde çalışılabilir.
- Literatürde kompulsif satın alma davranışına dair psiko-eğitim programlarının azlığı dikkat çekmektedir. Kompulsif satın alma davranışının kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığı başta olmak üzere aile içi ilişkiler, aylık gelirin yönetimi gibi hususlarda problematik durumlara sebep olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kompulsif satın alma davranışına yönelik grupla psikolojik danışma süreçlerinin planlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.
- Depresyon, benlik saygısı ve kompulsif satın alma değişkenlerinin bir arada ele alındığı bir psiko-eğitim programı planlanabilir. Bu programda kompulsif satın alma davranışı ve depresyon düzeyini azaltarak benlik saygısı düzeyini arttırmak amaçlanabilir.
- Alanyazındaki çalışmalarda; yaşadığımız dönemin tüketim çağı olması, ürün reklamları ve ürünlere kolay erişim sebebiyle kompulsif satın alma davranışının merkezi bir konu olduğu aktarılmaktadır. Bu bağlamda kompulsif satın almanın giderek artan önemli bir sorun olması göz önünde bulundurulduğunda, lise ya da üniversite müfredatına konuya ilişkin içeriğe sahip ders konulabilir.

6.5. Araştırmaya Yönelik Öneriler

- Bu çalışmada; üniversite öğrencilerinde görülen kompulsif satın alma, depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ele alınmıştır. İleride yapılacak olan çalışmalarda çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık dönemi gibi farklı yaşam evrelerinde kompulsif satın alma, depresyon ve benlik saygısı düzeylerinin karşılaştırılması literatüre katkı sunabilir.
- Kompulsif satın almanın çok geniş bir kavram olması ve literatürde özellikle kavramın alt boyutlarına dair çalışmaların az olması sebebiyle alt boyutlar farklı araştırmalarda tek değişken olarak incelenebilir.
- Kompulsif satın alma; depresyon ve benlik saygısı değişkenleri ile düşük düzeyli anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Buradan hareketle kompulsif satın alma davranışıyla, istatistiksel olarak daha güçlü bir ilişkiye sahip olabilecek öz yeterlilik, psikolojik dayanıklılık, yaşam doyumu gibi değişkenler araştırılabilir.
- Üniversite öğrencilerinde, kompulsif satın alma, depresyon ve benlik saygısı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Yetişkinlik, çocukluk ya da yaşlılık dönemindeki bireylerde kompulsif satın alma, depresyon ve benlik saygısı değişkenlerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılabilir.
- Kompulsif satın almaya ilişkin toplam varyansının yaklaşık %049'u depresyon ve benlik saygısı düzeyi ile birlikte açıklanabilmektedir. Bu oranın daha anlamlı hale gelebilmesi adına, örneklem grubu genişletilebilir ya da farklı bölgelerde uygun ölçeklerle yeniden veri toplanabilir. Akabinde iki araştırma bulgusu karşılaştırılabilir.

Özetle kompulsif satın alma, depresyon ve benlik saygısı değişkenlerine dair yapılacak araştırma ve çalışmaların bireylerin psikolojik sağlıkları üzerinde olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmüştür.

KAYNAKÇA

- Ades, J., Lejoyeux, M., Solomon, J., ve Tassain, V. (1996, Aralık). Phenomenology and Psychopathology of Uncontrolled Buying. *American Journal of Psychiatry*, 153(12), s. 1524-1529.
- Akçagöz, H. (2017). Çalışan Kadınların Benlik Kavramı ile Depresyon Durumunun İncelenmesi Benlik Kavramı ve İdeal Benlik Kavramı Arasındaki Fark ile Depresyon Durumunun Değişkenler Açısından Belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akhtar-Danesh, N., ve Landeen, J. (2007). Relation Between Depression and Sociodemographic Factors. *International Journal of Mental Health Systems*, 1(4), s. 1-9.
- Aksu, M., Ayazoğlu, B., Sayar, G., ve Ünübol, H. (2019). Alışveriş Bağımlılığı. *Etkileşim*, 2(4), s. 44-64.
- Alghraibeh, A., ve Bani-Rshaid, A. (2017, Temmuz). Relationship Between Compulsive Buying and Depressive Symptoms among Males and Females. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 14, s. 47-50.
- Alicke, M., ve Sedikides, C. (2009). Self-Enhancement and Self-Protection: What They are and What They Do. *European Association of Experimental Social Psychology*, 20, s. 1-48.
- Al-Menhali, S., Humeidan, M., ve Thomas, J. (2016, Ocak). Compulsive Buying and Depressive Symptoms Among Female Citizens of the United Arab Emirates. *Psychiatry Research*, 237, s. 357-360.
- Alparslan, A. H. (2012, Eylül). Ergen Ruh Sağlığı ve Spor. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 13(3), s. 180-185.
- Alşen, S. (2012). Çocuklar İçin Depresyon Değerlendirme Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formunun Türkçe Uyarlamasının Türk Populasyonundaki Ergenlerde Psikometrik Özellikleri Uzmanlık Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Altıntaş, E., ve Gültekin, M. (2014). *Psikolojik Danışma Kuramları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Altıok, H. Ö., Ek, N., ve Koruklu, N. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygı Düzeyi ile İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), s. 99-120.

- Anderson, J., ve Olnhausen, K. (1999). Adolescent Self-Esteem: A Foundational Disposition. *Nursing Science Quarterly*, 12(1), s. 62-67.
- Angold, A., Costello, E., Copeland, W., Keeler, G., ve Miller-Johnson, S. (2007, Kasım). Childhood Psychiatric Disorders and Young Adult Crime: A Prospective, Population-Based Study. *American Journal of Psychiatry*, 164(11), s. 1668-1675.
- APA. (2013). *DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*. (E. Köroğlu, Çev.) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Apra, C., Cella, S., Cipriano, A., ve Cotrufo, P. (2021, Temmuz). Self-Esteem and Binge Eating among Adolescent Boys and Girls: The Role of Body Disinvestment. *International Journal of Environmental Research and Puplic Health*, 18, s. 1-12.
- Araya, R., Lewis, G., Rojas, M. G., ve Fritsch, R. (2003). Education And Income: Which Is More Important For Mental Health? *Journal of Epidemiology and Community Health*, 57(7), s. 501-505.
- Arbelaez, C., Birmaher, B., ve Brent, D. (2002). Course and Outcome of Child and Adolescent Major Depressive Disorder. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 11, s. 619-637.
- Asena , A., Örsel, D., Dağ, İ., Türkçapar, H., İşcan, N., ve Özbay, H. (1996). Hamilton Depresyon Derecelendirme Ölçeği (HDDÖ)'nin Geçerliği-Güvenirlği Ve Klinikte Kullanımı. *3P Dergisi*, 4(4), s. 251-259.
- Asıcı, E. (2017). *Yaşam Dönemleri ve Uyum Sorunları*. (F. S. Çakar, Dü.) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aslam, N., ve Iqbal, N. (2016). Materialism, Depression, and Compulsive Buying among University Students. *The International Journal of Indian Psychology*, 3(6), s. 91-102.
- Aslan, Ş. (2021). Özel Eğitim Okullarından Görev Yapan Öğretmenlerin Benlik Saygısı ve Özyeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), s. 109-127.
- Aydoğan, D. (2013). Bilim ve Psikoloji. Ş. Işık (Dü.) içinde, *Eğitim Psikolojisi* (s. 5-22). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aziz, A. (1990). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2019). Kompulsif Satın Almada Durumsal Faktörler ve Benlik Algısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Doktora Tezi*. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Basha, E., ve Kaya, M. (2016). Depression, Anxiety and Stress Scale (DASS): The Study of Validity and Reliability. *Universal Journal of Educational Research*, 12(4), s. 2701-2705.

- Baumeister, R. (2002, Mart). Yielding to Temptation: Self-Control Failure, Impulsive Purchasing and Consumer Behavior. *Journal of Consumer Research*, 28(4), s. 670-676.
- Baumeister, R., Boden, J., ve Smart, L. (1996). Relation of Threatened Egotism to Violence and Aggression: The Dark Side of High Self-Esteem. *Psychological Review*, 103(1), s. 5-33.
- Bhatia, S., ve Bhatia, S. (2007, Haziran). Childhood and Adolescent Depression. *American Family Physician*, 74(1), s. 74-80.
- Bilgen, Ö., ve Tekin, U. (2020). Evlilik Uyumunun Gebeliğin Son Üç Ayında Yaşanan Depresyona Etkisi. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 2(2), s. 138-153.
- Bird, H., Cohen, P., Goodman, S., Hoven, C., Jensen, P., Moore, R., . . . Wicks, J. (2001). Relationship Between Specific Adverse Life Events. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 29(2), s. 153-164.
- Black, D. (2001). Compulsive Buying Disorder Definition, Assessment, Epidemiology and Clinical Management. *Therapy in Practice*, 15(1), s. 17-27.
- Black, D. (2007). Compulsive Buying Disorder: A Review of the Evidence. *CNS Spectrums*, 12(2), s. 124-132.
- Black, D., Blum, N., ve Shaw, M. (2010). Pathological Gambling and Compulsive Buying: Do They Fall Within an Obsessive-Compulsive Spectrum? *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 12(2), s. 175-185.
- Black, D., Freet, D., Schlosser, S., ve Repertinger, S. (1994). Compulsive Buying Demography, Phenomenology, and Comorbidity in 46 Subjects. *General Hospital Psychiatry*, 16, s. 205-212.
- Black, D., Repertinger, S., Gaffney, G., ve Gabel, J. (1998, Haziran). Family History and Psychiatric Comorbidity in Persons With Compulsive Buying: Preliminary Findings. *American Journal of Psychiatry*, 155(7), s. 960-963.
- Blascovich, J., ve Tomaka, J. (1991). Measures of Self-Esteem. J. Robinson, P. Shaver, ve L. Wrightsman (Dü) içinde, *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes* (s. 115-160).
- Bouffard, T., Galand, B., ve Larouche, M.-N. (2008, Mart). The Illusion of Scholastic Incompetence and Peer Acceptance in Primary School Children. *European Journal of Psychology of Education*, s. 1-36.
- Boylu, M. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Özgeçmiş Düzeyleri İle Empatik Eğilim ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Boz, A. (2022). Yetişkin Bireylerde Benlik Saygısı, Umud ve Yaşam Anlamı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Brown, J. (1998). *The Self*. Washington: Routledge.
- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G., ve Smalies, E. M. (1999). Childhood Abuse and Neglect: Specificity of Effects on Adolescent and Young Adult Depression and Suicidality. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(12), s. 1490-1496.
- Bunders, J., Dedding, C., Nguyen, D., Pham, T., ve Wright, E. (2019, Eylül). Low Self-Esteem and Its Association With Anxiety, Depression, and Suicidal Ideation in Vietnamese Secondary School Students: A Cross-Sectional Study. *Frontiers in Psychiatry*, 10, s. 1-7.
- Burgard, M., Mueller, A., Mitchell, J., Mertens, C., Mueller, U., Silbermann, A., ve Zwaan, M. (2007). Comparison of Treatment Seeking Compulsive Buyers in Germany and the United States. *Behaviour Research and Therapy*, 45, s. 1629-1638.
- Butković, A., Hlupić, T. V., Bratko, D., Tomas, J., ve Spanic, A. (2020). Emerging Adults Versus Middle-Aged Adults: Do They Differ In Psychological Needs, Self-Esteem And Life Satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, 21(5), s. 1-20.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cemalcılar, Z., ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayıncılık.
- Chorpita, B., Albano, A. M., ve Barlow, D. H. (1998). The Structure of Negative Emotions in a Clinical Sample of Children and Adolescents. *Journal of Abnormal Psychology*, 107(1), s. 74-85.
- Christenson, G., ve Faber, R. (1996, Aralık). In the Mood to Buy: Differences in the Mood States Experienced by Compulsive Buyers and Other Consumers. *Psychology ve Marketing*, 13(8), s. 803-819.
- Cloutier, R. (1994). Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar.
- Çakar, F. S. (2017). İlkokul Döneminde Uyum ve Davranış Problemleri. F. S. Çakar (Dü.) içinde, *Travma Psikolojik Danışmanlığı* (s. 169-225). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çakar, M. (1997). Lise Son Sınıf öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri tlc Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çakır, S. (2009). Genel Tıpta Depresyon. *Klinik Gelişim Dergisi*, s. 61-64.
- Çuhadar, D., Güner, İ., Karadağ, G., ve Uçan, Ö. (2008). Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Öğrencilerinin Benlik Saygıları. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3(7), s. 30-42.

- Çuhadaroğlu, F. (1986). Adolesanlarda Benlik Saygısı. *Uzmanlık Tezi Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi*.
- Çutuk, Z. A. (2017). Ergenlik Döneminde Depresyon, Kaygı ve Stres. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), s. 109-137.
- D'Astous, A. (1990). An Inquiry into the Compulsive Side of "Normal" Consumers. *Journal of Consumer Policy*, 13, s. 15-31.
- Davenport, K., Griffiths, M., ve Houston, J. (2012). Excessive Eating and Compulsive Buying Behaviours in Women: An Empirical Pilot Study Examining Reward Sensitivity, Anxiety, Impulsivity, Self-Esteem and Social Desirability. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 10, s. 474-489.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 123-144.
- Derman, O. (2008, Mart). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. *Adolesan Sağlığı Sempozyum Dizini*, (s. 19-21). İstanbul.
- Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., Seber, G., ve Tekin, D. (1993). Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenilirliği. *Kriz Dergisi*, s. 139-142.
- Diler, R., Özpoyraz, N., ve Tamam, L. (1998). Kompulsif Satın Alma: Bir Gözden Geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 9(3), s. 224-230.
- Dittmar, H. (2005). Compulsive Buying – a Growing Concern? An Examination of Gender, Age, and Endorsement of Materialistic Values as Predictors. *British Journal of Psychology*, 96, s. 467–491.
- Doğan, O., Doğan, S., Çorapçioğlu, A., ve Çelik, G. (1994). Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Yaygınlığı ve Bazı Değişkenlerle İlişkisi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 16(2), s. 148-151.
- Domènech-Abella, J., Lara, E., Rubio-Valera, M., Olaya, B., Moneta, M. V., Rico-Uribe, L. A., . . . Haro, J. M. (2017). Loneliness And Depression In The Elderly: The Role Of Social Network. *Social Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 52(4), s. 381-390.
- Duyan, V., Gelbal, S., ve Gülden, Ç. (2012). Öz Denetim ölçeği-ÖDÖ Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1), s. 25-38.
- Edwards, E. (1993). Development of a New Scale for Measuring Compulsive Buying Behavior. *Financial Counseling and Planning*, 4(313), s. 67-85.
- Elliott, R. (1994). Addictive Consumption: Function and Fragmentation in Postmodernity. *Journal of Consumer Policy*, 17, s. 159-179.
- Erözkan, A. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası Duyarlılık ve Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(14), s. 130-155.

- Ertem, Ü., ve Yazıcı, S. (2006, Ocak). Ergenlik Döneminde Psiko-Sosyal Sorunlar ve Depresyon. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(9), s. 7-12.
- Ezzati, M., Jamison, D., Lopez, A., Mathers, C., ve Murray, C. (2006, Mayıs). Global and Regional Burden of Disease and Risk Factors, 2001: Systematic Analysis of Population Health Data. *The Lancet*, 367, s. 1747-1757.
- Faber, R., ve O'Guinn, T. (1992, Aralık). A Clinical Screener For Compulsive Buying. *Journal of Consumer Research*, 19(3), s. 459-469.
- Felson, R., ve Zielinski, M. (1989, Ağustos). Children's Self-Esteem and Parental Support. *Journal of Marriage and Family*, 51(3), s. 727-735.
- Fidell , L., ve Tabachnick, B. (2014). *Using Multivariate Statistics*. Harlow: Essex:Pearson Education Limited.
- Fitzpatrick, K., Gory, M., Piko, B., ve Wright, D. (2005). Depressive Symptomatology, Exposure to Violence, and the Role of Social Capital Among African American Adolescents. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75(2), s. 262-274.
- Fleischer, N., Fernald, L., ve Hubbard, A. (2007). Depressive Symptoms in Low-Income Women in Rural Mexico. *Epidemiology*, 18(6), s. 678-685.
- Foster, J., ve McChesney, R. (2000). Working-Class Households and the Burden of Debt. *Monthly Review*, 52(1), s. 1-11.
- Fujita, K. (2011, Haziran). On Conceptualizing Self-Control as More Than the Effortful Inhibition of Impulses. *Personality and Social Psychology Review*, 15(4), s. 352-366.
- Geldard, K., ve Geldard, D. (2013). *Ergenler ve Gençlerle Psikolojik Danışma*. (M. Pişkin, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gencer, N. (2020). Pandemi Sürecinde Bireylerin Koronavirüs (Kovid-19) Korkusu: Çorum Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(4), s. 1153-1173.
- Goldberg, D. (2006, Haziran). The aetiology of depression. *Psychological Medicine*, 36, s. 1341-1347.
- Görün, L., ve Efek, E. (2020, Nisan). Futbol Hakemlerinin Benlik Saygıları ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Düzce Örneği). *Journal and Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), s. 957-968.
- Granero, R., Fernández-Aranda, F., Mestre-Bach, G., Steward, T., Baño, M., Pino-Gutiérrez, A., . . . Jiménez-Murcia, S. (2016). Compulsive Buying Behavior: Clinical Comparison with Other Behavioral Addictions. *Frontiers in Psychology*, 7, s. 1-12.

- Grant, J., Kim, D., Levine, L., ve Potenza, M. (2005, Kasım). Impulse Control Disorders in Adult Psychiatric Inpatients. *American Journal of Psychiatry*, 162(11), s. 2184-2188.
- Griffiths, M., Lisha, N., ve Sussman, S. (2011, Mart). Prevalence of the Addictions: A Problem of the Majority or the Minority? *Eval Health Prof.*, s. 1-35.
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2014). *Sosyl Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Hankin, B., ve Abramson, L. (2001). Development of Gender Differences in Depression: An Elaborated Cognitive Vulnerability-Transactional Stress Theory. *Psychological Bulletin*, 127(6), s. 773-796.
- Hauenstein, E. (2003). Depression in Adolescence. *Jognn Clinical Issues*, 32(2), s. 239-248.
- Haugtvedt, C., Herr, P., ve Kardes, F. (2008). *Handbook Of Consumer Psychology*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hisli, N. (1989, Kasım). Beck Depresyon Envanterinin Üniversite Öğrencileri için Geçerliliği, Güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(23), s. 3-13.
- Holden, C. (2001, Kasım). 'Behavioral' addictions: do they exist? *News Focus*, 294(2), s. 980-982.
- Hosman, C., Mann, M., Schaalma, H., ve Vries, N. (2004). Self Esteem in a Broad-Spectrum Approach For Mental Health Promotion. *Health Education Research*, 19(4), s. 357-372.
- Husain, N., Gater, R., Tomenson, B., ve Creed, F. (2004). Social Factors Associated With Chronic Depression Among A Population-Based Sample Of Women İn Rural Pakistan. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 39(8), s. 618-624.
- İnanç, B., ve Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Işık, Ş. (2013). *Eğitim Psikolojisi*. (Ş. Işık, Dü.) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kaçar, S. (2021). Yetişkin Bireylerde Benlik Saygısı, Boyun Eğici Davranış ve Karakter Özelliklerinin Bağlanma Stillerine Göre İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Kahriman, İ., ve Polat, S. (2003). Adölesanlarda Aileden ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(2).
- Kandemir, M. (2013). Bilişsel Gelişim. Ş. Işık (Dü.) içinde, *Eğitim Psikolojisi* (s. 93-143). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Kaner, S. (2000). Ortopedik Engelli ve Engelli Olmayan Erkek Ergenlerde Benlik Saygısı ve Beden İmajı. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(4), s. 13-22.
- Karasar, N. (1986). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkerler Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, Z. (2017). İnsan Gelişimini Açıklayan Kuramlar. F. S. Çakar (Dü.) içinde, *Yaşam Dönemleri ve Uyum Sorunları* (s. 27-68). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kendler, K., Kuhn, J., ve Prescott, C. (2004). Childhood Sexual Abuse, Stressful Life Events and Risk for Major Depression in Women. *Psychological Medicine*, 34, s. 1475-1482.
- Khanlou, N. (2004). Influences on Adolescent Self-Esteem in Multicultural Canadian Secondary Schools. *Public Health Nursing*, 21(5), s. 404-411.
- Khare, A. (2013). Credit Card Use and Compulsive Buying Behavior. *Journal of Global Marketing*, 26(1), s. 28-40.
- Kinch, J. (1963). A Formalized Theory of The Self Concept. *American Journal of Sociology*, 68(4), s. 481-486.
- King, M., ve Multon, K. (1996). The Effects of Television Role Models on the Career Aspirations of African American Junior High School Students. *Journal of Career Development*, 23(2), s. 111-125.
- Kling, K., Hyde, J., Shower, C., ve Buswell, B. (1999). Gender Differences in Self-Esteem: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 125(4), s. 470-500.
- Koran, L., Faber, R., Aboujaoude, E., Large, M., ve Serpe, R. (2006). Estimated Prevalence of Compulsive Buying Behavior in the United States. *American Journal of Psychiatry*, 163(10), s. 1806-1812.
- Korkmaz, M. (1996). Yetişkin Örneklem için Bir Benlik Saygısı Ölçeğinin Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması. *Yüksek Lisans Tezi Ege Üniversitesi*.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Leary, M. (1999, Şubat). Making Sense of Self-Esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 8(1), s. 32-35.
- Lee, S., ve Mysyk, A. (2004). The Medicalization of Compulsive Buying. *Social Science ve Medicine*, 58, s. 1709-1718.
- Lejoyeux, M., ve Weinstein, A. (2010, Eylül). Compulsive Buying. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 36(5), s. 1-6.
- Lejoyeux, M., Tassain, V., Solomon, J., ve Adès, J. (1997). Study of Compulsive Buying in Depressed Patients. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 58(4), s. 169-173.

- Lin, C.-C. (2015). Gratitude and Depression in Young Adults: The Mediating Role of Self-Esteem and Well-Being. *Personality and Individual Differences*(87), s. 30-34.
- Loomes, G., ve Sugden, R. (1982, Aralık). Regret Theory: an Alternative Theory of Rational Choice Under Uncertainty. *The Economic Journal*, 92(368), s. 805-824.
- Lovibond, P., ve Lovibond, S. (1995). The Structure of negative Emotional States: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (Dass) With the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), s. 335-343.
- Mandara, J., Johnston, J., Murray, C., ve Varner, F. (2008). Marriage, Money, and African American Mothers' Self-Esteem. *Journal of Marriage and Family*, 70(5), s. 1188–1199.
- Maraz, A., Brink, W., ve Demetrovics, Z. (2015). Prevalence And Construct Validity Of Compulsive Buying Disorder İn Shopping Mall Visitors. *Psychiatry Research*, 228(3), s. 918-924.
- McLeod, B., Weisz, J., ve Wood, J. (2007). Examining the Association Between Parenting and Childhood Depression: A Meta-Analysis. *Clinical Psychology Review*, 27, s. 986-1003.
- Mead, G. (1934). *Zihin, Benlik ve Toplum*. (Y. Erdem, Çev.) Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Meira, S. S., Vilela, A. B., Casotti, C. A., ve Silva, D. (2017). Self Esteem and Factors Associated With Social Conditions in the Elderly. *Revista de Pesquisa*, 9(3), s. 738-744.
- Mueller, A., Mitchell, J., Crosby, R., Gefeller, O., Faber, R., Martin, A., . . . Zwaan, M. (2010). Estimated Prevalence Of Compulsive Buying İn Germany Veits Association With Sociodemographic Characteristics And Depressive Symptoms. *Psychiatry Research*, 180(2), s. 137-142.
- Mullis, A., Normandin, D., ve Mullis, R. (1992). Cross-Sectional and Longitudinal Comparisons of Adolescent Self-Esteem. *Adolescence*, 105(27), s. 51-61.
- Nazlı, S. (2000). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayınları.
- Nomura, Y., Pilowsky, D., Wikramaratne, P., ve Weissman, M. (2006, Nisan). Family Discord, Parental Depression, and Psychopathology in Offspring: 20-Year Follow-up. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 45(4), s. 452-460.
- Odabaşı, Y. (2006). *Tüketim Kültürü Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- O'Guinn, T., ve Faber, R. (1989, Eylül). Compulsive Buying: A Phenomenological Exploration. *Journal Of Consumer Resarch*, 16(2), s. 147-157.

- Özcan, H., Subaşı, B., Budak, B., Çelik, M., Gürel, Ş., ve Yıldız, M. (2013). Ergenlik ve Genç Yetişkinlik Dönemindeki Kadınlarda Benlik Saygısı, Sosyal Görünüş Kaygısı, Depresyon ve Benlik Saygısı, Sosyal Görünüş Kaygısı, Depresyon ve Anksiyete İlişkisi. *Journal of Mood Disorders*, 3(3), s. 107-113.
- Özdel, L. (2001). Pamukkale Üniversitesi Öğrencilerinde Beck Depresyon Ölçeğine Göre Depresyon Sıklığı ve Sosyo-Demografik Özelliklerle Depresif Belirtilerin Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özkan, İ. (1994). Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. *Düşünen Adam Dergisi*, 7(3), s. 4-9.
- Özoğlu, S. (2019). Psikolojik Danışmada Benlik Kavramı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(1), s. 93-111.
- Patel, V., ve Kleinman, A. (2003). Poverty and Common Mental Disorders in Developing Countries. *Bulletin of the World Health Organization*, 81(8), s. 609-615.
- Pearlin, L., ve Lieberman, M. (1979). Social Sources of Emotional Distress. *Research in Community and Mental Health*, 1, s. 217-248.
- Polat, S. G. (2023). Marka Bağımlılığı, Fiyat Duyarlılığı ve Kompulsif Satın Alma Arasındaki İlişki: Giyim Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Prieto, J. G. (2002). Experiencias de Trabajo En La Prevención y Tratamiento de la Adicción al Consumo. *Diferentes Perspectivas*, s. 199-222.
- Richman, G., Hope, T., ve Mihalas, S. (2010). Assessment and treatment of self-esteem in adolescents with ADHD. *Self-Esteem Across the Lifespan: Issues and Interventions*, s. 111-123.
- Roberts, J., ve Roberts, C. (2012). Stress, Gender and Compulsive Buying Among Early Adolescents. *Young Consumers*, 13(2), s. 113-123.
- Salsali, M., ve Silverstone, P. (2003). Low Self-Esteem and Psychiatric Patients: Part II—The Relationship Between Self-Esteem and Demographic Factors and Psychosocial Stressors In Psychiatric Patients. 2(1), s. 1-8.
- Sarıkaya, A. (2015). 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Scherhorn, G., Reisch, L., ve Raab, G. (1990). Addictive Buying in West Germany: An Empirical Study. *Journal of Consumer Policy*, 13(4), s. 355-387.
- Schooler, C., Schoenbach, C., Rosenberg, M., ve Rosenberg, F. (1995, Şubat). Global Self Esteem and Specific Self-Esteem: Different Concepts, Different Outcomes. *American Sociological Review*, 60(1), s. 141-156.

- Seki, T. (2020). Benlik Saygısı ve İlişkisel Faktörler: Bir Meta-Analiz Çalışması. *Doktora Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sharp, L., ve Lipsky, M. (2002, Eylül). Screening for Depression Across the Lifespan: A Review of Measures for Use in Primary Care Settings. *American Family Physician*, 66(6), s. 1001-1008.
- Silverstone, P., ve Salsali, M. (2003). Low self-esteem and psychiatric patients: Part I – The relationship between low self-esteem and psychiatric diagnosis. *Annals of General Hospital Psychiatry*, 2(2), s. 1-9.
- Sinclair, S., Blais, M., Gansler, D., Sandberg, E., Bistis, K., ve LoCicero, A. (2010). Psychometric Properties of The Rosenberg Self-Esteem Scale: Overall and Among Demographic Groups Living in The United States. *Evaluation and the Health Professions*, 33(1), s. 56-80.
- Siyez, D. M. (2012). *PDR'de Kaynak Tarama ve Rapor Yazma*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Smith, P., Perrin, S., ve Yule, W. (2000). Practitioner Review: The Assessment and Treatment of Post-Traumatic Stress Disorder in Children and Adolescents. *Journal of Child Psychology*, 41(3), s. 277-289.
- Teğin, B. (1980). Depresyonda Bilişsel Süreçler: Beck Modeline Göre. *Yayımlanmamış Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi*.
- Thapar, A., ve Rice, F. (2006). Twin Studies in Pediatric Depression. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 15, s. 869-881.
- Tonga, Z., ve Halisdemir, D. (2017). Ergen Öznel İyi Oluşu ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 4, s. 1214-1221.
- Tözün, M. (2010, Temmuz). Benlik Saygısı. *Actual Medicine*, s. 52-57.
- Tukuş, L. (2010). The Self Esteem Rating Scale-Short Form (Benlik Saygısı Değerlendirme Ölçeği Kısa Formu) Türkçe Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması . Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Tunç, Z., ve Kolburan, G. (2019, Nisan). Ergenlik Döneminde Benlik Saygısı ile Sigara Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 5(1), s. 55-70.
- Türker, Y. (2019, Ocak). Parayla Saadet Olur Mu? Kompulsif Çevrimiçi Satın Alma Davranışıyla İlgili Değişkenlerin İncelenmesi ve Bergen Alışveriş Bağımlılığı Ölçeği'nin Türkçe Uyarlanması Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Yıldırım beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Twenge, ,, ve Campbell, W. (2002). Self-Esteem and Socioeconomic Status: A Meta-Analytic Review. *Personality and Social Psychology Review*, 6(1), s. 59-71.

- Uslu, M. (2013). Relationship Between Degrees Of Self-Esteem and Peer Pressure in High School Adolescents. *International Journal of Academic Research*, 5(3), s. 119-124.
- Valence, G., D'Astous, A., ve Fortier, L. (1988). Compulsive Buying: Concept and Measurement. *Journal of Consumer Policy*, 11, s. 419-433.
- Vandenberg, P., Mond, J., Eisenberg, M., Ackard, D., ve Neumark-Sztainer, D. (2010). The Link Between Body Dissatisfaction and Self-Esteem in Adolescents: Similarities Across Gender, Age, Weight Status, Race/Ethnicity, and Socioeconomic Status. *Journal of Adolescent Health*, 47, s. 290-296.
- Veselska, Z., Geckova, A. M., Gajdosova, B., Orosova, O., Dijk, J., ve Reijneveld, S. (2009). Socio-Economic Differences in Self-Esteem of Adolescents Influenced by Personality, Mental Health and Social Support. *European Journal of Public Health*, 20(6), s. 647-652.
- Vignoles, V., ve Dittmar, H. (2005). Body Image and Self- Esteem Among Adolescent Girls: Testing the Influence of Sociocultural Factors. *Journal of Research on Adolescence*, 15(4), s. 451-477.
- Villardefrancos , E., ve Otero-López, J. M. (2014). Prevalence, Sociodemographic Factors, Psychological Distress, and Coping Strategies Related to Compulsive Buying: a Cross Sectional Study in Galicia, Spain. *BMC Psychiatry*, 14(1).
- Williams, A. (2012, Mart). Evaluation of the Mood Repair Hypothesis of Compulsive Buying. *Open Journal of Psychiatry*, 2, s. 83-90.
- Workman, L., ve Paper, D. (2010). Compulsive Buying: A Theoretical Framework. *The Journal of Business Inquiry*, 9(1), s. 89-126.
- Yanardağ, M. Z., ve Şahin, D. S. (2019). Yaşlı Bireylerde Sürekli Kaygı ve Sürekli Depresyon Üzerine Bir İnceleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 30(1), s. 37-55.
- Yarcheski, A., Mahon, N. E., ve Yarcheski, T. J. (1997). Alternate Models Of Positive Health Practices İn Adolescents. *Nursing Research*, 46(2), s. 85-92.
- Yiğit, H. (2010). Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doyumu ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.
- Yılmaz, Ş. (2019). Karadeniz Bölgesi'nde Alışveriş Bağımlılığı Olan Bireylerin Psikolojik Semptomları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zhang, L., ve Leung, J.-P. (2002). Moderating Effects Of Gender And Age On The Relationship Between Self- Esteem And Life Satisfaction İn Mainland Chinese. *Journal of Psychology*, 37(2), s. 83-91.

EKLER

EK-1. Kişisel Bilgi Formu

Merhaba Değerli Katılımcı,

Bu ölçek uygulaması Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Fatma Işık'ın, Prof. Dr. Sevdâ Aslan Mucur'un danışmanlığında yürüttüğü "Üniversite Öğrencilerinde Oniomanianın Depresyon ve Benlik Saygısı Aracılığı ile Yordanması" başlıklı tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Elde edilen veriler sadece tez çalışması için kullanılacak olup üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Cinsiyetiniz	☐ Kadın ☐ Erkek
Yaşınız	.....
Gelir Düzeyiniz	☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek

EK-2. Kompulsif Satın Alma Ölçeği

NO	İfadeler	1	2	3	4	5
1	Ay sonu geldiğinde param artmışsa, bunu harcamak zorunda olduğumu hissederim.					
2	Etrafımdaki insanlar paramı nasıl harcadığımı bilselerdi, dehşete düşerlerdi.					
3	Ödeyemeyeceğimi bildiğim halde satın aldığım şeyler oldu.					
4	Ödeyemeyeceğimi bildiğim halde kredi kartından alışveriş yaptım.					
5	Kendimi daha iyi hissetmek için kendime bir şeyler aldım.					
6	Alışverişe gitmediğim günlerde kendimi kaygılı veya asabi hissederim.					
7	Kredi kartlarım için sadece minimum ödemelerimi yapabiliyorum.					
8	Param veya zamanım olmasa bile para harcamak ve alışveriş yapmak için zorunlu hissediyorum.					
9	Bazen çıldırılmış gibi satın alırım.					
10	Alışveriş çılgınlığına kapıldığımda kendimi yükselmiş hissederim.					
11	Hiçbir şeye ihtiyacım olmamasına rağmen bir şeyler aldığım olur.					
12	Sinirli, depresif veya mutsuz olduğum dönemlerde alışveriş çılgınlığına kapılırım.					
13	İhtiyacım olmayan ve kullanmayacağım şeyler aldığım olur.					
14	Bazen kendimi alışveriş yapmak zorunda hissederim.					
15	Alışveriş yapmaktan pek az veya hiç keyif alamıyorum.					
16	Alışverişe gitmekten nefret ederim.					
17	Harcama alışkanlıklarım ile ilgili endişelenmeme rağmen hala alışverişe gidip para harcıyorum.					
18	Paramın yetmeyeceğini bildiğim halde bir şeyler alırım.					
19	Alışveriş çılgınlığına kapıldığımda kendimi kaygılı hissederim.					
20	Alışveriş çılgınlığına kapıldıktan sonra suçlu veya utanmış hissederim.					
1: Kesinlikle Katılıyorum 2: Katılıyorum 3: Kararsızım 4: Katılmıyorum 5: Kesinlikle Katılmıyorum						

EK-3. Beck Depresyon Ölçeği

Aşağıda gruplar halinde bazı cümleler yazılıdır. Her gruptaki cümleleri dikkatle okuyunuz. BUGÜN DAHİL, GEÇEN HAFTA içinde kendinizi nasıl hissettiğinizi en iyi anlatan cümleyi işaretleyiniz.

- 1- 0 Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissetmiyorum.
1 Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
2 Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
3 O kadar üzüntülü ve sıkıntılıyım ki artık dayanamıyorum.
- 2- 0 Gelecek hakkında umutsuz ve karamsar değilim.
1 Gelecek hakkında karamsarım.
2 Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
3 Geleceğim hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor.
- 3- 0 Kendimi başarısız bir insan olarak görmüyorum.
1 Çevremdeki birçok kişiden daha çok başarısızlıklarım olmuş gibi hissediyorum.
2 Geçmişime baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum.
3 Kendimi tümüyle başarısız bir kişi olarak görüyorum.
- 4- 0 Birçok şeyden eskisi kadar zevk alıyorum.
1 Eskiden olduğu gibi her şeyden hoşlanmıyorum.
2 Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
3 Her şeyden sıkılıyorum.
- 5- 0 Kendimi herhangi bir şekilde suçlu hissetmiyorum.
1 Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
2 Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
3 Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.
- 6- 0 Kendimden memnunum.
1 Kendi kendimden pek memnun değilim.
2 Kendime çok kızıyorum.
3 Kendimden nefret ediyorum.
- 7- 0 Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.
1 Zayıf yanlarım veya hatalarım için kendi kendimi eleştiririm.
2 Hatalarımdan dolayı her zaman kendimi kabahatli bulurum.
3 Her aksilik karşısında kendimi kabahatli bulurum.
- 8- 0 Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.
1 Zaman zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm oluyor, fakat yapmıyorum.
2 Kendimi öldürmek isterdim.
3 Fırsatını bulsam kendimi öldürürüm.

- 9- 0 Her zamankinden fazla içimden ağlamak gelmiyor.
1 Zaman zaman içimden ağlamak geliyor.
2 Çoğu zaman ağlıyorum.
3 Eskiden ağlayabilirdim şimdi istesem de ağlayamıyorum.
- 10-0 Şimdi her zaman olduğumdan sinirli değilim.
1 Eskiğine kıyasla daha kolay kızıyor ya da sinirleniyorum.
2 Şimdi hep sinirliyim.
3 Bir zamanlar beni sinirlendiren şeyle şimdi hiç sinirlendirmiyor.
- 11-0 Başkaları ile görüşmek, konuşmak isteğimi kaybetmedim.
1 Başkaları ile eskisinden daha az konuşmak, görüşmek istiyorum.
2 Başkaları ile konuşma ve görüşme isteğimi kaybettim.
3 Hiç kimseyle görüşüp, konuşmak istemiyorum.
- 12-0 Eskiden olduğu kadar kolay karar verebiliyorum.
1 Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.
2 Karar verirken eskisine kıyasla çok güçlük çekiyorum.
3 Artık hiç karar veremiyorum.
- 13-0 Aynada kendime baktığımda bir değişiklik görmüyorum.
1 Daha yaşlanmışım ve çirkinleşmişim gibi geliyor.
2 Görünüşümün çok değiştiğini ve daha çirkinleştiğimi hissediyorum.
3 Kendimi çok çirkin buluyorum.
- 14-0 Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.
1 Bir şeyler yapabilmek için gayret göstermek gerekiyor.
2 Herhangi bir şeyi yapabilmek için kendimi çok zorlamam gerekiyor.
3 Hiçbir şey yapamıyorum.
- 15-0 Her zamanki gibi iyi uyuyabiliyorum.
1 Eskiden olduğu gibi iyi uyuyamıyorum.
2 Her zamankinden 1-2 saat daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum.
3 Her zamankinden çok daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum.
- 16-0 Her zamankinden daha çabuk yorulmuyorum.
1 Her zamankinden daha çabuk yoruluyorum.
2 Yaptığım hemen her şey beni yoruyor.
3 Kendimi hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun hissediyorum.
- 17-0 İştahım her zamanki gibi
1 İştahım eskisi kadar iyi değil
2 İştahım çok azaldı.
3 Artık hiç iştahım yok.
- 18-0 Son zamanlarda kilo verdim.
1 İki kilodan fazla kilo verdim.
2 dört kilodan fazla kilo verdim.
3 Altı kilodan fazla kilo verdim.

19-0 Sağlığım beni fazla endişelendirmiyor.

1 Ağrı, sancı, mide bozukluğu veya kabızlık gibi rahatsızlıklar beni endişelendiriyor.

2 Saęlıęım beni endiřelendirdięi için bařka Őeyler dūřunmek zorlařıyor.

3 Saęlıęım hakkında o kadar endiřeliyim ki bařka hiçbir Őey dūřunemiyorum.

20-0 Son zamanlarda cinsel konulara olan ilgimde bir değişme fark etmedim.

1 Cinsel konularla eskisinden daha az ilgiliyim.

2 Cinsel konularla Şimdi çok daha az ilgiliyim.

3 Cinsel konulara olan ilgimi tamamen kaybettim.

21-0 Bana cezalandırılmışım gibi geliyor.

1 Cezalandırılabilceğimi seziyorum.

2 Cezalandırılmayı bekliyorum.

3 Cezalandırıldığımı hissediyorum.

EK-4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Sizin için uygun olanı seçiniz.

- 1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 2) Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 3) Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 4) Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 5) Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 6) Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 7) Genel olarak kendimden memnunum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 8) Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 9) Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 10) Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

EK-5. Etik Kurul Onayı

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU TOPLANTISI

KARAR TARİHİ : 21/12/2021
OTURUM NO : 12
TOPLANTI SAATI : 12.30

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Mustafa ÖZEN başkanlığında gündemdeki maddeleri görüşmek üzere toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

- GÜNDEM** 6-Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sevda ASLAN'ın danışmanı olduğu Fatma IŞIK tarafından yürütülen "12-21 Yaş Ergenlik Dönemi Oniomaniyanın Depresyon ve Benlik Saygısı Aracılığı ile Yordanması " konulu proje başvurusunun görüşülmesi.
- KARAR** 6- Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sevda ASLAN'ın danışmanı olduğu Fatma IŞIK tarafından yürütülen "12-21 Yaş Ergenlik Dönemi Oniomaniyanın Depresyon ve Benlik Saygısı Aracılığı ile Yordanması " konulu proje incelenmiş olup, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmalar Etik Kurulu Yönergesinde belirtilmiş olan Etik İlkelerine uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN
Prof. Dr. Mustafa ÖZEN

ÜYE
Prof. Dr. Hacı Bayram IŞIK

ÜYE
Prof. Dr. Ahmet KARADÖĞAN

ÜYE
Prof. Dr. Ali TAŞ

ÜYE
Prof. Dr. Mevlüt ERTEN

ÜYE
Prof. Dr. Özgür AKBAŞ

ÜYE
Prof. Dr. Sevgi Yurt ÖNCEL

ÜYE
Prof. Dr. İbrahim MAZMAZ

ÜYE
Doç. Dr. Sahin AYDIN METOĞLU

EK-6. Ölçek Uygulama İzni

Re: Fatma Işık

Alişan Baltacı
Kime

Bu iletiyi 16.06.2023 16:59 tarihinde yanıtladınız.

Yanıtla

Tümünü Yeriitle

İlet

16.06.2023 Cum 11:19

Fatma hanım;

Ölçeğ kullanmanızdan memnuniyet duyuz.

Çalışmanızca başarılar dileriz.

16.05.2023, 11:01,

Merhaba Sayın Hocam,

Ben Psikolojik Danışman Fatma Işık. Kırıkkale Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans sürecimi yürütmekteyim. "*Üniversite Öğrencilerinde Oniomaniyanın Depresyon ve Benlik Saygısı Aracılığı ile Yordanması*" konulu tez çalışmam için yararlanacağım ölçekler arasında Kompulsif Satın Alma Ölçeği'ni de kullanmak istiyorum. Tarafınızca yazılmış olan *Kompulsif Satın Almada Durumsal Faktörler ve Benlik Algısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma* başlıklı doktora tezinizde Kompulsif satın alma davranışına dair toplanan veriler için Faber vd. (1992) ve Edwards (1993)'ün geliştirdiği ölçeklerin birleştirilmesi ile oluşturulan veri setini (Ek-1) kullanabilmem hususunda izninizde ihtiyac duyuyordum.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Fatma IŞIK

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Nevşehir Anadolu Lisesi (2012-2016)

Lisans : Kırıkkale Üniversitesi, PDR (2016-2020)

Yüksek Lisans : Kırıkkale Üniversitesi, PDR(2020-...)

Yayımları (SCI) : Ergenlik Dönemi Oniomaniyanın Depresyon Ve Benlik Saygısı Aracılığıyla Yordanması Üzerine Bir Derleme Çalışması, 2022, Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi
<https://doi.org/10.47525/ulasbid.1087016>